

NEMZETKÖZI BÍRÓSÁG

1997. szeptember 25.

A BŐS (GABCIKOVO)-NAGYMAROSI BERUHÁZÁS ÜGYE

(MAGYARORSZÁG/SZLOVÁKIA)

ÍTÉLET

Jelen vannak: SCHWEBEL elnök; WEERAMANTRY alelnök; ODA, BEDJAOU, GUILLAUME, RANJEVA, HERCZEGH, SHI, FLEISCHHAUER, KOROMA, VERESHCHETIN, PARRA-ARANGUREN, KOOIJMANS, REZEK bírók; SKUBISZEWSKI ad hoc bíró; VALENCIA-OSPINA jegyző.

A bős-nagymarosi beruházással kapcsolatos ügyben, a Magyar Köztársaságot képviseli *Szénási György* úr ő excellenciája, nagykövet, a Külügyminisztérium Nemzetközi Jogi Főosztályának vezetője mint kormányképviselő és jogi tanácsadó; *Tomaj Dénes* úr ő excellenciája, a Magyar Köztársaság hollandiai nagykövete mint társ-kormányképviselő; *James Crawford* úr, a nemzetközi jog Whewell professzora, University of Cambridge, *Pierre-Marie Dupuy* úr, a Panthéon-Assas Egyetem professzora (Paris II) és a párizsi Institut des Hautes Études Internationales igazgatója, *Alexandre Kiss* úr, a Centre National de la Recherche Scientifique nyugalmazott kutatási igazgatója, *Valki László* úr, a nemzetközi jog professzora, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, *Nagy Boldizsár* úr, a nemzetközi jog docense, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, *Philippe Sands* úr, a nemzetközi jog előadója, University of London, School of Oriental and African Studies és jogászprofesszor, University of New York; *Katherine Gorove* asszony, jogtanácsos mint jogi tanácsadók és ügyvédek; Dr. *Howard Wheeler* úr, a hidrológia professzora, Imperial College, London, Dr. *Vida Gábor* úr, a biológia professzora, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Dr. *Roland Carbiener* úr, a Strassburgi Egyetem nyugalmazott professzora, Dr. *Klaus Kern* úr, tanácsadó mérnök, Karlsruhe mint ügyvédek; *Edward Helgeson* úr, *Stuart Oldham* úr, *Molnár Péter* úr mint tanácsadók; dr. *Kovács György* úr, *Timothy Walsh* úr, *Kovács Zoltán* úr mint műszaki tanácsadók; dr. *Nyikos Attila* úr, mint asszisztens; *Axel Gosseries* úr, LL.M., mint tolmács; *Kocsis Éva* asszony, *Tompa Katinka* asszony mint titkárok; és

a Szlovák Köztársaságot képviseli Dr. *Peter Tomka* ő excellenciája, nagykövet, a Külügyminisztérium jogi tanácsadója mint kormányképviselő; Dr. *Václav Mikulka* úr, a Nemzetközi Jogi Bizottság tagja; mint társ-kormányképviselő, jogi tanácsadó és ügyvéd; *Derek W. Bowett* úr, C.B.E., Q.C., F.B.A., a nemzetközi jog nyugalmazott Whewell professzora, University of Cambridge, a Nemzetközi Jogi Bizottság volt tagja mint jogi tanácsadó; *Stephen C. McCaffrey* úr, a nemzetközi jog professzora, University of the Pacific, McGeorge Jogtudományi Kar, Sacramento, Amerikai Egyesült Államok, a Nemzetközi Jogi Bizottság volt tagja, *Alain Pellet* úr,

professzor, University of Paris X-Nanterre és a Politikai Tanulmányok Intézete, a Nemzetközi Jogi Bizottság tagja, *Walter D. Sohler* úr, New York-Állam és a District of Columbia Ügyvédi Kamarájának tagja, *Sir Arthur Watts* úr, K.C.M.G., Q.C., ügyvéd, Anglia és Wales Ügyvédi Kamarájának tagja, *Samuel S. Wordsworth* úr, avocat a la cour d'appel de Paris, védőügyvéd Anglia és Wales területén, Frere Cholmeley, Párizs mint jogi tanácsadók és ügyvédek; *Igor Mucha* úr, a hidrológia professzora, a pozsonyi Comenius Egyetem Természettudományi Kara Talajvíztani Tanszékének volt tanszékvezetője, *Karra Venkateswara Rao* úr, igazgató, Vízi Erőforrások Műszaki Intézete, Építőmérnöki Tanszék, City University, London, *Jens Christian Refsgaard* úr, kutatási és fejlesztési igazgató, Dán Hidraulikai Intézet mint jogi képviselők és szakértők; Dr. *Cecília Kandrácová* asszony, külügyminisztériumi főosztályvezető, *Ludák Krajhanzl* úr, jogi képviselő, Vyroubal Krajhanzl Skácel és Társai Jogi Iroda, Prága, *Miroslav Liska* úr, a Bratislavai Vízügyi Fejlesztési Állami Vállalat Public Relations és Szakértői Osztályának vezetője, Dr. *Peter Vrsansky* úr, követ-tanácsos, chargé d'affaires a. i. a Szlovák Köztársaság hágai nagykövetségén mint tanácsadók; *Anouche Beaudouin* asszony, allocataire de recherche, University of Paris X-Nanterre, *Cheryl Dunn* asszony, Frere Cholmeley, Párizs, *Nikoleta Glindová* asszony, külügyminisztériumi attasé, *Drahoslav Stefánek* úr, külügyminisztériumi attasé mint jogi asszisztensek.

A bíróság

a fenti összetételben, gondos mérlegelés után, az alábbi ítéletet hozta:

1. A Magyar Köztársaság (a továbbiakban "Magyarország") Hollandiába akkreditált nagykövete és a Szlovák Köztársaság (a továbbiakban "Szlovákia") Hollandiába akkreditált ad interim megbízott ügyvivője egy 1993. július 2-i keltezésű - a bíróság jegyzősege által ugyanaznap iktatott levélben - közösen értesítette a bíróságot egy angol nyelvű Különmegállapodásról, amelyet 1993. április 7-én Brüsszelben írtak alá, és amely 1993. június 28-án, a ratifikációs okmányok kicserélésének napján lépett életbe.

2. A Különmegállapodás szövege a következő:

"A Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság,

Tekintettel arra, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer felépítéséről és működtetéséről Budapesten, 1977. szeptember 16-án aláírt szerződés és az ahhoz kapcsolódó okmányok (a továbbiakban: szerződés) végrehajtása, illetve megszüntetése, valamint az "ideiglenes megoldás" felépítése és működtetése tekintetében vita merült fel a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság és a Magyar Köztársaság között;

Figyelembe véve, hogy a Szlovák Köztársaság egyike a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság két utódállamának, s egyedüli utódállam a bős-nagymarosi beruházással kapcsolatos jogok és kötelezettségek tekintetében;

Elismerve, hogy az érintett felek a vitát tárgyalások útján nem tudták rendezni;

Tudatában annak, hogy mind a magyar, mind a csehszlovák küldöttség kifejezésre juttatta azon kötelezettségvállalását, hogy a bős-nagymarosi beruházással kapcsolatos vitát, annak minden vonatkozásával együtt, kötelező nemzetközi választottbíráskodás vagy a Nemzetközi Bíróság elé terjesztik;

Azt óhajtva, hogy a vitát a Nemzetközi Bíróság rendezze;

Emlékeztetve azon kötelezettségvállalásukra, hogy a Nemzetközi Bíróság ítéletéig alkalmazni fogják azt a Dunára vonatkozó átmeneti vízgazdálkodási rendszert, amelyben a felek megállapodnak;

Azt óhajtva továbbá, hogy meghatározzák a Nemzetközi Bíróság elé terjesztendő kérdéseket, az alábbiakban állapodtak meg:

1. cikk

A felek a 2. cikkben meghatározott kérdéseket a Nemzetközi Bíróság elé terjesztik, a bíróság alapszabálya 40. cikkének 1. bekezdése alapján.

2. cikk

(1) A bíróság felkérte arra, hogy a szerződés és az általánosan elfogadott nemzetközi jog, valamint olyan egyéb szerződések alapján, amelyeket a bíróság alkalmazhatónak találhat, döntse el:

a) volt-e joga a Magyar Köztársaságnak 1989-ben felfüggeszteni, majd ezt követően felhagyni a nagymarosi létesítménnyel, valamint a bős-i létesítmény azon részeivel kapcsolatos munkálatokkal, amelyek tekintetében a szerződés a Magyar Köztársaságra ruházta a felelősséget;

b) volt-e joga a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságnak arra, hogy 1991 novemberében megkezdje az "ideiglenes megoldás" megvalósítását, és hogy 1992 októberétől működésbe hozza ezt az Európai Közösségek Bizottsága, a Magyar Köztársaság és a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság független szakértői munkacsoportja 1992. november 23-i jelentésében leírt rendszert (a Dunának a vízre és a hajózási vonalra vonatkozó következményekkel járó felduzzasztása csehszlovák területen az 1851,7 folyamkilométernél);

c) melyek a Magyar Köztársaságnak a szerződés megszüntetéséről szóló, 1992. május 19-i jegyzéke jogkövetkezményei.

(2) A bíróság felkéri továbbá arra, hogy állapítsa meg azokat a jogkövetkezményeket, ideértve a felek jogait és kötelezettségeit, amelyek az e cikk 1. bekezdésében foglalt kérdésekről hozott ítéletéből következnek.

3. cikk

(1) Minden, az eljárásra és a bizonyításra vonatkozó kérdést a bíróság alapszabályával és eljárási szabályzatával összhangban kell szabályozni.

(2) A felek mindazonáltal felkéri a bíróságot annak elrendelésére, hogy az írásbeli eljárás a következő összetevőkből álljon:

a) egy kereset, amelyet a felek mindegyikének legkésőbb tíz hónappal azt a napot követően kell előterjesznie, amelyen ezt a Különmegállapodást a Nemzetközi Bíróság jegyzőjéhez eljuttatták;

b) egy ellenkereset, amelyet a felek mindegyikének legkésőbb hét hónappal azt a napot követően kell előterjesznie, amelyen a másik fél keresetének hitelesített példányát megkapta;

c) egy válasz, amelyet a felek mindegyikének a bíróság által meghatározott határidőn belül kell előterjesznie.

d) A bíróság - amennyiben így határoz - kiegészítő írásbeli előterjesztéseket kérhet a felektől.

(3) A bíróság jegyzője az írásbeli eljárás fent említett, az egyik fél által hozzá beterjesztett összetevőit és mellékleteit mindaddig nem továbbítja a másik félhez, amíg ez utóbbtól a megfelelő összetevőt meg nem kapta.

4. cikk

(1) A felek megállapodnak, hogy a bíróság végső ítéletéig terjedő időszakra a Dunára vonatkozó átmeneti vízgazdálkodási rendszert hoznak létre és alkalmazzák.

(2) Megállapodnak továbbá, hogy az említett rendszer létrehozását vagy alkalmazását megelőző időszak folyamán, amennyiben valamelyik fél úgy véli, hogy jogait a másik fél magatartása veszélyezteti, e jogok védelme céljából haladéktalan konzultációt kérhet, illetve azt, hogy az ügyet szakértők elé terjesszék, ideértve az Európai Közösségek Bizottságát; s hogy az ilyen jogvédelem nem kereshető a bírósághoz az alapszabály 41. cikkén alapuló kérelem benyújtásával.

(3) A fenti kötelezettségvállalást mindkét fél alapvetőnek ismeri el a Különmegállapodás megkötése és folyamatos érvényessége tekintetében.

5. cikk

(1) A felek a bíróság ítéletét véglegesnek és magukra nézve kötelezőnek ismerik el, s azt teljes egészében és jóhiszeműen kötelesek végrehajtani.

(2) A felek azt követően, hogy a bíróság ítéletét megkapták, azonnal tárgyalásokat kezdenek az ítélet végrehajtásának módozatairól.

(3) Amennyiben hat hónapon belül nem tudnak megállapodásra jutni, bármelyik fél kérheti a bíróságot, hogy kiegészítő ítéletben határozza meg az ítélet végrehajtásának módozatait.

6. cikk

(1) Ezt a Különmegállapodást meg kell erősíteni.

(2) A megerősítő okiratokat a lehető legrövidebb időn belül Brüsszelben kell kicserélni.

(3) Ez a Különmegállapodás a megerősítő okiratok kicserélése napján lép hatályba. Ezt követően a felek közösen juttatják el azt a bíróság jegyzőjéhez. A fentiek hitelül az erre megfelelően felhatalmazott alulírottak ezt a Különmegállapodást aláírták és pecsétjükkel látták el."

3. A bíróság alapszabálya 40. cikkének 3. bekezdése és az eljárási szabályzat 42. cikkének értelmében a Különmegállapodást és ennek bejelentését a jegyző másolatban továbbította az Egyesült Nemzetek főtitkárának, az Egyesült Nemzetek tagjainak és más olyan államoknak, amelyeknek joguk van a bíróság előtt megjelenni.

4. Miután a bíróságnak nem volt szlovák nemzetiségű tagja, Szlovákia élt az alapszabály 31. cikk 2. bekezdésében lefektetett jogával, és Krzysztof Jan Skubiszewski úr személyében ad hoc bírót választott az adott ügy tárgyalására.

5. 1993. július 14-i határozatában a bíróság a Különmegállapodás 3. cikke 2. (a) és (b) bekezdése értelmében 1994. május másodikat jelölte meg határidőnek a felek számára keresetük és 1994. december 5-ét ellenkeresetük benyújtására. A peranyagokat az előírt határidőn belül mindkét fél rendben benyújtotta.

6. A peres felek képviselőinek meghallgatása után a bíróság elnöke 1994. december 20-i határozatában a Különmegállapodás 3. cikke 2. (c) bekezdésének értelmében 1995. június 20-át szabta meg, mint a válaszok beadásának végső határidejét. A válaszokat az előírt határidőn belül mindkét fél rendben benyújtotta, és miután a bíróság nem tartott igényt további peranyagokra, ezzel az ügy készen állt a tárgyalásra.

7. 1997. január 27-én kelt levelében Szlovákia képviselője, hivatkozván a bíróság Eljárási Szabályzatának 56. cikke 1. bekezdésére, kifejezte kormányának azon

óhaját, hogy két új iratanyagot nyújthasson be; 1997. február 10-i levelében Magyarország képviselője kijelentette, hogy kormánya ellenzi az új anyagok csatolását. A bíróság, miután annak rendje és módja szerint megismerkedett a két fél nézeteivel, 1997. február 26-án a bíróság Eljárási Szabályzatának 56. cikke 2. bekezdése értelmében úgy döntött, hogy bizonyos feltételek mellett hozzájárul a dokumentumok csatolásához. Ezekről a feltételekről a feleket tájékoztatta. Magyarország a bíróság által erre a célra megadott határidőn belül a szóban forgó cikk 3. bekezdése alapján megjegyzéseket nyújtott be a két anyag egyikéhez. A bíróság felhatalmazta Szlovákiát, hogy reagáljon a megjegyzésekre, miután erre irányuló óhaját kifejezte; ezek az észrevételek is beérkeztek az előírt határidőn belül.

8. Ezen túlmenően mindkét fél engedélyt kért arra, hogy a szóbeli meghallgatások során egy videokazettát mutathasson be. A bíróság azzal a feltétellel egyezett bele ezekbe a kérésekbe, hogy a felek a szóban forgó kazettákat előzetesen a jegyzői iroda közvetítésével kicserélik egymás között. A csere ennek megfelelően megtörtént.

9. A bíróság, miután megismerkedett a felek véleményével, a bíróság Eljárási Szabályzata 53. cikkének 2. bekezdése értelmében úgy döntött, hogy a peranyagok és az ezek mellékleteként szolgáló dokumentumok a szóbeli meghallgatások kezdetétől fogva nyilvánosak lesznek.

10. 1995. június 16-i levelében Szlovákia kormányképviselője meghívta a bíróságot az üggyel kapcsolatos helyszínek meglátogatására, hogy a bíróság, Eljárási Szabályzatának 66. cikke értelmében, feladatának eleget téve a helyszínen szerezzon bizonyítékokat. Magyarország kormányképviselője a maga részéről 1995. június 28-i levelében azt jelezte, hogy amennyiben a bíróság úgy dönt, hogy egy ilyen jellegű látogatás hasznos, kormánya kész együttműködni annak megszervezésében. 1995. november 14-i levelükben a felek képviselői közösen küldték meg a bíróságnak annak a megállapodási jegyzőkönyvnek a szövegét, amelyet Budapesten és New Yorkban ugyanazon a napon írták alá, és amely javaslatot tesz a bíróságnak azoknak az intézkedéseknek a megtételére, amelyek egy ilyen helyszíni szemle megtartásához szükségesek. 1997. február 3-án pedig a felek az 1995. november 14-én kelt jegyzőkönyvet kiegészítő, kölcsönösen elfogadott feljegyzés szövegét juttatták el a bíróságnak. 1997. február 5-i határozatával a bíróság elfogadta a felek meghívását, hogy feladatának eleget téve azon a helyszínen szerezzon bizonyítékokat, amely a tárgyalat üggyel kapcsolatos, és ennek érdekében elfogadta a program felek által javasolt lebonyolítását. A bíróság 1997. április elseje és negyedike között látogatta meg a területet; a Duna mentén egy sor helyszínt tekintett meg, és tudomásul vette azokat a műszaki magyarázatokat, amelyeket a felek által erre a célra kijelölt képviselők szolgáltatottak.

11. A bíróság 1997. március 3-a és 7-e, valamint március 24-e és 27-e között az első körben tíz nyilvános meghallgatást, majd a fenti bekezdésben említett helyszíni szemlét követő második körben 1997. április 10-én, 11-én, 14-én és 15-én négy további meghallgatást tartott. Ezek során a bíróság meghallgatta:

Magyarország részéről: Szénási úr ő excellenciája, Valki professzor, Kiss professzor, Vida professzor, Carbiener professzor, Crawford professzor, Nagy professzor, Dr. Kern, Wheater professzor, Gorove asszony és Sands professzor;

Szlovákia részéről: Dr. Tomka úr ő excellenciája, Dr. Mikulka, Wordsworth úr, McCaffrey professzor, Mucha professzor, Pellet professzor, Refsgaard úr és Sir Arthur Watts, szóbeli érveit és válaszait.

12. A felek szóban és írásban válaszoltak a bíróság tagjai által feltett különféle kérdésekre. A bíróság Eljárási Szabályzatának 72. cikkében található rendelkezésre hivatkozva a felek megjegyzéseket fűztek a másik fél által néhány kérdésre adott válaszokhoz.

* * *

13. Az írásbeli peranyag részeként a felek az alábbi anyagokat terjesztették elő:

Magyarország részéről

a keresetben, az ellenkeresetben és a válaszban (mutatis mutandis azonos szövegek):

"A keresetben, az ellenkeresetben és az ebben a válaszban bemutatott bizonyítékok és jogi érvek alapján a Magyar Köztársaság

felkéri a bíróságot, hogy döntsön úgy és nyilvánítsa ki:

Először, hogy a Magyar Köztársaságnak jogában állt felfüggesztenie, majd ezt követően leállítania a nagymarosi beruházást és a bōsi beruházásnak azt a részét, amelyért a szerződés a Magyar Köztársaságra ruházta a felelősséget;

Másodszor, hogy a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságnak nem volt joga az "ideiglenes megoldás" eszközéhez nyúlni (a Duna csehszlovák területen való elzárásához az 1851,7-es folyamkilométernél, amely következményekkel járt a vízfolyásra és a hajózóúra);

Harmadszor, hogy Magyarország 1992. május 19-i nyilatkozatával jogszerűen és érvényesen szüntette meg a bōs-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítéséről és üzemeltetéséről 1977. szeptember 16-án kötött szerződést;

továbbá kéri a bíróságot, hogy döntsön úgy és nyilvánítsa ki,

hogy a bíróság elé terjesztett megállapítások, bizonyítékok és érvek jogkövetkezményei az alábbiak:

1) az 1977. szeptember 16-án kelt szerződés a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között soha nem volt hatályban;

2) hogy a Szlovák Köztársaság felelősséggel tartozik a Magyar Köztársaságnak a fentebb hivatkozott ?ideiglenes megoldás? üzemen tartása miatt;

3) hogy a Szlovák Köztársaság nemzetközileg felelős azért a kárért és veszteségért, amelyet a Magyar Köztársaság és polgárai szenvedtek el, és amely az ?ideiglenes megoldás? következményeként keletkezett;

4) hogy a Szlovák Köztársaság kötelessége az így okozott kár és veszteség jóvátétele és annak mértékéről, amennyiben a feleknek a bíróság ítéletétől számított hat hónapon belül nem sikerül megegyezniük, a bíróság dönt;

5) hogy a Szlovák Köztársaságnak az alábbi kötelezettségei vannak:

a) vissza kell terelnie a Duna vizét a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közötti nemzetközi határvonalat képező mederbe, vagyis a vonatkozó nemzetközi szerződések által meghatározott fő hajózóútba;

b) helyre kell állítania a Dunának azt az állapotát, amelyben a folyó az ideiglenes megoldást megelőzően volt; és

c) megfelelő biztosítékot nyújtania, hogy a Magyar Köztársaság és polgárai által elszenvedett kár és veszteség ne ismétlődhessen meg."

Szlovákia részéről

a keresetben, az ellenkeresetben és a válaszban (mutatis mutandis azonos szövegek):

"A szlovák keresetben, az ellenkeresetben és a válaszban bemutatott bizonyítékok és jogi érvek alapján, fenntartva a jogot, hogy követelését a további írásos peranyag fényében kiegészítse és módosítsa, a Szlovák Köztársaság

kéri a bíróságot, hogy ítéljen úgy és nyilvánítsa ki,

1) hogy az 1977. szeptember 16-án Csehszlovákia és Magyarország által kötött szerződés a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítéséről és üzemeltetéséről, amelynek kapcsolódó okmányaival együtt Szlovákia elismert jogutódja, érvényben van, és megkötésétől kezdve folyamatosan érvényben is volt; valamint, hogy a Magyar Köztársaság bejelentése 1992. május 19-én annak megszüntetéséről semmilyen jogi következménnyel nem járt;

2) hogy a Magyar Köztársaságnak nem állt jogában 1989-ben felfüggesztenie, majd ezt követően leállítani a nagymarosi beruházást és a bős beruházásnak azt a részét, amelyért a szerződés a Magyar Köztársaságra ruházta a felelősséget;

3) hogy a C-variáns, az ?ideiglenes megoldás? megépítése és üzembe helyezése jogszerű volt;

4) hogy ezért a Magyar Köztársaság azonnal hagyjon fel minden olyan magatartással, amely gátolja az 1977-es szerződés jóhiszemű teljesítését, és haladéktalanul tegye meg az összes szükséges lépést a szerződésből következő kötelességeinek teljesítéséhez, hogy a szerződés ismét betartassék;

5) hogy az 1977. évi szerződés megszegésének következményeként a Magyar Köztársaság köteles teljes kártérítést fizetni - plusz a kamatot és a nyereségvesztést megtéríteni, melyek összegét a bíróság az eljárás későbbi szakaszában állapítja meg - azért a kárért és veszteségért, amelyet szerződésszegésével okozott, és a Szlovák Köztársaság jogosult arra, hogy ezt megkapja."

14. A szóbeli eljárás során a felek a következő előterjesztéseket tették

Magyarország részéről

az 1997. április 11-i meghallgatáson:

A meghallgatáson felolvasott előterjesztések mutatis mutandis azonosak voltak a Magyarország által az írásbeli eljárás során bemutatottakkal.

Szlovákia részéről

az 1997. április 15-i meghallgatáson:

"Az írásbeli és szóbeli előterjesztésekben bemutatott bizonyítékok és jogi érvek alapján a Szlovák Köztársaság

kéri a bíróságot, hogy ítéljen úgy és nyilvánítsa ki,

1. hogy a Magyarország és Csehszlovákia között a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítéséről és üzemeltetéséről megkötött szerződés, ahogy azt a felek közötti 1993. április 7-i Különmegállapodás Preambuluma definiálja, és amelynek Szlovákia a kapcsolódó okmányokkal együtt jogutód állama, soha nem veszítette hatályát, és most is hatályban van, és hogy a szerződés Magyarország által szándékolt megszüntetését bejelentő 1992. május 19-i jegyzéknek nem volt jogi következménye;

2. hogy a Magyar Köztársaságnak nem állt jogában 1989-ben felfüggesztenie, majd ezt követően leállítania a nagymarosi beruházást és a bős beruházásnak azt a részét, amelyért az 1977-es szerződés a Magyar Köztársaságra ruházta a felelősséget;

3. hogy a Cseh és a Szlovák Szövetségi Köztársaság jogosult volt 1991. novemberében az ideiglenes megoldást megkezdeni és 1992 októberében azt működésbe hozni; és hogy a Szlovák Köztársaság jogosult volt és marad ennek a rendszernek a működtetésére;

4. hogy ez okból kifolyólag a Magyar Köztársaság köteles minden olyan magatartással felhagyni, amely akadályozza az 1977. évi szerződés jóhiszemű megvalósítását, és minden szükséges lépést meg kell tennie, hogy a szerződésben vállalt kötelezettségeinek további késedelem nélkül eleget tudjon tenni azért, hogy a szerződés a felek által esetlegesen elfogadott új módosításokkal újból betartassék;

5. hogy a Magyar Köztársaság megfelelő garanciát vállal arra, hogy a szerződés végrehajtását és a rendszer további üzemeltetését nem fogja akadályozni;

6. hogy az 1977. évi szerződés megszegéséből következően a Magyar Köztársaság, azon túl, hogy újból azonnal hozzálát szerződéses kötelezettségei teljesítésének, köteles teljes kártérítést fizetni - plusz a nyereségvesztést és annak kamatát megtéríteni - azért a kárért és veszteségért, amelyet szerződésszegésével okozott;

7. hogy a felek haladéktalanul kezdjenek tárgyalásokat, különös tekintettel a szerződés mindkét fél általi teljesítéséhez szükséges új határidőkre és intézkedésekre, valamint a Magyar Köztársaság által a Szlovák Köztársaságnak fizetendő kárpótlásra; továbbá, ha a felek 6 hónapon belül nem tudnak megállapodásra jutni, bármelyikük kérheti a bíróságtól, hogy pótlólagos ítéletben határozza meg, miként kell eleget tenni ítéletének."

* * *

15. A jelen peres ügy a Magyar Szocialista Köztársaság és a Csehszlovák Népköztársaság között "a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer megépítéséről és üzemeltetéséről" 1977. szeptember 16-án megkötött és aláírt szerződés (a továbbiakban: az 1977-es szerződés) folyamánya. A két szerződő állam neve az évek során többször változott; a továbbiakban ezért Magyarország, illetve Csehszlovákia néven említjük azokat. Az 1977-es szerződés 1978. június 30-án lépett hatályba.

A szerződés előírja, hogy a felek "közös beruházás"-ként egy vízlépcsőrendszert építenek meg és üzemeltetnek. Preambuluma szerint a vízlépcsőrendszer tervezésének célja "a Duna Pozsony Budapest közötti szakasza természeti kincseinek a szerződő felek vízgazdálkodási, energetikai, közlekedési és mezőgazdasági, valamint egyéb népgazdasági ágazatai fejlesztését szolgáló sokoldalú hasznosítása". Vagyis a közös beruházás lényegében a vízi energiatermelést, a Duna szóban forgó szakaszán a hajózás feltételeinek javítását és a folyópartok mentén fekvő területek árvízvédelmét szolgálta volna. Ezzel egyidejűleg, a szerződés feltételeinek megfelelően, a szerződő felek azt is vállalták, hogy egyrészt gondoskodnak a Duna vízminőségének megőrzéséről, másrészt eleget tesznek a vízlépcsőrendszer megépítéséből és üzemeltetéséből eredő természetvédelmi kötelezettségeiknek.

16. A Duna Európa második legnagyobb folyója, a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig terjedő 2860 kilométer hosszú útja során kilenc ország határait keresztezi vagy érinti. 142 kilométeren keresztül közös határt képez Magyarország és Szlovákia között. A

Pozsony (Szlovákia) és Budapest (Magyarország) közötti szakasz, amelyre a jelenlegi ügy vonatkozik, mintegy 200 kilométer hosszú. Pozsony alatt a folyó esése jelentősen csökken, és ezáltal kavicsból és üledékből álló hordalékkúp jön létre. A hordalékkúpot északkeleten, Szlovákiában a Kis-Duna, délnyugaton, magyar területen pedig a Mosoni-Duna határolja le. A régióban a két ország közötti határvonal legnagyobbbrészt a folyó főágában húzódik. A főág és a szlovákiai Kis-Duna között elterülő rész a Csallóköz; a főág és a Mosoni-Duna közötti magyar terület neve Szigetköz. Dunacsún és ettől lejjebb Bős a folyónak ezen a szakaszán található, szlovák területen, Csúny a jobb, Bős a bal parton. Ettől lefelé, a különböző oldalágak befolyása után, a folyó magyar földre ér, és a felszíni viszonyok dombosabbakká válnak. Nagymaros a Duna egy szűk kanyarjában fekszik nem sokkal azelőtt, hogy a folyó dél felé venné útját, ahol Budapest előtt a Szentendrei-szigetet fogja közre.

17. A Duna mindig is életbevágóan fontos szerepet játszott a part menti államok kereskedelmi és gazdasági fejlődésében, hangsúlyozta és megerősítette egymásra utaltságukat, amely elengedhetlenné tette a nemzetközi együttműködést. A hajózóút fejlesztése révén a Duna, amelyet ma már csatorna köt össze a Majnával és így a Rajnával is, az Északi-tenger és a Fekete-tenger között kapcsolatot teremtő fontos hajózási útvonallá vált. A folyónak azon a szakaszán, amelyre az ügy vonatkozik, az évszázadok során különböző árvízvédelmi beavatkozásokat végeztek, földművelés és erdőgazdálkodás folyt, az utóbbi időben pedig a térségben nőtt a lakosság száma és az ipari tevékenység mértéke. Az évszázadok során kifejtett különféle emberi tevékenységeknek a folyóra és a környezetre - különösen a vízháztartásra - gyakorolt összegződő hatása nem mindig volt kedvező.

Ezeknek a gondoknak az enyhítése csakis nemzetközi összefogással volt lehetséges. A Duna mentén gyakoriak az olyan vízügyi beruházások, amelyek vízerőművek létesítése révén kívánják összekapcsolni a hajózási feltételek javítását és az árvízvédelmi beavatkozásokat a villamosenergia-termelésével. Egyes part menti államok széles körben kiaknázták a Duna vízienergia-termelési lehetőségeit. A kérdéses folyószakasz nyújtotta lehetőségek kihasználására összpontosító erőfeszítések története 25 éves időszakot ölel át, és az 1977-es szerződés aláírásában teljesedett ki.

18. Az 1977-es szerződés 1. cikkének 1. bekezdése leírja azokat a főbb műtárgyakat, amelyeknek megépítése a beruházás során szükséges. Rendelkezik két vízlépcső felépítéséről - az egyik Bősnél (csehszlovák területen), a másik Nagymarosnál (magyar területen) -, amelyeknek "egységes, elválaszthatatlan üzemelésű létesítményrendszert" alkotnak (lásd a kettes számú vázlatos térképet). A bíróságnak a későbbiekben még alkalma lesz részletesebben kitérni ezekre a műtárgyakra, amelyek többek között magukban foglalnak egy tározót Dunakiliti felett, magyar és csehszlovák területen; egy duzzasztógátat magyar területen Dunakilitinél; egy üzemvízcsatornát csehszlovák területen, amelyen a bősi vízlépcsőt kellett megépíteni (egy vízerőteleppel együtt, amelynek beépített teljesítménye 720 MW); a Duna-

meder mélyítését attól a ponttól folyásirányban lefelé, ahol az üzemvízcsatorna visszatér a régi folyómederbe; a nagymarosi vízlépcsőt magyar területen (amelyben az építendő villamos erőmű beépített teljesítménye 158 MW); és a Duna medrének mélyítését ettől lefelé.

A szerződés 1. cikkének 4. bekezdése a továbbiakban úgy rendelkezett, hogy a rendszer műszaki leírását a "közös egyezményes terv" fogja tartalmazni, amelynek összeállítására a két kormány által e célból 1976. május 6-án aláírt megállapodás fog alapul szolgálni; a 4. cikk 1. bekezdése pedig kikötötte, hogy "a közös beruházás megvalósítása a közös egyezményes terv alapján történik".

A szerződés 3. cikkének 1. bekezdése szerint

"A közös beruházás megvalósításával kapcsolatos munkákat, továbbá a vízlépcsőrendszer üzemeltetésével összefüggő feladatok végrehajtását a szerződő felek kormányai által ezzel megbízott [...] kormány meghatalmazottak irányítják és ellenőrzik."

Ezeknek a kormány meghatalmazottaknak kellett többek között "felügyelni[ük] arra, hogy a vízlépcsőrendszer megvalósítása [...] a jóváhagyott közös egyezményes terv és megvalósítási ütemterv szerint történjék." Amikor pedig a mű üzembe helyezése megtörténik, nekik kellett volna ezenkívül megállapítaniuk "a vízlépcsőrendszer kezelési és üzemelési rendjét, és ellenőrizni annak megtartását".

A 4. cikk 4. bekezdése megállapította, hogy:

"A szerződő felek a közös beruházás munkáit úgy szervezik meg, hogy az energiatermelő berendezések 1986-1990 között lépjenek üzembe."

Az 5. cikk úgy rendelkezett, hogy a közös beruházás költségeit a szerződő felek egyenlő arányban viseljék. Meghatározta, mely munkálatokat kell az egyik, és melyiket a másik félnek elvégeznie. A 8. cikk továbbá leszögezte, hogy a dunakiliti duzzasztógát, az üzemvízcsatorna és a nagymarosi, valamint bõsi vízlépcsők "egyenlő arányban" alkotják a szerződő felek "közös tulajdonát". A többi műtárgy tulajdonjoga azé az államé, amelynek a területén az megépült.

A felek hasonlóképpen egyenlő mértékben vettek volna részt az üzemelő rendszer használatában is, különösen a vízerőművek által termelt alap- és csúcsergia felhasználásában (9. cikk).

A 10. cikk szerint a műtárgyak kezelését az az állam látja el, amelynek területén az található, "a közösen megállapított üzemeltetési és kezelési rend szerint", míg a 12. cikk úgy rendelkezett, hogy a vízlépcsőrendszer azon műtárgyainak működtetési, fenntartási (javítási) és felújítási költségei, amelyek közös tulajdonban vannak, szintén egyenlő arányban oszlanak meg a szerződő felek között.

A 14. cikk szerint:

"A Duna medrében [Dunakiliti és Szap között] a jóváhagyott közös egyezményes terv vízmérlegében megállapított vízmennyiségeket kell biztosítani, amennyiben a természeti viszonyok vagy egyéb körülmények időszakosan nem igényelnek ennél nagyobb vagy kisebb vízhozamot."

Ugyanezen cikk 3. bekezdése a következőképpen fogalmaz:

"A jóváhagyott közös egyezményes terv vízmérlegében megállapítottat meghaladó vízmennyiségnek a Duna magyar-csehszlovák közös szakaszán történő kivétele esetén a többletvíz kivétel következtében a termelt energia mennyiségében bekövetkezett csökkenésnek megfelelően csökkenteni kell a többletet igénybevevő szerződő félnek a villamos energiában való részesedését."

A 15. cikk meghatározza, hogy a szerződő felek "a közös egyezményes tervben előirányzott megoldásokkal gondoskodnak arról, hogy a Vízlépcsőrendszer megvalósítása és üzemeltetése folytán a Duna vízminősége ne romoljék".

A 16. cikk tartalmazza a szerződő feleknek a Duna medrének fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit.

A 18. cikk 1. bekezdése a következőt írja elő:

"A szerződő felek az eddig vállalt kötelezettségeiknek, főként a Dunán való hajózás rendjének szabályozása tárgyában Belgrádban, az 1948. évi augusztus hó 18. napján kelt egyezmény 3. cikkének megfelelően biztosítják mind a vízlépcsőrendszer megvalósításának, mind az üzemelésének időszakában a nemzetközi hajóúton a folyamatos és biztonságos hajózást."

A 19. cikk leszögezi, hogy:

"A szerződő felek a közös egyezményes tervben előirányzott megoldásokkal gondoskodnak a Vízlépcsőrendszer megvalósításával és üzemeltetésével kapcsolatosan felmerülő természetvédelmi követelmények kielégítéséről."

A 20. cikk előírja a szerződő felek számára, hogy nemzeti beruházásaik keretein belül megfelelő intézkedéseket tegyenek a halászati érdekek védelmére a Bukarestben 1958. január 29-én aláírt, a Duna halászati hasznosítására vonatkozó egyezményben foglaltak szerint.

A szerződés 22. cikkének 1. bekezdése szerint a szerződő felek a vízlépcsőrendszer megvalósításával és üzemeltetésével kapcsolatosan megállapodtak a köztük húzódó államhatár kisebb mértékű módosításában, a következők szerint:

"d) a dunakiliti-hrusovi tározó térségében a 161. V.O.á. ponttól az I. 5. számú határkőig az államhatár egyenes vonalban halad úgy, hogy az érintett területek mintegy 10-10 hektárnyi nagyságban a két állam között kiegyenlítésre kerülnek."

A 2. bekezdés rendelkezett arról, hogy az államhatár megváltoztatását és az így kialakult területek cseréjét "a szerződő felek külön szerződésben" rendezik. Ilyen szerződés nem kötött.

Végül, a viták rendezéséről szóló előírást tartalmaz a 27. cikk, amely így fogalmaz:

"1) A vízlépcsőrendszer megvalósításával és üzemeltetésével kapcsolatban felmerülő vitás kérdések megoldása a kormány meghatalmazottak feladata.

2) Amennyiben a vitás kérdésekben a kormány meghatalmazottak nem jutnak megállapodásra, azokat döntés céljából a szerződő felek kormányai elé terjesztik."

19. A közös egyezményes terv, amelyre az előző bekezdésben hivatkozás történt, nagyszámú pontban taglalja a rendszer céljait és a létesítmények jellegzetességeit. Legkésőbbi változatának 6. 2. bekezdésében leszögezi, hogy a bõsi üzemvízcsatorna áteresztő képessége másodpercenként 4000 köbméter (m³/s) lesz. Az erőműnek "nyolc... turbinája lesz egyenként 9,20 m átmérőjű lapátokkal" és "főként csúcsidőszakban, de magas vízállás esetén folyamatosan fog üzemelni". Ez az üzemmód évi 2650 gigawattórát (GWh) ad. A terv a 4. 4. 2. bekezdésben ezenkívül előírta, hogy:

"Az alacsony vízhozamok naponta tározásra kerülnek, ezzel biztosítva a bõsi erőmű csúcsidejű üzemét... a régi Duna-mederbe az oldalágakba jutó vízhozamon felül legalább 50 m³/s vízmennyiség átadása történik."

A terv ezenkívül előírta, hogy amennyiben az üzemvízcsatornába másodpercenként 4000-4500 m³-nél több víz kerül, a felesleget a régi Duna-mederbe irányítják. Végül a terv 7. 7. bekezdése szerint:

"A közös üzemeltetési szabályzat a dunakiliti vízlépcső működésével kapcsolatban kimondja, hogy szükség esetén tenyészidőszakban 200 m³/s vizet kell a régi Duna-mederbe engedni a meder átöblítését alkalmanként lehetővé tévő mennyiségen felül."

A közös egyezményes terv "előzetes üzemeltetési és karbantartási szabályzatot" is tartalmazott, melynek 23. cikke meghatározta, hogy "a végleges működési szabályzatot a rendszer üzembe helyezését követő egy éven belül kell jóváhagyni". (Közös egyezményes terv, Összefoglaló dokumentáció, 0-1-A kötet)

A terv 6. 3. bekezdése szerint Nagymaros hat turbinával "olyan alaperőmű típusú vízerőmű, amely az 1000-2500 m³/s közti vízhozamok idején naponta öt órán át csúcsidőben képes működni". Az éves termelés 1025 Gwh lett volna (vagyis a bõsi

erőmű termelésének 38%-a, annyi beépített kapacitással, amely a bősinek mindössze 21%-a).

20. Vagyis a beruházásnak integrált közös beruházásnak kellett volna lennie, amely egyenlő arányban osztotta meg a mű finanszírozási, építési és üzemeltetési terheit. Egységes és oszthatatlan jellegét a közös egyezményes terv volt hivatott megvalósítani, amely az 1977-es szerződést egészítette ki. Magyarország lényegében a dunakiliti duzzasztómű zsilipkapui és a nagymarosi műtárgyak, míg Csehszlovákia a bőszi műtárgyak felett gyakorolt volna felügyeletet.

* * *

21. A munkálatok ütemezését egy kölcsönös segítségnyújtási megállapodás keretében rögzítették, amelyet 1977. szeptember 16-án, a szerződéssel egy időben írtak alá. A megállapodás ezen túl bizonyos kiigazításokat is tartalmazott a szerződéshez képest az egyes felek hatáskörébe utalt munkákra vonatkozóan.

A beruházás munkálatai 1978-ban kezdődtek meg. Magyarország kezdeményezésére a két fél előbb két 1983. október 10-én aláírt jegyzőkönyvben (az egyik az 1977-es szerződés 4. cikke 4. bekezdését, míg a másik a kölcsönös segítségnyújtásról szóló megállapodást módosította) megegyezett a munkálatok lelassításáról és az erőművek üzembe helyezésének elhalasztásáról, majd egy 1989. február 6-án aláírt jegyzőkönyvben (amely a kölcsönös segítségnyújtásról szóló megállapodást módosította) a munkálatok felgyorsításáról.

22. Annak az éles bírálatnak a hatására, amelyet a beruházás Magyarországon kiváltott, 1989. május 13-án a magyar kormány úgy döntött, hogy addig felfüggeszti a nagymarosi munkálatokat, amíg az illetékes hatóságok által 1989. július 31-éig befejezendő különféle tanulmányok el nem készülnek. 1989. július 21-én a magyar kormány a nagymarosi erőmű kivitelezési munkálatainak felfüggesztését 1989. október 31-ig hosszabbította meg, és ezzel egyidejűleg ugyanaddig felfüggesztette a dunakiliti munkálatokat is. Végül 1989. október 27-én Magyarország úgy döntött, hogy a nagymarosi műtárgyak megépítésétől eltekint, és Dunakilitinél a kialakult állapotot őrzi meg.

23. Ezen időszak alatt a felek között tárgyalások folytak. Csehszlovákia is megkezdte az alternatív megoldások keresését. Ezek egyikéhez, amely később C-variáns néven vált ismertté, a Duna Csehszlovákia által történő egyoldalú elterelése tartozott hozzá, mintegy 10 kilométerre Dunakiliti fölött. A C-variáns egy bukógátat és a bukógátat a felvízcsatorna déli partjával összekötő terelőgát megépítését írta elő megvalósításának végső szakaszában. Az ennek megfelelő tározót kisebb felületűnek és megközelítőleg 30 százalékkal kisebb tároló kapacitásúnak tervezték az eredetileg elképzelnél. Tervbe vették kiegészítő létesítmények megépítését is, nevezetesen: a Mosoni-Duna ellátását szolgáló vízleeresztő műtárgyét; egy duzzasztóműét, amely többek között az árvizeknek a régi Duna-meder felé terelését teszi lehetővé; egy

kisegítő hajózsilipét; és két újabb vízerőművét, az egyiket 4 Gwh éves termeléssel a Mosoni-Dunán, a másikat 174 Gwh éves termeléssel a régi Duna-mederben. A Duna mellékágainak vízellátását csehszlovák oldalon az üzemvízcsatornából két vízkivételi mű révén tervezték biztosítani Doborgaznál és Bősnél. A magyar oldalon jelentkező problémák megoldására a C-variáns nem javasolt megoldást. Ráadásul a Duna-meder mélyülésének kérdése az üzemvízcsatorna és a régi meder összefolyásánál továbbra is nyitott maradt.

1991. július 23-án a szlovák kormány úgy döntött, hogy "1991 szeptemberében megkezdte a bősi beruházás ideiglenes megoldás szerinti üzembe helyezését célzó építkezést." A döntést a szövetségi csehszlovák kormány július 25-én helybenhagyta. A C-variáns munkálatai 1991 novemberében kezdődtek meg. A két fél között folyó tárgyalások eredménytelenek voltak, és 1992. május 19-én a magyar kormány szóbeli jegyzékben értesítette a csehszlovák kormányt, hogy 1992. május 25-i hatállyal felmondja az 1977-es szerződést. 1992. október 15-én Csehszlovákia megkezdte a Duna elzárását lehetővé tevő munkákat, és október 23-i kezdettel megkezdte a folyó elzárását.

24. 1992. október 22-én a bíróság megkapta "a Magyar Köztársaság folyamodványát a Cseh és Szlovák Köztársaság ellen a Duna folyó elterelése ügyében"; De Magyarország elismerte, hogy nincs olyan jogalap, amelyre hivatkozva a bíróság megállapíthatna volna saját illetékességét a folyamodvány tárgyában. Csehszlovákia nem reagált a folyamodványra. Közben az Európai Közösségek Bizottsága felajánlotta, hogy közvetít. A két fél, valamint a bizottság részvételével Londonban tartott megbeszélésen 1992. október 28-án a felek több átmeneti kötelezettséget is vállaltak. Elvben megegyeztek abban, hogy az ügyet a Nemzetközi Bíróság elé viszik, hogy egy háromoldalú tényfeltáró bizottságnak október 31-ig jelentést kell készítenie a C-variánsról, és hogy egy független szakértőkből álló háromoldalú csoport javaslatokat fog tenni arra vonatkozóan, milyen sürgős intézkedéseket kell végrehajtani.

25. 1993. január elsején Szlovákia független állammá vált. 1993. április hetedikén Brüsszelben aláírták "a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság bősnagyvarosi beruházással kapcsolatos vitájának a Nemzetközi Bíróság elé terjesztéséről szóló Különmegállapodást", amelynek szövegét a fenti 2. bekezdés idézte. Miután a Különmegállapodást megküldték a bíróságnak, Magyarország 1993. augusztus 9-én keltezett levelében arról tájékoztatta a bíróságot, hogy "eredeti folyamodványát ezennel tárgytalannak és ... érvényét veszítettnek" tekinti.

A Különmegállapodás 4. cikke szerint "a felek (megegyeztek), hogy a bíróság végleges ítéletéig egy ideiglenes vízgazdálkodási rendszert dolgoznak ki és valósítanak meg a Dunán". Ezt a a rendszert azonban nem lehetett egykönnyen létrehozni. A dunacsúni tározó feltöltése a régi Duna-mederben és az oldalágakban folyó vízmennyiség jelentős és gyors csökkenéséhez vezetett. 1993. augusztus 26-án Magyarország és Szlovákia egyezsége jutott egy háromoldalú szakértői csoport

felállításáról (egy-egy szakértőt a két fél jelölt ki, három független szakértőt az Európai Közösségek Bizottsága). A csoport feladata az volt, hogy

"megbízható és vitathatatlan adatokat szolgáltatson a jelenlegi vízhozam és a már alkalmazott orvosló intézkedések legfontosabb hatásairól, valamint ajánlásokat tegyen alkalmas intézkedések megtételére".

Az Európai Közösségek Bizottsága által kijelölt szakértők 1993. december elsején különféle intézkedésekre tettek javaslatot a helyzet átmeneti orvoslása érdekében. A feleknek nem sikerült az ajánlásokkal kapcsolatban egyezsége jutniuk. A hosszas tárgyalásokat követően végül 1995. április 19-én megállapodást kötöttek "bizonyos ideiglenes műszaki megoldásokról és a Dunába, valamint a Mosoni-Dunába engedett vízmennyiségekről". Ez a megállapodás a Mosoni-Dunába kerülő víz mennyiségét 43 m³/s-ra növelte. A régi mederbe kerülő vízmennyiséget pedig évi átlagban 400 m³/s-ban határozta meg, amelybe az árvizek nem számítanak bele. Végezetül Magyarország számára előírta a Duna magyarországi mellékágainak vízellátását javító, részben víz alatti fenékküszöb megépítését Dunakiliti közelében. Leszögezték, hogy az átmeneti megállapodás 14 nappal a bíróság ítéletét követően érvényét veszti.

26. A Különmegállapodás preambulumának első albekezdése nem csak a Csehszlovákia és Magyarország közötti 1977. évi szerződéssel foglalkozik, hanem a "kapcsolódó okmányok" alkalmazásával és felmondásával összefüggésben felmerülő vitás kérdésekkel is; az albekezdés kimondja, hogy a Különmegállapodás az 1977-es szerződésre és a fenti kapcsolódó okmányokra "szerződés" néven hivatkozik. A "szerződésre" való kifejezett hivatkozás történik a bírósághoz benyújtott Különmegállapodás kérdéseinek megfogalmazásában a 2. cikk 1. (a) és (c) bekezdéseiben.

A Különmegállapodás mindazonáltal nem határozza meg a "kapcsolódó okmányok" mibenlétét, és nem is sorolja fel ezeket. Ami a feleket illeti, azok valamelyest foglalkoztak e kérdéssel, különösen az írásbeli peranyagban, ám anélkül, hogy megegyeztek volna a kifejezés pontos tartalmában vagy abban, hogy ténylegesen milyen okmányokra hivatkoznak. A bíróság azonban megjegyzi, hogy a felek abban megegyezni látszottak, hogy a kifejezés legalább azokra az 1977-es szerződéshez kapcsolódó okiratokra vonatkozik, amelyek a szerződés valóra váltását szolgálták, tehát az 1977. szeptember 16-i kölcsönös segítségnyújtásról szóló megállapodásra és annak 1983. október 10-i, illetve 1989. február 6-i módosításaira (lásd a 21. pontot fentebb), valamint az 1979. október 11-i pozsonyi megállapodásra, amelyet azoknak a kormány meghatalmazottaknak a közös működési szabályzatáról kötöttek, akik a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer építésével és működésével kapcsolatos feladatokat látják el. A bíróság megjegyzi, hogy Magyarország, Szlovákiától eltérően, a közös egyezményes tervet nem tekinti az 1977-es szerződés kapcsolódó okiratának (lásd a 19. pontot fentebb), és elutasítja azt a felfogást, miszerint ez

"ugyanolyan szintû megállapodás, mint egyéb [...] idevágó szerzõdések és államközi megállapodások".

Végezetül a bíróság megjegyzi, hogy amikor a felek megfogalmazták a Külön megállapodásban feltett kérdésekre nézetük szerint adandó válaszokat, érvelésük az 1977-es szerzõdésre koncentrált; és úgy tûnt fel, hogy érvelésüket kiterjesztették a "kapcsolódó okmányokra" is, amennyiben ezeket az egész szerzõdésrendszer járulékos elemeiként fogták fel, melyek sorsa elvileg kötõdik a fõ rész, az 1977-es szerzõdés sorsához. A bíróság tudomásul veszi a feleknek a kérdéssel kapcsolatos álláspontjait és úgy véli, hogy ezen a ponton szükségtelen az üggyel kimerítõbben foglalkoznia.

* * *

27. A bíróság most a felek által feltett kérdéseket veszi fontolóra. A Különmegállapodás 2. cikke 1. (a) bekezdése szerint a bíróságot elsõként annak eldöntésére kérik fel, hogy

"jogában állt-e a Magyar Köztársaságnak 1989-ben felfüggeszteni, majd ezt követõen leállítani a nagymarosi beruházást és a bõsi beruházás azon részeit, amelyekért az 1977-es szerzõdés Magyarországra ruházta a felelõsséget."

28. A bíróság emlékeztet rá, hogy az 1977-es szerzõdés 1. cikkének 1. bekezdése a bõs-nagymarosi vízlépcsõrendszert "egységes és oszthatatlan mûködésû létesítményként" írja le.

A rendszert alkotó fõbb mûtárgyakat általánosságban fentebb leírtuk (lásd a 18. pontot). Részletes ismertetésük az 1977-es szerzõdés 1. cikkének 2. és 3. bekezdésében található.

Bõs esetében a 2. bekezdés az alábbi mûtárgyakat sorolja fel:

a) "A Dunakiliti-Körtvélyes térségében felvízi építmények a Duna 1860-1842 folyamkilométere közti szakaszon magyar és csehszlovák területen, 131,10 mB (Balti-tengerszint feletti magasság) maximális árvízszintre méretezve;

b) A dunakiliti duzzasztómû és a kiegészítõ hajózásiip magyar területen az 1842-es fkm-nél;

c) Az üzemvízcsatorna (felvízcsatorna és alvízcsatorna) az 1842 és 1811-es fkm között csehszlovák területen;

d) Vízlépcsõ az üzemvízcsatornán csehszlovák területen, amely egy 720 MW beépített teljesítménnyel rendelkező villamosenergia-termelő erõmûbõl, kettõs hajózásiipbõl és ezek tartozékaiból áll;

e) A Duna feljavított régi medre az 1842 és 1811-es fkm közötti közös magyar-csehszlovák szakaszon;

f) A Duna kimélyített és szabályozott medre az 1811-1791-es fkm között a közös magyar-csehszlovák szakaszon."

Nagymaros esetében a 3. bekezdés az alábbi műtárgyakat nevezi meg:

a) "Felvízi létesítmények és árvízvédelmi építmények a Duna 1791-1696,5 fkm közötti szakaszán és a mellékfolyóknak az árvizek által érintett szakaszán, magyar és csehszlovák területen, 107,83 mB (Balti-tengerszint feletti magasság) árvízszintre méretezve;

b) Vízlépcső magyar területen, amely egy duzzasztógátból, egy 158 MW beépített teljesítménnyel rendelkező vízi erőműből, kettős hajózási sílípiből és ezek tartozékaiból áll;

29. Ezen túlmenően a műtárgyakért a felekre háruló kötelezettségek pontos megosztását az 1977-es szerződés 5. cikkének 5. bekezdése az alábbiak szerint tartalmazza:

"5. A közös beruházás megvalósításához szükséges munka és anyag felosztása szerződő felek között az alábbiak szerint történik:

(a) A csehszlovák fél felelőssége kiterjed:

1) A dunakiliti-körtvélyesi felvízi létesítményekre csehszlovák területen, a bal parton;

2) Az üzemvízcsatorna felvízi szakaszára csehszlovák területen;

3) A bösi vízlépcsőre csehszlovák területen;

4) A nagymarosi vízlépcső árvízvédelmi berendezéseire csehszlovák területen, kivéve az Ipoly alsó folyását;

5) A növénytakaró helyreállítására csehszlovák területen;

(b) A magyar fél felelőssége kiterjed:

1) A dunakiliti-körtvélyesi felvízi létesítményekre csehszlovák területen, a jobb parton, beleértve az összekötő gátat és a terelőgátat;

2) A dunakiliti-körtvélyesi felvízi létesítményekre magyar területen, a jobb parton;

3) A dunakiliti duzzasztóműre magyar területen;

- 4) Az üzemvízcsatorna alvízi szakaszára csehszlovák területen;
- 5) A Duna medrének kimélyítésére és szabályozására Szap alatt a közös magyar-csehszlovák szakaszon;
- 6) A Duna régi medrének feljavítására a közös magyar-csehszlovák szakaszon;
- 7) A bõsi vízlépcsõrendszer üzemeltetési berendezéseire (szállítóeszközökre, karbantartó gépekre) csehszlovák területen;
- 8) A nagymarosi felvízi létesítmények árvízvédelmi berendezéseire az Ipoly alsó folyásánál csehszlovák területen;
- 9) A nagymarosi felvízi létesítmények árvízvédelmi berendezéseire magyar területen;
- 10) A nagymarosi vízlépcsõre magyar területen;
- 11) A nagymarosi vízlépcsõ alatti alvízi szakasz medrének mélyítésére magyar területen;
- 12) A nagymarosi vízlépcsõrendszer üzemeltetési berendezéseire (szállítóeszközökre, karbantartó gépekre) magyar területen;
- 13) A növénytakaró helyreállítására magyar területen."

30. Mint azt a bíróság korábban jelezte (lásd fentebb a 18. pontot), az 1977-es szerződés első cikkének 4. bekezdése általánosságban úgy rendelkezik, hogy a vízlépcsõrendszer "mûszaki leírását" a "közös egyezményes terv" fogja tartalmazni. A munkálatok ütemezését a felek által 1977. szeptember 16-án egy kölcsönös segítségnyújtási megállapodás keretében rögzítették (lásd fentebb a 21. pontot). A megállapodás 1. cikkének 1. bekezdése értelmében 1991-ben az egész vízlépcsõrendszernek el kellett volna készülnie. Mint azt ugyanennek a cikknek a 2. bekezdése jelzi, az építési ütemterv összefoglalóját a megállapodáshoz csatolták, és intézkedtek arról, hogy a közös egyezményes tervben részletesebb ütemtervet dolgozzanak ki. A késõbbiek során az 1977. szeptember 16-án kelt megállapodást kétszer módosították. Az 1983. október 10-én aláírt jegyzõkönyvben a felek elõbb a munkálatok lassításáról és az erõmûvek üzembe helyezésének négy évvel történõ elhalasztásáról egyeztek meg; majd egy 1989. február 6-án aláírt jegyzõkönyvben azoknak 15 hónappal való elõrehozásáról és az egész rendszer 1994-es üzembe helyezésérõl. Mindkét jegyzõkönyvhöz új építési ütemterv-összefoglalót csatoltak; ezeket az összefoglalókat megint csak a közös egyezményes tervben található új részletes ütemterv alapján kellett megvalósítani.

31. 1989. tavaszán a bõsi szakasz munkálatai már elõrehaladott állapotban voltak: a Dunakiliti duzzasztómû 90õ-ban készen állt, a bõsi erõmû 85õ-ban készült el, és az

üzemvízcsatorna 60-és-ban volt készen az alvízi és 95-és-ban a felvízi szakaszon, a dunakiliti-körtvélyesi tározó töltéseinek szakaszonként változóan, 70-98-és-a készült el. Nem így Nagymarosnál, ahol, bár épültek töltések, az egyetlen műtárgy, amely magával a gáttal volt kapcsolatos, az annak építését megkönnyíteni hivatott körtöltés volt.

32. A Közép-Európában ez idő tájt zajló mélyreható politikai és gazdasági változások nyomán a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer Csehszlovákiában és még inkább Magyarországon fokozott nyugtalanságot okozott a közvéleményben és egyes szakmai körökben egyaránt. A bizonytalanság nem csupán a beruházás gazdasági életképessége körül, hanem még inkább annak környezetvédelmi vonatkozásaival kapcsolatban keltett a beruházással szemben egyre nagyobb ellenállást és aggodalmat.

33. Ilyen körülmények között fogadott el a magyar kormány a nagymarosi munkálatok felfüggesztését elrendelő határozatot 1989. május 13-án, amely így rendelkezett:

"az érintett minisztereknek további vizsgálatok elvégzését kell elrendelniük annak érdekében, hogy a Minisztertanács alapos és megindokolt javaslattal állhasson a Parlament elé a beruházásról szóló nemzetközi szerződés módosításával kapcsolatosan. Ennek érdekében meg kell vizsgálnunk a nemzetközi és jogi következményeket, műszaki megfontolásokat, a Duna hajózási útjának biztosításával kapcsolatos kötelezettségeinket, valamint a nagymarosi beruházás esetleges leállításának környezeti, ökológiai és földrengéstani kihatásait. A továbbiakban vizsgálandó, hogyan lehet a kiesett villamos energiát pótolni, és a kártérítési igényeket mérsékelni."

A nagymarosi munkálatok felfüggesztése ezeknek a tanulmányoknak az elkészültéig tartott volna, amelynek határideje 1989. július 31. volt. Csehszlovákia azonnal tiltakozott, és a prágai magyar nagykövetnek 1989. május 15-én átadtak egy, a csehszlovák álláspontot megfogalmazó dokumentumot. A két ország miniszterelnökei 1989. május 29-én találkoztak egymással, de megbeszélésük nem vezetett kézzelfogható eredményre. Június másodikán a magyar parlament felhatalmazta a kormányt, hogy tárgyalásokat kezdeményezzen Csehszlovákiával az 1977-es szerződés módosítása céljából.

34. A kormánybiztosok 1989. június 8-án és 9-én tartott találkozásán Magyarország számos esetben biztosította Csehszlovákiát arról, hogy a bős-i térségben folytatja a munkálatokat, és a tárgyalást rögzítő, aláírással hitelesített jegyzőkönyv az alábbi részt tartalmazza:

"A magyar kormánybiztos és a magyar kormány teljes hatalmú megbízottja kijelentette, hogy a magyar fél a korábbi megállapodás szerint befejezi a bős-i beruházás

kivitelezését, ahogyan az a beruházási tervekben szerepel. Már utasítást adtak ki a félreértés következtében felhagyott munkálatok folytatására a térségben."

E határozott ígéretet megismétlődtek a magyar kormánybiztos által a csehszlovák fél teljhatalmú megbízottjának küldött 1989. június 9-én kelt levelében.

35. A nagymarosi munkálatok felfüggesztésével kapcsolatosan a magyar miniszterelnök-helyettes a csehszlovák partnerének küldött 1989. június 24-ei levelében a következőképpen fejezte ki magát:

"A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) tanulmányozza a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer (BNV) nagymarosi részének elhagyásával, illetve megvalósításával kapcsolatos környezeti, ökológiai, vízminőségvédelmi valamint szeizmológiai kihatásokat.

.....

Az Akadémiának (e célból felállított) (ad hoc) bizottsága áttanulmányozta az eredeti tervnek megfelelő építkezések várható hatásait, és arra a következtetésre jutott, hogy nem rendelkezünk elegendő ismerettel a környezeti kockázatok következményeinek megítélésére.

A bizottság véleménye szerint a vízlépcsőrendszer eredeti tervek alapján történő megvalósításával kapcsolatos kockázat nem tekinthető elfogadhatónak. Természetesen nem állítható, hogy a káros hatások biztosan bekövetkeznek, ezért ajánlásaik szerint további alapos és időigényes vizsgálatokra van szükség."

36. A magyar és a csehszlovák miniszterelnök 1989. július 20-án ismételt találkozott egymással, de eredményre nem jutottak. Közvetlenül ezután a magyar kormány egy második határozatot fogadott el, amely a nagymarosi munkálatok felfüggesztését 1989. október 31-ig hosszabbította meg. Ez a határozat azonban már messzebb ment, mert elrendelte, hogy ugyanazon a napon a "a folyómeder Dunakilitinél történő elzárásának előkészítő munkálatait" is fel kell függeszteni; ennek az intézkedésnek az volt a célja, hogy felkérje "a nemzetközi tudományos intézményeket és külföldi tudományos intézeteket, valamint szakértőket" "a magyar és csehszlovák intézetekkel és szakértőkkel" történő együttműködésre a beruházás ökológiai hatásainak felmérése és egy "műszaki és üzemeltetési vízminőség-védelmi szavatossági rendszer kifejlesztésére és annak kivitelezésére".

37. Az ezt követő időszakban a két ország között különböző szinten folytak a tárgyalások, de azok nem bizonyultak gyümölcsözőnek. Végül 1989. október 4-i levelében a magyar miniszterelnök hivatalosan is javasolta Csehszlovákiának, hogy a beruházás nagymarosi részét hagyják el, és hogy a beruházás bős-i részével kapcsolatosan felmerülő környezeti, ökológiai kockázatok mérséklése céljából

kössenek egy megállapodást. Javasolta, hogy a megállapodást 1990. július 30-ig kössék meg.

A két kormányfő 1989. október 26-án ismét találkozott, de nem tudtak megegyezésre jutni. Egy 1989. október 30-án kelt szóbeli jegyzékben Csehszlovákia megerősítette a tárgyalások során kifejtett álláspontját és azt javasolta Magyarországnak, hogy olyan megállapodásról tárgyaljanak, amely a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos műszaki, üzemeltetési és ökológiai biztosítékok rendszerét rögzíti, "abból a feltételezésből kiindulva, hogy a magyar fél Dunakiliti térségében haladéktalanul megkezdi a Duna-meder feltöltését". A jegyzék azt is hangoztatta, hogy a technikai alapelveket tartalmazó megállapodást két héten belül parafálni lehet, és magát a megállapodást 1993. március végéig kellene aláírni. Az alapelvek parafálása után Magyarország "kezdje meg a Duna-meder tényleges elzárását". Csehszlovákia ezenkívül kijelentette, hogy kész "olyan külön megállapodást kötni, amelyben mindkét fél kötelezi magát a rendszer csúcsidőben való üzemeltetésének korlátozására vagy mellőzésére". Azt is javasolta, hogy "térjenek vissza az 1983. októberi jegyzőkönyvben rögzített határidőkhöz", minek következtében a nagymarosi építkezés határideje 15 hónappal tolódna el, hogy Magyarországnak ideje legyen az ökológiai hatásokkal kapcsolatos tanulmányok elvégzésére és javaslatainak időben történő kidolgozására. Csehszlovákia (a jegyzéket) azzal a kijelentéssel fejezte be, hogy amennyiben Magyarország folytatja a szerződés egyoldalú megszegését, Csehszlovákia kénytelen lesz valamilyen ideiglenes megoldáshoz nyúlni.

Közben a magyar kormány október 27-én újabb határozatot hozott, amelyben elállt a nagymarosi létesítmény megépítésétől, és megerősíti a dunakiliti munkák felfüggesztésére hozott korábbi intézkedéseket. Ezután 1989. november 3-án és 30-án kelt szóbeli jegyzékekben Magyarország szerződéstervezetet javasolt Csehszlovákiának, amelybe belevette a bős-i erőmű csúcsra járatásának megszüntetéséről és a nagymarosi gát építésének elhagyásáról korábban tett javaslatait. A tervezet megállapodást helyezett kilátásba a bős-i létesítmény befejezéséről arra az esetre, ha a környezet védelmét szolgáló biztosítékok létrejönnek. Végül felvetette annak lehetőségét, hogy valamelyik fél döntőbíróshoz vagy a Nemzetközi Bírósághoz fordulhat, ha a két kormány között a bős-i duzzasztómű építésével és üzemeltetésével, illetve a teendő környezetvédelmi intézkedésekkel kapcsolatosan nézeteltérés merül fel és az nem szüntethető meg. Magyarország kijelentette, hogy kész azonnal folytatni "a dunakiliti mederelzárás előkészítő munkálatait", de kikötötte, hogy a folyót addig nem rekeszti el, amíg a biztosítékokról szóló egyezményt meg nem kötik.

38. 1989-1990 telén mind Magyarországon, mind Csehszlovákiában átalakult a politikai helyzet, és az új kormányok számos gondtal találták szemben magukat.

1990 tavaszán az új magyar kormány a Nemzeti Megújulás Programjában bejelentette, hogy az egész bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer "tévedés" volt, és

ezért a lehető legkorábbi időpontban tárgyalásokat kezdeményez a csehszlovák kormánnyal "a károk jóvátételéről és megosztásáról". 1990. december 20-án a magyar kormány határozatot hozott, miszerint tárgyalásokat kell kezdeni Csehszlovákiával az 1977-es szerződés közös megegyezéssel történő felbontásáról és egy olyan megállapodás tető alá hozásáról, amely a szerződés felbontásának következményeivel foglalkozik. 1991. február 15-én a magyar teljhatalmú kormány megbízott ilyen elveken alapuló szerződéstervezetet nyújtott át csehszlovák partnerének.

Ugyanezen a napon Csehszlovákia elnöke a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszert "totalitárius, gigantomániás emlékműnek" nyilvánította, amely vétek a "természet ellen", hangsúlyozta azonban, hogy "a probléma az, hogy (a bős-i erőmű) már megépült". A csehszlovák környezetvédelmi miniszter a magyar parlament környezetvédelmi bizottsága előtt 1991. szeptember 11-én tartott beszédében a maga részéről megállapította, hogy "a bős-nagymarosi beruházás ósdi és elavult", ám mégis, "akárhány oka van is a szerződés változtatásának, módosításának ... nem helyes előbb felmondani a szerződést ... és később tárgyalni".

Az ezt követő időszakban Magyarország nem fejezte be azokat a munkálatokat Dunakilitinél, amelyek továbbra is feladatai közé tartoztak. Mindazonáltal fenntartotta a már megépült létesítményeket, és 1991 végén befejezte az üzemvízcsatorna alvízi szakaszának munkáit, amelyeknek elvégzésére az 1977-es szerződés 5. cikkének 5. (b) bekezdése kötelezte.

* * *

39. Az ügyben érintett két fél véleménye megegyezik abban, hogy mindketten elismerik, hogy az 1977-es szerződés, a fent említett 1977-es kölcsönös segítségnyújtásról szóló megállapodás és az 1989-es jegyzőkönyv megkötése érvényes volt, és azok a fent áttekintett események ideje alatt hatályban voltak.

Ezen túlmenően nem vitatják azt a tényt sem, hogy ezek a szövegek, bármennyire rugalmasak is, nem teszik lehetővé az aláírók számára az ott megfogalmazott munkálatok kivitelezésének egyoldalú felfüggesztését vagy elhagyását, sőt új ütemterv szerinti folytatását sem, ha azt mindkét fél jóvá nem hagyja.

40. A pereljárással Magyarországot azt állította, hogy ugyan bizonyos munkálatokat tényleg felfüggesztett vagy abbahagyott, magának az 1977-es szerződésnek a betartását soha sem függesztette fel. Magatartása igazolásaként lényegében "ökológiai szükségállapot"-ra hivatkozik.

Magyarország azt állította, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer különböző létesítményeit úgy tervezték meg, hogy a bős-i erőmű csúcsidőben üzemelhessen. Az erőmű csupán naponta kétszer bocsátana át vizet, a csúcsfogyasztás ideje alatt. A csúcsüzemmód követelte meg a Dunakiliti tározó hatalmas méretűvé (60 km²)

növelését, de a nagymarosi gátat is, amelynek azt a feladatot szánták, hogy mérsékelje az árhatást és csökkentse a Bős alatti vízszintingadozás hatásait. Egy ilyen rendszer, amelyet gazdaságilag jövedelmezőbbnek ítélték meg, mint az átfolyó rendszerű erőműveket, elfogadhatatlan mértékű ökológiai kockázatot hordoz.

Magyarország szerint az elsődleges ökológiai károk, amelyeket a rendszer okozott volna, a következők: Az eredeti terv szerint - a közös egyezményes terv ezt részletesebben leírja - a régi Duna-mederbe kerülő víz mennyisége, a mellékágak által szállított vízen felül, nem haladja meg az 50 m³/s-ot. Ezt a mennyiséget vegetációs időszakban 200 m³/s-ra lehet növelni. Lehetséges további vízhozamnövelés is, különösen mesterséges árvíz formájában, közelebbről meg nem határozott gyakorisággal. Ilyen körülmények között a talajvíz szintje a Szigetköz nagy részén süllyedne. Ráadásul a talajvíz-utánpótlást immár nem a Duna vize szolgáltatná, amely, éppen ellenkezőleg, szívó hatást fejtene ki, hanem a Dunakiliti tározó és a feliszapolódó mellékágak pangó vize. Hosszú távon a víz minősége súlyosan romlott volna. Ami a felszíni vizet illeti, felvetődik az eutrofizáció kockázata, különösen a tározóban; a régi Duna helyén homokba fojtott folyó lenne, ahol csupán egy vékonyka patak csordogál. Az oldalágak rendszere nagyrészt el lenne vágva a főágtól. A folyami állat- és növényvilág, akárcsak a hordalékkúp élőlényei, kihalásra ítéltetnének.

Ami Nagymarost illeti, Magyarország úgy érvelt, hogy a Duna felvízi medre eliszaposodna, és ennek következtében az ezen a szakaszon lévő parti szűrésű kutak által termelt víz minősége romlana, ha a gát megépül. Ráadásul a bőszi erőmű csúcsüzeme jelentős napi áringadozásokat okozna a nagymarosi tározóban is, ami különösen a vízi élőhelyek számára jelent veszélyt. Továbbá a nagymarosi gát megépítése és működtetése a gát alatt a folyómeder erózióját okozta volna a Szentendrei sziget mentén. Ennek eredményeként itt a folyó vízszintje csökkent volna, ami a Budapest vízellátásának kétharmadát adó parti szűrésű kutak vízhozamának jelentős mértékű csökkenésével járt volna együtt. A szűrőréteg is elvékonyult és talán el is tűnt volna, míg a folyómeder egyes részein finomszemcsés üledék lerakódása várható. E kettős ok miatt az átszűrődő víz minősége komoly mértékben kockáztatva lett volna.

Magyarország mindezen előrejelzések alapján, amelyek alátámasztására egy sor tudományos tanulmányt idézett, arra a következtetésre jutott, hogy 1989-ben valóban fennállt az "ökológiai szükséghelyzet".

41. Írásos peranyagaiban Magyarország azzal vádolta Csehszlovákiát, hogy már 1989 előtt megsértette az 1977-es szerződés különféle rendelkezéseit - amennyiben nem volt hajlandó figyelembe venni a ma már nyilvánvaló ökológiai veszélyeket, és ragaszkodott ahhoz, hogy a munkálatok folytatódjanak, különösen a nagymarosi szakaszon. Ebben az összefüggésben Magyarország azt az álláspontot képviselte, hogy a közös egyezményes tervről szóló 1976. május 6-i megállapodás 3. cikkének 2. bekezdése értelmében Csehszlovákiának kötelessége lett volna kutatást folytatnia

a beruházásnak a környezetre gyakorolt hatásával kapcsolatban. Magyarország hangsúlyozta, hogy a Csehszlovákia által végzett kutatások nem a megfelelő módon folytak, és hogy az építkezés környezetre gyakorolt várható hatását csupán 1990 szeptembere után kezdték mérlegelni. De a bíróságnak az volt a benyomása, hogy Magyarország érvei kifejtésének végső szakaszában nem próbálta ezt a panaszt olyan független oknak beállítani, amely az 1977-es szerződés alapján reá háruló munkálatok felfüggesztését és elhagyását formálisan igazolta volna. Ehelyett inkább úgy állította be az 1977-es szerződés 1989 előtti megsértését - amellyel Csehszlovákiát vádolja -, mint azoknak az elemeknek egyikét, amelyek a szükséghelyzet kialakulásához hozzájárultak.

42. Magyarország ezen kívül az elejétől kezdve azt állította, hogy a jelen ügyben tanúsított magatartását nem lehet csupán a szerződések jogára hagyatkozva megítélni. Azt is észrevételezte, hogy 4. cikkének rendelkezései értelmében az 1969. május 23-i Bécsi Egyezmény a szerződések jogáról nem alkalmazható az 1977-es szerződésre, mivel azt korábban kötötték meg, mint ahogy az egyezmény az érdekelt felek között hatályba lépett volna. Magyarország a bíróság jogalkalmazási gyakorlatára hivatkozással elismerte ugyan, hogy az egyezmény sok tekintetben a létező szokásjogot tükrözi. Mindazonáltal Magyarország hangsúlyozta az óvatos hozzáállás fontosságát és egyúttal javasolta a bíróságnak, hogy minden esetben vizsgálja meg, mennyire vágnak egybe az egyezmény előírásai a nemzetközi szokásjoggal.

43. Szlovákia maga részéről tagadta, hogy a szerződések jogának körén kívül alapot lehetne találni egy szerződés alapján létrejött kötelezettség teljesítésének felfüggesztésére vagy megszüntetésére. Elismerte, hogy a szerződések jogáról szóló 1969-es Bécsi Egyezmény mint olyan nem alkalmazható az 1977-es szerződésre, ám egyúttal aláhúzta, hogy annak számos rendelkezése a már megelőzően is létező nemzetközi szokásjogot tükrözi, és leszögezte, hogy ez különösen érvényes az V. rész rendelkezéseire, amelyek a szerződések alkalmazásának érvénytelenségére, megszüntetésére és felfüggesztésére vonatkoznak. Szlovákia továbbá észrevételezte, hogy miután a Bécsi Egyezmény a két fél között is hatályba lépett, Magyarország a munkálatok elvégzésének idejét lerövidítő, 1989. február hatodikai jegyzőkönyv aláírásával megerősítette az 1977-es szerződésben lefektetett tényleges kötelezettségeinek elfogadását; és hogy ez arra enged következtetni, hogy a Bécsi Egyezmény alkalmazható arra az egymáshoz kapcsolódó megállapodások hálózatából álló "jogi szerződésrendszerre", amelynek az 1989-es jegyzőkönyv is része.

44. A pereljárás során Szlovákia hosszasan érvelt annak bizonyítása mellett, hogy a szükséghelyzet, amelyre Magyarország hivatkozott, nem képez kellő indokot a szerződések joga által elismertnek nyilvánított szerződéses kötelezettség felfüggesztésére. Ugyanakkor kétségbe vonta, hogy az "ökológiai szükséghelyzet" vagy "ökológiai kockázat" fogalma az államok felelősségének vonatkozásában kielégítő körülmény lehet-e egy cselekedet jogellenes voltának kizárására.

Szlovákia egyébként is tagadta, hogy akár 1989-ben, akár azt követően fennállt volna bármiféle "ökológiai szükséghelyzet" ebben az ügyben. Különböző tudományos tanulmányok tekintélyét hívta segítségül, amikor azt állította, hogy Magyarország túlzottan pesszimista képet fest a helyzetről. Szlovákia természetesen azt nem tagadta, hogy felmerülhettek volna ökológiai problémák. Azzal érvelt azonban, hogy ezek nagyrészt orvosolhatóak lehettek volna. Ennek megfelelően hangsúlyozta, hogy a bōsi erōmű csúcsidőben történő üzemeltetésének mikéntjére vonatkozóan még nem született megegyezés, és azt állította, hogy Magyarország aggályai csak egészen szélsőséges üzemeltetési feltételek mellett megalapozottak. Hasonlóképpen azt is állította, hogy az eredeti terv is különféle változtatásokon ment keresztül 1977 óta, és hogy azt még tovább is lehetett volna módosítani, például a régi Duna-mederbe engedett vízmennyiség tekintetében vagy a mellékágak vízellátásának biztosítását szolgáló fenékgátak révén.

45. Szlovákia továbbá tagadta, hogy bármilyen módon megsértette volna az 1977-es szerződést - különösen annak 15. és 19. cikkét - és többek között kitarthat az állítása mellett, hogy a közös egyezményes terv létrehozásáról szóló 1976. május 6-i megállapodás 3. cikkének 2. bekezdése értelmében - a beruházás környezeti hatásainak kutatása nem kizárólagosan Csehszlovákia feladata lett volna, hanem mindkét félre, attól függően, hogy az adott műtárgy hol helyezkedik el.

Végezetül szemrehányással illette Magyarországot, hogy az 1977-es szerződés 27. cikkének rendelkezéseit megsértve egyoldalú lépéseket tett a munkálatok felfüggesztésére és elhagyására (lásd feljebb a 18. pontot), noha elōször az ebben a cikkben a vitás kérdések rendezésére elrendelt jogorvoslati mechanizmust kellett volna igénybe vennie.

* * *

46. A bíróságnak a jelen esetben nem szükséges a szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezmény alkalmazhatóságának kérdésénél sokat idōznie. Mindössze azt a tényt szükséges szem elōtt tartania, hogy számos alkalommal módja nyílt már űgy vélekedni, hogy az egyezményben lefektetett számos rendelkezést a létező szokásjog kodifikálásának lehet tekinteni. A bíróság nézete szerint ez sok tekintetben érvényes a Bécsi Egyezménynek a szerződések érvényességének megszüntetésével és felfüggesztésével kapcsolatos rendelkezéseire, amelyeket a 60-62. cikkek tartalmaznak (lásd *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South-West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports, 1971. p. 47 and *Fisheries Jurisdiction (United Kingdom v. Iceland)*, Jurisdiction of the Court, Judgment, I.C.J. Reports 1973. p. 18; lásd még *Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1980. pp. 95-96).

A bíróság nem tévesztette szem elōl azt a tényt sem, miszerint a Bécsi Egyezmény mindenképpen alkalmazható az 1989. február 6-án aláírt jegyzőkönyvre, amelynek

alapján Magyarország és Csehszlovákia egyetértett azzal, hogy a Bős-nagymarosi beruházás kivitelezési munkálatait fel kell gyorsítani.

47. A bíróságnak nem szükséges időznie a szerződések jogának és az államok felelősségének viszonyára vonatkozó kérdésnél sem, amelyekről a peres felek hosszasan érveltek, miután a nemzetközi jog e két ágának egymástól nyilvánvalóan elkülönülő hatóköre van. Azt, hogy egy egyezmény hatályos-e avagy sem, és hogy érvényesen mondták fel vagy függesztették fel, a szerződések jogának alapján kell eldönteni. Másrészt viszont annak értékelése, hogy egy egyezménynek a szerződések jogával összeférhetetlennek tartott felmondása vagy felfüggesztése milyen mértékben jár az azt felmondó állam felelősségével, az államok felelősségével foglalkozó joganyag területére tartozik.

Vagyis a szerződések jogáról szóló 1969. évi Bécsi Egyezmény korlátozó módon arra szorítkozik, hogy körülírja, milyen feltételek mellett lehet egy szerződést törvényesen felmondani vagy felfüggeszteni; míg az ezen feltételeknek meg nem felelő felmondás vagy felfüggesztés hatásainak vizsgálata ezzel szemben a 73. cikk alkalmazása révén kifejezetten ki van zárva az egyezmény hatálya alól. Mi több, általánosan elfogadott dolog, hogy amikor egy állam jogellenes cselekedetet követ el, nemzetközi felelőssége is felmerül, függetlenül attól, hogy milyen természetű az a kötelezettség, amelyet elmulasztott tiszteletben tartani. (cf. A Bulgáriával, Magyarországgal és Romániával kötött békeszerződések értelmezése, második szakasz, szakértői vélemény, Nemzetközi Bírósági Jelentések 1950. 228. oldal; valamint lásd még a Nemzetközi Jogi Bizottság által első olvasatban az államok felelősségéről ideiglenesen elfogadott jogszabálytervezetet, Yearbook of the International Law Commission, 1980. II. kötet, 2. rész, 32. oldal).

48. A bíróság nem tudja elfogadni Magyarországnak azt az érvét, hogy bár 1989-ben felfüggesztette és ezt követően leállította a nagymarosi és dunakiliti munkálatokat, amelyekért felelős volt, de ennek ellenére sem függesztette fel az 1977-es szerződéshez való alkalmazkodást, és nem vetette el a szerződést. Magyarország magatartása ebben az időben nem értelmezhető másképpen, csak úgy, hogy vonakodott betartani az 1977-es szerződés és az 1989-es jegyzőkönyv némely, a közös egyezményes tervben meghatározott rendelkezését. Magyarország magatartásának hatására a szerződésben kifejezetten egységesként és oszthatatlanként jellemzett műtárgyrendszer befejezése lehetetlenné vált.

A bíróság ezen túlmenően megjegyzi, hogy amikor Magyarország magatartásának igazolására a szükséghelyzetre hivatkozik, kezdettől fogva az államok felelősségéről szóló jog hatálya alá helyezte magát, s ezáltal hallgatólagosan elismerte, hogy amennyiben ilyen körülmények nem álltak volna fenn, magatartása jogtalan lett volna. A Magyarország által hangoztatott szükséghelyzet - feltéve, hogy annak megállapítására sor kerül - sem engedné meg azt a következtetést, hogy 1989-ben az 1977-es szerződés kötelezettségeinek megfelelően járt el, vagy, hogy ezek a kötelezettségek megszűntek volna reá nézve érvényesek lenni. Csupán annak

megerősítését engedné meg, hogy - a körülményekre tekintettel - Magyarország nem tartozna nemzetközi felelősséggel azért, ahogyan eljár. Végül a bíróság rámutat, hogy Magyarország kifejezetten elismerte, hogy a szükséghelyzet fennállása nem mentesítette volna a másik fél kárpótlásának kötelezettsége alól.

* * *

49. A bíróság most azt a kérdést veszi fontolóra, hogy volt-e szükséghelyzet 1989-ben, amely lehetővé tette volna Magyarország számára, hogy nemzetközi felelősségvállalás nélkül felfüggeszesse és hagyja abba azokat a munkálatokat, amelyeknek elvégzésére az 1977-es szerződés és annak kapcsolódó okmányai által kötelezve volt.

50. A jelen ügyben a felek egyetértenek annak megítélésében, hogy a szükséghelyzet meglétét a Nemzetközi Jogi Bizottság által első olvasatban az államok felelőségéről ideiglenesen elfogadott tervezet 33. cikkében lefektetett kritériumok fényében kell értékelni. Ez a rendelkezés a következőképpen szól:

"33. cikk: Szükséghelyzet

1. A szükséghelyzetre az állam nem hivatkozhat nemzetközi kötelezettségeivel összhangban nem álló cselekedete jogtalanságának kizárása érdekében, hacsak:

a) az adott cselekedet kulcsfontosságú államérdek súlyos és küszöbön álló veszéllyel szembeni védelmének egyetlen eszköze volt; és

b) a cselekedet nem sértette komolyan annak az államnak kulcsfontosságú érdekét, amellyel szemben a kötelezettség fennállt.

2. A szükséghelyzetre semmiképpen sem hivatkozhat egy állam a jogellenesség kizárása érdekében,

a) ha a nemzetközi kötelezettség, amelyet az állam nem teljesített, az általános nemzetközi jog kötelező érvényű normája; vagy

b) ha a nemzetközi kötelezettség, amelyet az állam nem teljesített, egy olyan szerződésben van lefektetve, amely kimondottan vagy kimondatlanul kizárja az adott kötelezettséggel kapcsolatban a szükséghelyzetre hivatkozás lehetőségét;

c) ha a szóban forgó állam maga is hozzájárult a szükséghelyzet kialakulásához." (Yearbook of the International Law Commission, 1980. II. kötet, 2. rész, 34. oldal)

A bizottság kommentárja szerint "szükséghelyzet"

"az államnak az a helyzete, amelyben egy kulcsfontosságú államérdek súlyos és küszöbön álló veszéllyel szembeni megőrzésének egyetlen eszköze olyan magatartás

tanúsítása, amely nincs összhangban azzal, amit egy másik állammal szembeni nemzetközi kötelezettség előír" (id. mű, 1. bekezdés).

A bizottság arra a következtetésre jutott, hogy "a szükséghelyzet fogalmának... mély gyökerei vannak az általános jogi gondolkodásban" (id. mű, 49. oldal, 31. pont).

51. A bíróság mindenekelőtt tekintetbe veszi, hogy a szükséghelyzetet a nemzetközi szokásjog elismeri mint egy nemzetközi kötelezettséggel összhangban nem álló cselekedet jogellenes voltának kizárására alkalmas alapot. Továbbá megjegyzi azonban, hogy ilyen indokot a cselekedet jogellenes voltának kizárására csak kivételesen lehet elfogadni. A Nemzetközi Jogi Bizottság hasonló véleményen volt, amikor kifejtette, hogy a tervezet 33. cikkében azért döntött a "negatív" megfogalmazás mellett,

"hogy ezzel a formális eszközzel is megmutassa, hogy a szükséghelyzetre való hivatkozás - igazolásként - valóban kivételt kell hogy képezzen - még hozzá olyan kivételt, amely a cselekedet jogellenes voltának kizárására irányuló egyéb körülményeknél is ritkábban elfogadható..." (id. mű, 51. oldal, 40. pont).

Vagyis a bizottság szerint a szükséghelyzetre csak bizonyos, igen szigorúan körülírt és halmozottan fennálló körülmények megléte esetén lehetséges hivatkozni; és hogy az érintett állam nem lehet az egyedüli bírója annak, hogy ezek a körülmények valóban fennállnak-e.

52. A jelen ügyben a tervezet 33. cikkében kifejtett alábbi alapvető feltételek relevánsak: a nemzetközi kötelezettséggel összhangban nem levő tett elkövetését a nemzetközi kötelezettségét nem teljesítő állam "életbe vágó" érdeke kell hogy kiváltsa; ezt az érdeket "súlyos és küszöbön álló veszedelem" kell hogy fenyegetse; a szóban forgó cselekedet "az egyetlen lehetséges eszköz" kell hogy legyen az illető érdek megőrzésére; és hogy a cselekedetnek nem szabad "komolyan sértenie" annak az államnak az életbe vágó érdekét, amellyel szemben a szerződéses kötelezettség fennállt; végül hogy a cselekedetet elkövető állam "nem járulhat hozzá a szükségállapot kialakulásához". Ezek a feltételek megfelelnek a nemzetközi szokásjognak.

A bíróság most annak megítélésére vállalkozik, hogy fennállottak-e ezek a feltételek, amikor Magyarország felfüggesztette és leállította az 1977-es szerződés értelmében általa kivitelezendő építkezéseket.

53. A bíróságnak nem esik nehezére annak elismerése, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer által érintett térség természeti környezetéért Magyarország által kifejezett aggodalom az állam "alapvető érdekével" kapcsolatos, abban az értelemben, ahogyan azt a Nemzetközi Jogi Bizottság tervezetének 33. cikke kifejezésre juttatja.

Kommentárjában a bizottság jelezte, hogy ebben az összefüggésben az "alapvető érdek" nem korlátozódhat csupán az állam "létére", és hogy végső soron az egész kérdést a konkrét eset fényében kell megítélni (lásd a Yearbook of the International Law Commission, 1980. II. kötet, 2. rész, 49. oldal, 32. pont); ezzel egyidejűleg a szűkséghelyzet kiváltására alkalmas helyzetek között felsorolta "(az állam) területének egészén vagy annak egy részén az ökológiai állapotok megőrzésére súlyos veszedelemet jelentő helyzeteket" (id. mű, 35. oldal, 3. pont); kifejezetten megjegyezte, az államok gyakorlatára hivatkozva, hogy "főként az utóbbi két évtized fejleménye, hogy az ökológiai egyensúly megőrzése is bekerült az államok ?alapvető érdekei? közé." (id. mű, 39. oldal, 14. bekezdés)

A bíróság emlékeztet rá, hogy a közelmúltban alkalma nyílt annak hangsúlyozására, milyen nagy jelentőséget tulajdonít a környezet iránti tiszteletnek, mégpedig nemcsak az államok, hanem az egész emberiség szempontjából:

"a környezet nem absztrakció, hanem életteret, életminőséget és magát az ember egészségét jelenti, beleértve a még meg nem született nemzedékekét is. Az államoknak az az általános kötelezettsége, hogy biztosítsák, hogy a fennhatóságuk és ellenőrzésük alá eső területeken folytatott tevékenységek tiszteletben tartják más államok és a nemzeti ellenőrzés alá nem tartozó területek környezetét, ma már a környezettel kapcsolatos nemzetközi jog részévé vált." (A nukleáris fegyverek fenyegetésének vagy használatának jogszerűsége. Tanácsadói Vélemény. Nemzetközi Bíróság Jelentései. 1996. 241-242. oldal, 29. pont)

54. Annak verifikálása, hogy 1989-ben "veszedelem" állt fenn, miként Magyarország felidézi, hogy az "súlyos és küszöbön álló" volt, és hogy más eszközök hiányában csak úgy lehetett reagálni rá, ahogy Magyarország tette, vagyis a munkálatok felfüggesztésével és leállításával, egyenként is nagyon bonyolult feladat.

Mint azt a bíróság már jelezte (lásd feljebb a 33. bekezdést), Magyarország 1989-ben több alkalommal is kifejezte "bizonytalanságát" a tekintetben, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer üzembe helyezésének milyen ökológiai következményei lehetnek. Ezért kérte kitartóan, hogy végezzenek el új tudományos vizsgálatokat.

A bíróság azonban úgy véli, hogy bármily komoly lehetett is ez a bizonytalanság, önmagában nem okozhatta a szűkséghelyzet részeként szereplő "veszedelem" meglétét. A "veszedelem" szó természetesen magában foglalja a "kockázat" fogalmát; pontosan ez az, ami a veszedelemet az anyagi kártól megkülönbözteti. Ám a szűkséghelyzet nem létezhet a "veszedelem"-nek az adott pillanatban fennálló megléte nélkül, egy esetleges veszedelemtől való pusztán félelem ebben a tekintetben nem elegendő. Egyébként ez nehezen lehetne másképpen, a szűkséghelyzetet jelentő veszedelemnek egyidejűleg "súlyosnak és közvetlennek" is kell lennie. A "közvetlen" az "azonnali" és "közeli" szinonimája, és messze túlmegy a "lehetőség"

fogalmán. Mint azt a Nemzetközi Jogi Bizottság kommentárjában hangsúlyozta, a "különlegesen súlyos és küszöbön álló" veszedelemnek "az adott érdeket az adott pillanatban kell veszélyeztetnie". (Yearbook of the International Law Commission, 1980. II. kötet, 2. rész, 49. oldal, 33. pont). Ez a bíróság véleménye szerint nem zárja ki, hogy a hosszú távon megjelenő "veszedelem" "közvetlennek" legyen tekinthető, ha az adott időpontban megállapítást nyer, hogy az adott veszedelem bekövetkezte lehet ugyan távoli, de ettől még nem kevésbé bizonyos és elkerülhetetlen.

A szükséghelyzetre hivatkozó magyar érvelés csak akkor tudná meggyőzni a bíróságot, ha legalább az bizonyítást nyerne, hogy 1989-ben "súlyos", "azonnali" és valós "veszedelem" állt fenn, és hogy a Magyarország által megtett lépéseken kívül semmilyen más választ nem lehetett adni rá.

Saját érvelésének alátámasztására mindkét fél tekintélyes mennyiségű szakmai anyagot terjesztett elő. A bíróság igen gondosan és figyelemmel tanulmányozta át ezeket az anyagokat, amelyekben a felek kifejtették a beruházás ökológiai következményeivel kapcsolatos szembenálló nézeteiket. Azonban, mint azt a későbbiekben bemutatja, a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a Különmegállapodásban feltett kérdésekre adott válaszokhoz nem szükséges feltétlenül annak eldöntése, melyik fél álláspontja a tudományosan megalapozottabb.

55. A bíróság a nagymarosi helyzet megítélésével foglalkozik először. Mint már szóba került (lásd a 40. pontot), Magyarország azt állítja, hogy a térségben a környezet, különösen az ivóvízbázisok, egyrészt a felvízi tározó, másrészt az alvízi medererózió miatt komoly veszélynek lettek volna kitéve, ha a nagymarosi műtárgyak úgy épültek volna meg, ahogy azt tervezték.

A bíróság megjegyzi, hogy a tározó jelentette veszélyek főként hosszú távúak és mindenekelőtt bizonytalanok. Bár a közös egyezményes terv azt tűzte ki célul, hogy a bösi erőmű "főként csúcsidőben üzemeljen, magas vízállás idején pedig állandóan", az üzemelés végső szabályait még nem állapították meg (lásd a 19. pontot); ám a beruházás nagymarosi részének üzembe helyezésével kapcsolatos minden veszély szorosan összefügg a rendszer csúcsidejű üzemmódjával és az üzemelés mikéntjével. Ebből következik, hogy még ha megállapítást nyert volna is, hogy a tározó végül "súlyos veszedelmet" jelentett volna a térségre nézve - bár a bíróság tudomására jutott bizonyítékok értékelése alapján nem ez a helyzet -, akkor is arra a következtetésre kellene jutni, hogy a veszedelem nem volt "közvetlen" akkor, amikor Magyarország a gát építését felfüggesztette és később leállította.

Ami a folyómeder kimélyülését illeti Nagymarostól lefelé, a veszély sokkal súlyosabbnak és sokkal sürgetőbbnek látszott volna, miután Budapest városának ivóvízellátását veszélyeztette volna. A bíróság azonban rámutat, hogy a folyómedret a Szentendrei-sziget környékén építkezési sóder kitermelése céljából már 1980-at megelőzően is mélyítették, és hogy a folyómeder ettől az időtől fogva ezen a szakaszon elnyerte azt a mélységet, amelyet az 1977-es szerződés előírt. A

Magyarország által felidézett veszedelem tehát már nagymértékben évek óta fennállt, és ezért 1989-ben nem lehetett olyan veszedelemnek tekinteni, amely teljes mértékben a beruházásból kifolyólag keletkezett. A bíróság azonban hangsúlyozza, hogy még ha feltételezzük is, mint azt Magyarország állítja, hogy a gát megépítése és működése komoly kockázatot jelentett volna, Magyarországnak a beruházás felfüggesztésén és leállításán kívül egyéb eszközök is rendelkezésére álltak volna a reagálásra. Szükség esetén ugyancsak megoldhatta volna Budapest ivóvízellátását úgy is, hogy a folyó felszíni vizét megfelelő módon kezeli. A két fél kifejezetten elismerte, hogy ez a lehetőség adva volt, még akkor is, ha - és ez nem hoz létre szükséghelyzetet - a folyóvíz tisztítása, a többi fontolóra vett intézkedéshez hasonlóan, egyértelműen drágább eljárás lett volna.

56. A bíróság most a bõsi szektorra fordítja figyelmét. Felidézi, hogy Magyarország aggályai ebben a szektorban egyrészt a dunakiliti tározó felszíni vizeinek minőségével kapcsolatosak, ennek a felszín alatti vizek minőségére gyakorolt hatásával együtt, másrészt pedig, általánosabban fogalmazva, az egész Szigetköz felszíni és felszín alatti vizeinek szintjével, mozgásával és minőségével, továbbá ezeknek a flórára és faunára gyakorolt hatásaival a Dunának ezen a hordalékkal feltöltött síkságán (lásd fentebb 40. pontot).

Mind a dunakiliti tározó, mind az egész Szigetköz esetében a bíróság úgy látja, hogy azt a veszedelmet, amelynek meglétére Magyarország hivatkozott, csupán hosszú távon kellett volna fontolóra venni, de ami még ennél is fontosabb: bekövetkezte bizonytalan maradt. Mint, ahogy maga Magyarország is elismerte: az a kár, amelytől tart, elsődlegesen néhány, viszonylag lassú természetes folyamat révén kell hogy bekövetkezzen, és ezek hatását nem könnyű előre látni.

Bár a létesítmények ebben a térségben előrehaladottabb állapotban voltak, mint Nagymarosnál, mégsem készültek el 1989 júliusára, és amint azt a bíróság a 34. pontban leírta, Magyarország 1989 júniusának elején kifejezetten kötelezettséget vállalt arra, hogy tovább folytatja a rendszer építését. A Magyar Tudományos Akadémia ad hoc bizottságának 1989. június 23-án kelt jelentése - melyre a jelen ítélet 35. pontja is utalt - nem jelzi, hogy tudatában lettek volna bármilyen valódi veszedelemnek, vagy akár egyetlen olyan pontosan körülírt veszedelemnek, amelynek bekövetkezése hosszú távon elkerülhetetlen lenne. A jelentés a következőket állapítja meg:

"A bõsi építkezések befejezését követően egy legalább öt éven keresztül tartó megfigyelés mérési adataira lesz szükség a vízlépcsőrendszer ökológiai hatásainak megbízható előrejelzéséhez. Kétségtelenül szükség van egy, a jelenleginél fejlettebb, átfogó megfigyelési rendszer létrehozására és rendszeres működtetésére. Ebbe bele kell tartoznia a mind ez idáig elhanyagolt biológiai mutatók vizsgálatának is, melyek érzékenyen jelzik a környezetben zajló változásokat."

A jelentés a következőképpen zárul:

"Állíthatjuk, hogy a környezeti, ökológiai és a vízminőségre gyakorolt hatásokat mind a mai napig nem vették körültekintően számításba a tervezési és építési munkák során. Az ökológiai folyamatok összetettsége, illetve a mérési adatok és a megfelelő számítások hiánya miatt a környezeti hatások nem értékelhetők.

A meglehetősen kis területen működő, újonnan üzembe helyezett megfigyelési rendszerből származó adatok nem elegendők a - feltehetően hosszabb távon felmerülő - hatások előrejelzésére. Az adatok kibővítéséhez és rendszeresebb tételéhez egy további, többéves vizsgálat szükséges annak érdekében, hogy a kérdésben meghatározó szerepet játszó vízminőség további romlása csökkenjen. A várható vízminőség egyformán kihat mind a vízi ökoszisztémára, mind a termőtalajra, mind pedig a terület pihenési és turisztikai célú hasznosítására."

A bíróság azt is megjegyzi, hogy az eljárás során Magyarország elismerte, hogy a Duna vízének minősége általában annak ellenére javult az elmúlt 20 évben, hogy magát a vizet hipertrofikus hatások érték.

Bármennyire súlyos is lett volna a helyzet, a fent elmondottak tükrében nehéz lett volna az állítólagos veszedelmet meglehetősen biztosnak, és így "azonnalinak" látni 1989-ben.

A bíróság továbbá úgy véli, hogy Magyarország - ebben az összefüggésben is - folyamodhatott volna más eszközökhöz is, ha reagálni akart azokra a veszélyekre, amelyekről tartott. Az eredeti beruházás keretein belül ugyanis Magyarország a jelek szerint abban a helyzetben lett volna, hogy - ha csak részlegesen is - ellenőrizni tudta volna a vízelosztást az üzemvízcsatorna, a Duna régi medre és a mellékágak között. Nem kerülheti el a figyelmet az sem, hogy a Dunakiliti duzzasztógátat magyar területre telepítették és az sem, hogy Magyarország építhette fel a régi Duna-meder és a mellékágak vízellátásának szabályozásához szükséges létesítményeket. Ezenkívül arról sem szabad megfeledkezni, hogy az 1977-es szerződés 14. cikke gondoskodott arról, hogy mindkét félnek lehetősége legyen a közös egyezményes tervben meghatározott mennyiségű felüli víz megszerzésére. A szerződés továbbá tisztázza, hogy "ilyen esetben a hasznot húzó Szerződő fél részesedése a villamos energiából csökkenni fog".

57. A bíróság az előbbieken alapján mind Nagymarosra, mind Bősre vonatkozólag arra a következtetésre jut, hogy azok a veszedelmek, melyekre Magyarország, azok valós súlyának felmérése nélkül hivatkozott, 1989-ben nem voltak sem kellően megalapozottak, sem pedig "azonnaliak"; illetőleg Magyarország ebben az időszakban a ráeső munka felfüggesztésén és végleges leállításán kívül más eszközökkel is reagálhatott volna az észlelt veszedelmekre. Sőt mi több, tárgyalások zajlottak, amelyek a beruházás felülvizsgálatához és néhány határidő módosításához vezethettek volna anélkül, hogy a beruházás végleges leállítására szükség lett volna. A bíróság ebből arra a következtetésre jut, hogy ha Magyarország 1989-ben tiszteletben tartotta volna az 1977-es szerződésből adódó kötelezettségeit, akkor nem

jutott volna olyan helyzetbe, amelyet a "summum jus summa injuria maximája oly találóan jellemez". (Nemzetközi Jogi Bizottság Évkönyve, 1980. II. kötet, 2. rész, 49. oldal, 31. pont).

Ezenfelül a bíróság megjegyzi, hogy Magyarország döntött úgy, hogy megköti az 1977-es szerződést - akármilyen politikai körülmények voltak is érvényben a szerződéskötés idején -, és Magyarország - egészen a szerződés 1992 májusában deklarált felmondásáig - érvényben és hatályban lévőként értelmezte és kezelte azt. Ahogyan a bíróság előtt lévő anyagokból kitűnik, korábban mind a magyar, mind a csehszlovák fél számos tudományos és technikai jellegű tanulmányt készített. Tehát Magyarország feltételezhetően már a szerződésben foglalt kötelezettségek elfogadásakor tudatában volt az akkori ismeretek szerinti helyzetnek. Magyarország a bíróság előtt azt állította, hogy ezek a tanulmányok inadekvátak voltak, és hogy az abban az időszakban rendelkezésre álló ismeretek birtokában nem volt lehetséges a bős-nagymarosi beruházás ökológiai hatásainak teljes körű kiértékelése. A helyzet mindazonáltal úgy áll, hogy - bár az 1977-es szerződés legfőbb célja a villamosenergia-termelést megvalósító vízlépcsőrendszer megépítése, a dunai hajózás fejlesztése és az árvízvédelem volt - a környezetvédelem szükségessége nem került el a felek figyelmét, mint ahogyan ez a szerződés 15., 19. és 20. cikkéből is látszik.

Sőt mit több, a bíróság nem hagyhatja figyelmen kívül a Magyarország által képviselt álláspontokat az 1977-es szerződés hatályba lépését követően. 1983-ban Magyarország a szerződésben meghatározott munkálatok lassítását kérte olyan okokból, melyek elsősorban gazdasági, másodsorban pedig ökológiai vonatkozásúak voltak. 1989-ben, amikor - Magyarország szerint - a tudományos ismeretanyag jelentős fejlődésen ment keresztül, Magyarország a munkák ütemének felgyorsítását kérte, majd három hónappal később a munkálatok felfüggesztéséről, azt követően pedig végleges leállításáról döntött. A bíróság mindazonáltal annak is tudatában van, hogy Magyarországon 1989-ben komoly változások mentek végbe, és hogy az átmenet időszakában a szokásosnál nehezebben lehetett az időről időre felülkerekedő, egymástól különböző nézőpontokat összehangolni.

A bíróság mindezen elemekből arra a következtetésre jut, hogy a jelen esetben, még ha valóban bebizonyosodna is, hogy 1989-ben szükséghelyzet állt fenn az 1977-es szerződés teljesítésével kapcsolatosan, Magyarországnak akkor sem lett volna joga arra, hogy szükséghelyzetre hivatkozzék, és ezzel igazolja szerződéses kötelezettségeinek nem teljesítését, mert tetteivel, illetve mulasztásaival maga is segítette azt előidézni.

58. Ebből az következik, hogy a bíróságnak nem szükséges mérlegelnie azt, hogy Magyarország az 1989-es eljárásával a Nemzetközi Jogi Bizottság fentebb említett Tervezetének 33. cikke értelmében komolyan megsértette-e Csehszlovákia alapvető érdekeit. Ez a megállapítás semmiképpen sem prejudikálja azt a kárt, amelyet Csehszlovákia, állítása szerint, Magyarország álláspontja miatt szenvedett.

A bíróságnak azt a Magyarország által előadott érvet sem kell vizsgálnia, miszerint Csehszlovákia már 1989 előtt megsértette az 1977-es szerződés 15. és 19. cikkét, hozzájárulva ezzel az állítólagos szükséghelyzet kialakulásához; és nem kell döntést hoznia a Szlovákia által előadott érvről sem, amely szerint Magyarország sértette meg 1989-ben a szerződés 27. cikkében megfogalmazott rendelkezéseket azáltal, hogy egyoldalú intézkedéseket fogantatosított, ahelyett, hogy ahhoz a vitamegoldási mechanizmushoz folyamodott volna, amelyről az adott cikk rendelkezik.

* * *

59. A fenti következtetések tükrében a bíróság, válaszolva ezzel a Különmegállapodás (lásd a 27. pontot) 2. cikkének 1. (a) bekezdésében feltett kérdésre, úgy látja, hogy Magyarországnak nem volt joga arra, hogy 1989-ben felfüggeszse, majd ezt követően véglegesen leállítsa a nagymarosi beruházást; illetve a bõsi beruházás egy részét, melynek elvégzése az 1977-es szerződés és az ehhez kapcsolódó dokumentumok alapján az ő kötelessége lett volna.

* * *

60. A Különmegállapodás 2. cikke 1. (b) bekezdésének értelmében a bíróság feladata másodsorban annak eldöntése, hogy

"(b) volt-e joga a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságnak arra, hogy 1991 novemberében megkezdje az ?ideiglenes megoldás? megvalósítását, és hogy 1992 októberétől működésbe hozza ezt az Európai Közösségek Bizottsága, a Magyar Köztársaság és a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság független szakértői munkacsoportja 1992. november 23-i jelentésében leírt rendszert (a Dunának a vízre és a hajózási vonalra vonatkozó következményekkel járó felduzzasztása csehszlovák területen az 1851,7 folyamkilométernél)."

61. A bíróság emlékeztet arra, hogy mihelyt Magyarország felfüggesztette a nagymarosi munkálatokat 1989. május 13-án, és kiterjesztette a felfüggesztést a Dunakilitinél zajló munkálatok egy meghatározott részére is, Csehszlovákia tudatta Magyarországgal, hogy kénytelen lesz egyoldalú intézkedéseket tenni, amennyiben Magyarország kitartana a munkálatok megtagadása mellett. Ez az álláspont fejeződött ki, inter alia, Csehszlovákia 1989. október 30-i szóbeli jegyzékében, amelyre utalás történt fentebb, a 37. pontban.

"Amennyiben a Magyar Köztársaság elmulaszt eleget tenni kötelezettségeinek, és továbbra is egyoldalúan megsérti a szerződést, illetve az ahhoz kapcsolódó jogi dokumentumokat, akkor a csehszlovák fél kénytelen lesz a további veszteségek elkerülése érdekében ideiglenes, helyettesítő beruházásba kezdeni a Csehszlovák Szocialista Köztársaság területén. Ez az ideiglenes beruházás maga után vonná a közös egyezményes tervben meghatározott vízmennyiség átirányítását a bõsi duzzasztógáthoz."

Ahogy arra a bíróság már korábban utalást tett (lásd a 23. pontot fentebb), Csehszlovákia számára különféle alternatív megoldások kerültek szóba. 1990 szeptemberében ismertették a magyar hatóságokkal azt a hét hipotetikus alternatívát, amelyet a pozsonyi Hydroconsult cég dolgozott ki. Mindegyik alternatíva feltételezte a felek közötti megegyezést, egyetlen kivétellel, amelyet ideiglenes megoldásként terjesztettek elő. Ezt Magyarország együttműködése nélkül is meg lehetett valósítani, és később C-variánsként vált ismertté. Más megbeszélések is zajlottak a felek között, de ezek nem vezettek a vita rendezéséhez. 1991 márciusában Magyarország olyan információkra tett szert, amelyek szerint érzékelhető előrelépés történt a C-variáns terveinek véglegesítésében; emiatt Magyarország azonnal kifejezte aggályait.

62. 1991. április 22-én és július 15-én kormányközi egyeztető tárgyalásokat tartottak.

1991. április 22-én Magyarország javaslatot tett az 1977-es szerződés alapján elkezdett mindennemű munkálatok 1993 szeptemberéig történő felfüggesztésére, azzal a feltétellel, hogy egyrészt a felek addig tartózkodnak bármilyen egyoldalú cselekedettől, másrészt pedig a köztes időben közös vizsgálatok folytatására kerül sor. Csehszlovákia fenntartotta azt a korábbi álláspontját, amely szerint a tervezett vizsgálatoknak az 1977-es szerződés keretei között, a munkálatok felfüggesztése nélkül kell végbemenniük.

1991. július 15-én Csehszlovákia megerősítette a bōsi erőmű üzembe helyezésével kapcsolatos szándékát, továbbá jelezte, hogy a rendelkezésre álló adatok lehetővé teszik négy lehetséges, a két kormány együttműködését is megkövetelő forgatókönyv hatásainak értékelését. Ezzel egyidejűleg javasolta egy háromoldalú szakértői bizottság felállítását (Magyarország, Csehszlovákia és az Európai Közösségek részvételével) a bōsi vízlépcső üzembe helyezésével felmerülő problémák technikai megoldására. Magyarország a maga részéről a következő nézetten volt:

"Az egyetértés teljes hiánya esetén a csehszlovák fél által egyoldalú megoldásként javasolt úgynevezett C-variáns, avagy ?elméleti lehetőség?, a magyar területi integritás és a nemzetközi jog olyan súlyos megsértése lenne, amelyhez hasonlóra még a volt szocialista országok elmúlt 30 éves gyakorlatában sem volt példa.";

a továbbiakban egy kétoldalú bizottság felállítását javasolta a környezeti következmények felmérése céljából, amennyiben felfüggesztik a csehszlovák területen zajló munkálatokat.

63. Egy 1991. július 24-én kelt levélben Magyarország kormánya a következőkkel fordult a szlovák miniszterelnökhöz:

"A magyar közvélemény és a magyar kormány aggodalommal és nagy figyelemmel követi a (csehszlovák) sajtó jelentéseit a Szlovák Köztársaság kormánya által a vízlépcsőrendszer ügyében tett egyoldalú lépésekről.

A Duna vizének a Dunakiliti duzzasztógát közelében történő eltereléséhez kapcsolódó egyoldalú előkészítő munkálatok szintén aggasztóak. Ezek a lépések ellentétben állnak mind az 1977-es szerződésben foglaltakkal, mind pedig az országaink közötti jó kapcsolatokkal."

1991. július 30-án a szlovák miniszterelnök tájékoztatta a magyar miniszterelnököt, hogy

"a szlovák kormány és a Cseh és Szlovák Szövetségi kormány úgy döntött, hogy folytatják a bōsi erōmūn a munkálatokat, mint ideiglenes megoldást, amely célja a Cseh és Szlovák Szövetségi Kōztársaság területén történō beūzemelés."

Ugyanazon a napon Magyarország kormánya szóbeli jegyzékben tiltakozott az ellen, hogy a csehszlovák építōvállalat a Duna vizének átszivattyūzásával feltöltötte a felvízcsatornát.

Egy 1991. augusztus 9-én kelt, és Szlovákia miniszterelnökének címzett levélben a magyar hatóságok határozott tiltakozásukat fejezték ki "minden olyan egyoldalú lépéssel szemben, amely ellentétben állhat a két ország érdekeivel, illetve a nemzetközi joggal"; utaltak továbbá "az ideiglenes megoldás részleteirōl szóló információ lehetō leghamarabb történō kézhezvételének kiemelkedō fontosságára". Csehszlovákia a maga részéről egy 1991. augusztus 27-én kelt szóbeli jegyzékben elutasította Magyarország azon érvét, mely szerint az adott körülmények között a munkálatok folytatása a nemzetközi jog megsértését jelenti, és a következō javaslatot tette:

"Feltéve, hogy a magyar fél benyūjt egy konkrét mūszaki megoldást a bōsi vízlépcsōrendszer űzembe helyezésével, valamint a vízlépcsōrendszer korábbi elemeivel kapcsolatban, melyekre az 1977-es szerződés és az ehhez kapcsolódó dokumentumok utalnak, a csehszlovák fél kész a kölcsönösen elfogadott megoldás megvalósítására."

64. A C-variáns építési engedélyét 1991. október 30-án adták meg. 1991 novemberében kezdōdött meg a duzzasztógát építése Dunacsūnnál, ahol a Duna mindkét partja csehszlovák (ma szlovák) területen van.

Egy 1991. december 2-i új, kormányközi egyeztetō tárgyaláson a felek egyetértettek abban, hogy a bōs-nagymarosi beruházás egész kérdésének tanulmányozásával egy közös szakértői bizottságot kell megbízni, amelyet Magyarország egyetértésével szükségesnek tartottak az Eurōpai Kōzösség szakértōivel kiegészíteni. Ugyanakkor azonban Magyarország számára a bizottság munkája értelmetlen lett volna, ha Csehszlovákia folytatná a C-variáns megvalósítását, Csehszlovákia számára pedig a munkálatok - ha csak átmeneti idōre is szóló - felfüggesztése volt elfogadhatatlan.

Ezt a találkozót nagyszámú levélváltás és számos további találkozó követte 1991 végén és 1992 elején a felek képviselői között. 1992. január 23-án Csehszlovákia kifejezte készségét "az ideiglenes megoldás munkálatainak leállítására és az építkezés közös megegyezés alapján történő folytatására", ha a háromoldalú szakértői bizottság ezt javasolja, és a bõsi próbaüzem eredményei "alátámasztják, hogy a negatív ökológiai hatások felülmúlják a működés előnyeit". Mindazonáltal a felek álláspontja addigra minden tekintetben megszilárdult, és a továbbiakban alig változott. Magyarország egy 1992. február 14-én kelt szóbeli jegyzékben úgy vélte, hogy a C-variáns ellentétben áll:

"(az 1977-es szerződéssel) és a határ menti vizek vízgazdálkodására vonatkozó, 1976-ban ratifikált egyezményvel. ... a szuverenitás, a területi integritás és az államhatárok sérthetlenségének alapelveivel, valamint a nemzetközi folyókra vonatkozó szokásjogi szabályok és az 1948-as Belgrádi Duna Egyezmény szellemével";

ezenkívül Magyarország úgy látta, hogy a C-variáns kivitelezésének felfüggesztése ebből a szempontból nélkülözhetetlen előfeltétel volt. Csehszlovákia pedig arra az álláspontra helyezkedett, hogy a C-variáns mind gazdasági, mind ökológiai, mind pedig hajózási okokból elkerülhetlenné vált, mivel Magyarország jogellenesen felfüggesztette, majd véglegesen leállította azokat a munkálatokat, amelyek elvégzését az 1977-es szerződés elrendelte. Véleménye szerint minden tárgyalást a szerződés alapján és - az "ideiglenesként" jellem-zett - C-variáns kivitelezésének megkérdőjelezése nélkül kellett volna lefolytatni.

65. 1992. augusztus 5-én a Dunabizottság csehszlovák képviselője egyrészt arról informálta a bizottságot, hogy a lezárási munkálatok 1992. október 15-én kezdődnek az 1851,759 folyamkilométernél, másrészt pedig utalt azokra az intézkedésekre, amelyek a lezárással egy időben fognak történni. A bizottság magyar képviselője 1992. augusztus 17-én tiltakozását fejezte ki, és további magyarázatot követelt.

1992 őszén a C-variáns kivitelezését felgyorsították. A Duna Dunacsúnnál történő elterelésével kapcsolatos munkálatokat Csehszlovákia 1992 októberének második felére időzítette, amikor a folyó vizének szintje általában a legalacsonyabb. Az Európai Közösségek Bizottságának kezdeményezésére egy szakértői bizottság felállításának és hatásköre kijelölésének céljából háromoldalú tárgyalásokat hívtak össze 1992. október 21-re és 22-re Brüsszelbe. Erre az időpontra befejeződött a Duna eltorlaszolásával kapcsolatos munkálatok első fázisa (a folyómeder megerősítése és a főcsatorna elkeskenyítése). A meder lezárása 1992. október 23-án kezdődött, majd a tulajdonképpeni torlasz építése 1992. október 24-e és 27-e között folytatódott: uszályokból pontonhíd épült csehszlovák területen a Duna fölött, nagyméretű köveket szórtak a folyóba, és ezeket betonba ágyazták, és így a Duna vizének 80-90 százalékát a bõsi erőművet ellátó csatornába terelték. De a C-variáns kivitelezése a víz elterelésével még nem fejeződött be; hátramaradtak még a duzzasztógáton

elvégzendő megerősítő munkálatok, valamint bizonyos kiegészítő struktúrák felépítése.

A bíróság már korábban hivatkozott fentebb a 24. pontban arra a találkozóra, melyet az Európai Közösségek égisze alatt tartottak Londonban 1992. október 28-án. Ennek során a tárgyaláson részt vevő felek, inter alia, megegyeztek abban, hogy kineveznek egy háromoldalú, független szakértőkből álló munkacsoportot (azaz négy szakértőt az Európai Közösségek, egyet Magyarország, egyet pedig Csehszlovákia jelöl ki) abból a célból, hogy áttekintsék a C-variáns kivitelezésével előállt helyzetet, és hogy javaslatokat tegyenek sürgős intézkedések elfogadására. A munkacsoport, miután Pozsonyban és Budapesten egy-egy hétig ülésezett, 1992. november 23-án nyújtotta be a jelentését.

66. A C-variáns alkotóelemeiről készült összefoglaló leírás a jelen ítélet 23. pontjában olvasható. A bíróság elé terjesztett kérdés megválaszolása céljából a Különmegállapodás 2. cikkének 1. (b) bekezdése értelmében az alkotóelemeknek azt a hivatalos leírását kell alapul venni, amely a független szakértőkből álló munkacsoport fentebb említett jelentésében szerepel, és hangsúlyozni kell, hogy a Különmegállapodás értelmében a C-variánsba bele kell érteni azokat a hatásokat is, amelyeket a Dunát lezáró gát a "víz áramlására és a hajózásra" gyakorol.

A munkacsoport jelentésének a "C-variáns építményei és folyamatban lévő munkálatok helyzete" című szakaszában olvasható az alábbi részlet:

"a bösi terv eredeti létesítményei mindkét országban elkészültek, kivéve azt, amelyik Dunakilitinél lezárja a Dunát, és

(1) befejezés előtt áll a bösi vízerőmű (folyamatban van a turbinák felszerelése és tesztelése).

A C-variáns csehszlovákiai létesítmények komplexuma ... Ezek felépítése a tervek szerint két fázisban fog megtörténni. A létesítmények közé tartozik:

(2) terelőgát, amely a Dunába kerülő víz mennyiségét szabályozza

(3) a Duna medrét lezáró gát

(4) ártéri duzzasztógát (a hullámtéren lévő duzzasztógát)

(5) a Mosoni-Duna vízkivételi műve

(6) vízkivételi mű az üzemvízcsatornában

(7) műtárgyakat összekötő földgátak, illetve töltések

(8) hajózsilip kisebb hajók számára (15 m ? 80 m)

(9) árapasztó gát

(10) vízerőtelep

Az (1)-(7)-es építmények építése az első fázisban, a fennmaradó (8)-(10)-es építményeké pedig a második fázisban, 1993-1995 között történik."

* * *

67. Csehszlovákia kitartott azon véleménye mellett, hogy a C-variáns megvalósítása és üzembe helyezése nem minősül nemzetközi jogot sértő cselekedetnek. Ezt az érvet Szlovákia is a magáévá tette. A bírósági eljárás folyamán Szlovákia azt állította, hogy Magyarország döntése a dunakiliti munkálatok felfüggesztéséről, majd későbbi leállításáról lehetetlenné tette Csehszlovákia számára, hogy az 1977-es szerződés elképzelései szerint végezze el a munkálatokat, és ez feljogosította arra, hogy egy olyan megoldást válasszon, amely a lehető legközelebb áll az eredeti beruházáshoz. Szlovákia a "megközelítő alkalmazás" elvére hivatkozva igazolta a C-variáns felépítését és üzemeltetését. Kifejtette, hogy ez maradt az egyetlen lehetőség "az 1977-es szerződés terveinek végrehajtására és a folyamatos kötelezettségek jóhiszemű megvalósítására".

68. Szlovákia azt a véleményét is fenntartotta, hogy Csehszlovákia köteles volt a Magyarország jogtalan cselekedeteiből származó károk mérséklésére. Kijelentette, hogy egy másik állam jogtalan tétével szembesülő államnak kötelessége a minimumra csökkenteni veszteségeit és ezáltal azokat a károkat, melyekért a vétkes állam anyagi kártérítéssel tartozik. Továbbá úgy érvelt, hogy "a károk enyhítése szintén a kötelezettségek jóhiszemű teljesítésének egyik aspektusa". Ha számításba vesszük a beruházásokat és a kiegészítő gazdasági és környezetvédelmi óvintézkedéseket, akkor Szlovákia számára óriási károkat okozott volna a dunakiliti/bősi munkálatok befejezésének és a rendszer üzembe helyezésének elmaradása. Ezért Csehszlovákiának nem csupán joga, hanem kötelessége is volt a C-variáns kivitelezése.

69. Bár Szlovákia fenntartja, hogy Csehszlovákia magatartása törvényes volt, úgy érvelt, hogy - még ha a bíróság más megállapításra is jut - a C-variáns üzembe helyezése, mint ellenintézkedés, ebben az esetben is igazolható.

70. Magyarország viszont azt állítja, hogy a C-variáns az 1977-es szerződés durva megszegése. Úgy látja, hogy a C-variánssal Csehszlovákia más szerződésekből folyó kötelezettségeit is megszegte, különösen: A határvizek vízgazdálkodási kérdéseinek szabályozásáról szóló, Budapesten kötött 1976. május 31-i egyezményből, valamint az általános nemzetközi jogból folyó kötelezettségeit.

71. Magyarország azt állítja, hogy Szlovákia érvei a tények és a jog téves értelmezésére épülnek. Magyarország, inter alia, tagadja, hogy a legcsekélyebb

mértékben is megsértette volna a szerződés alapján fennálló kötelezettségeit, amivel feljogosította volna Szlovákiát a C-variáns üzembe helyezésére. Úgy látja, hogy a nemzetközi jogban "nem létezik olyan szabály", mint a szerződések "megközelítő alkalmazása"; ami a "kár(ok) mérséklésének" elvéből levezetett érvet illeti, Magyarország azt állította, hogy ez a veszteségek számszerűsítésére vonatkozik, és nem igazolhat olyan magatartást, amely lényegét tekintve törvénytelen. Magyarország továbbá kijelentette, hogy a C-variáns nem tesz eleget azoknak a feltételeknek, melyeket a nemzetközi jog az ellenintézkedések megtételéhez megkövetel, különös tekintettel az arányosság kérdésére.

72. Mielőtt rátérnénk a felek által előadott érvekre, a bíróság szeretné egyértelművé tenni, hogy tudatában van azoknak a súlyos problémáknak, melyekkel Csehszlovákiának szembe kellett néznie Magyarország azon döntése következtében, hogy felhagy a vízlépcsőrendszer legnagyobb részének építésével, melyet az 1977-es szerződés alapján magára vállalt. Csehszlovákia hatalmas beruházásokat hajtott végre, a bōsi építkezések már befejezésükhöz közeledtek, az üzemvízcsatorna készen állt, és 1991-ben Magyarország maga is rendben teljesítette a szerződésben vállalt kötelezettségeit, és megépítette az alvízcsatornát.

Amint az a háromoldalú tényfeltáró bizottság 1992. október 31-i jelentéséből kitűnik, melyre az ítélet 24. bekezdésében a bíróság utalt, ha nem helyezik üzembe a rendszert, az súlyos anyagi veszteségekhez vezetett volna, és komoly gondokat okozott volna a környezet számára.

73. Csehszlovákia ismételten az 1977-es szerződés súlyos megsértésének nevezte Magyarországnak a munkálatok felfüggesztésére és végleges leállítására vonatkozó döntését, és hivatkozhatott volna erre mint a szerződés megszüntetésének jogalapjára. Ez azonban nem hozta volna közelebb a projekt befejezését. Ezért Csehszlovákia követelte, hogy Magyarország valósítsa meg a szerződést, és számos alkalommal felszólította, hogy folytassa a szerződés szerinti kötelezettségeinek teljesítését.

Mivel azonban Magyarország ennek szilárdan ellenállt - bár kifejezte hajlandóságát, hogy kártérítést fizet a Csehszlovákiának okozott károkért -, és amikor a tárgyalások a felek egymással szöges ellentétben álló nézetei miatt megfeneklettek, Csehszlovákia úgy döntött, hogy egyoldalúan üzembe helyezi a bōsi rendszert, saját kizárólagos ellenőrzése alatt és saját kizárólagos hasznára.

74. Ez a döntés különféle fázisokon ment keresztül, majd a Különmegállapodásban a felek felkérték a bíróságot annak eldöntésére, hogy Csehszlovákiának "joga volt-e 1991 novemberében" a C-variáns felépítését választani, és joga volt-e "1992 októberétől azt üzembe helyezni".

75. Tettei igazolására Szlovákia arra hivatkozott, amit a "megközelítő alkalmazás elvének" nevezett, és amit Sir Hersch Lauterpacht bíró a következő szavakkal fejezett ki.

"Helyes jogelv az, hogy amikor egy folyamatos érvényességű jogi dokumentum nem alkalmazható szó szerint valamelyik fél magatartása miatt, akkor olyan módon kell alkalmazni - nem megengedve a jogsértő félnek, hogy hasznot húzzon magatartásából -, hogy az alkalmazás a lehető legjobban megközelítse az eredeti célkitűzéseket. Ha így teszünk, értelmezzük a dokumentumot és érvényt szerzünk neki, nem pedig megváltoztatjuk." (Megengedhető-e a kérelmezőknek a délnyugat-afrikai bizottság általi meghallgatása? Sir Hersch Lauterpacht különvéleménye, A Nemzetközi Bíróság jelentései, 1956. 46. oldal.)

Szlovákia azt állította, hogy ez a nemzetközi jog egyik alapelve és általános jogelv.

76. A bíróságnak nem szükséges eldöntenie, hogy létezik-e a "megközelítő alkalmazás" nemzetközi jogi elve vagy általános jog elve, mivel még ha létezne is ilyen elv, azt - definíció szerint - csak a kérdéses szerződés keretén belül alkalmazhatnák. A bíróság nézete szerint az 1977-es szerződés tekintetében a C-variáns nem teljesíti ezt az alapvető feltételt.

77. Mint azt a bíróság már megállapította, az 1977-es szerződés alapvető jellemzője az, hogy 1. cikke elrendeli a vízlépcsők egységes és oszthatatlan rendszeréből álló bős-nagymarosi vízlépcsőrendszernek mint közös beruházásnak a felépítését. Ezt az elemet a szerződés 8. és 10. cikke is tükrözi. Ezek a cikkek elrendelik, hogy a bős-nagymarosi vízlépcső fő létesítményei a két ország közös tulajdonát képezik, és ez a közös tulajdon egyeztetve, egységes egészként üzemeltetendő. Mindez definíció szerint nem valósítható meg egyoldalú lépéssel. Annak ellenére, hogy a C-variáns külső megjelenésében mutat némi hasonlóságot az eredeti tervvel, jogi jellemzőiben mégis élesen különbözik attól.

78. Ezenfelül a C-variáns üzemeltetése gyakorlatilag oda vezetett, hogy Csehszlovákia lényegében a saját hasznára kisajátította a Duna vízmennyiségének 80-90 százalékát, annak a folyó fő medrébe való visszavezetése előtt, annak dacára, hogy a Duna nemcsak egy közös nemzetközi vízfolyás, hanem ugyanakkor nemzetközi határfolyó is.

Csehszlovákia úgy érvelt, hogy a C-variáns lényegét tekintve nem különbözik attól, amibe Magyarország korábban beleegyezett, és a végrehajtott módosítások Magyarország azon döntése következtében váltak szükségessé, hogy nem teljesíti a szerződésben vállalt kötelezettségeit. Tény, hogy Magyarország az 1977-es szerződés megkötésével beleegyezett a Duna elrekesztésébe és abba, hogy vizét az üzemvízesatornába tereljék. Magyarország azonban kizárólag a közös működtetés és haszonmegosztás keretein belül járult ehhez hozzá. Ennek a beleegyezésnek a felfüggesztésével, majd visszavonásával Magyarország ugyan megsértette jogi

kötelezettségvállalását, s azt demonstrálta ezzel, hogy nem hajlandó részt venni a közös működtetésben; ez azonban nem jelentheti azt, hogy Magyarország elvesztette egy nemzetközi vízfolyás erőforrásainak méltányos és ésszerű megosztásához való alapvető jogát.

A bíróság ennek megfelelően megállapítja, hogy Csehszlovákia a C-variáns üzembe helyezésével nem az 1977-es szerződést alkalmazta, hanem ellenkezőleg: néhány egyértelmű rendelkezését megsértette, és ezzel nemzetközi jogi jogsértést követett el.

< Kép A dunakiliti tározó és a C-variáns tározójának modellje >

79. A bíróság megjegyzi, hogy 1991. november és 1992. október között Csehszlovákia kizárólag azokat a munkákat végezte el - a saját területén - melyek a C-variáns megvalósításához szükségesek voltak, melyeket azonban el lehetett volna hagyni, ha a feleknek sike-rült volna megállapodásra jutniuk, és ennél fogva nem határozták meg előre a végső döntés meghozatalát. Amíg ugyanis a Duna egyoldalú lezárása nem történt meg, a C-variáns alkalmazása sem történt meg a gyakorlatban.

Az ilyen helyzetek nem szokatlanok sem a nemzetközi, sem pedig a beljogban. A törvénytelen cselekedetet gyakran előkészítő jellegű cselekmények előzik meg, melyeket nem szabad összetéveszteni magával a cselekménnyel, illetve a jogsértéssel. Szintén érdemes különbséget tenni a jogellenes cselekmény tényleges elkövetése (legyen az akár egyszeri, akár folyamatos) és az említett cselekményt megelőző magatartás között, amely előkészítő jellegű, és amely "nem minősül jogellenes cselekményként" (lásd például az állam felelősségéről szóló 41. cikk tervezetéről írt kommentárt, melynek címe: "A Nemzetközi Jogi Bizottság jelentése a 48. ülés szak munkájáról, mely 1996. május 6-tól július 26-ig tartott". A Közgyűlés hivatalos feljegyzései, 55. ülés szak 10. számú kiegészítés [A/51/10], 141. oldal és A Nemzetközi Jogi Bizottság évkönyve, 1993. II. kötet, 2. rész, 57. oldal, 14. bekezdés).

80. Szlovákia azt is állította, hogy a C-variáns megvalósításával csak a kárenyhítési kötelezettségének tett eleget. Kijelentette, hogy: "A nemzetközi jog általános alapelve, hogy az egyik Szerződő fél nem teljesítése miatt kárt szenvedett másik félnek az elszenvedett kár enyhítésére kell törekednie."

Egy ilyen alapelvből az következne, hogy ha a károsult állam nem teszi meg a szükséges intézkedéseket az elszenvedett károk enyhítésére, akkor nem jogosult kártérítésre azon károkért, amelyek így elkerülhetők lettek volna. Bár ez az alapelv ilyen módon a kár számszerűsítésének alapját képezheti, mégsem igazolhat egy egyébként jogellenes cselekményt.

81. Mivel a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy a C-variáns üzembe helyezése a nemzetközi jog alapján jogellenes cselekménynek minősül, nincs szükség a Szlovákia által felhívott kárenyhítési kötelezettség további vizsgálatára.

* * *

82. Bár Szlovákia nem elsődleges érvként hivatkozott az ellenintézkedések mentségére, mivel a C-variánst nem tekintette jogellenesnek, kijelentette, hogy: "A C-variáns a Magyarország jogellenes cselekményeire adott jogszerű ellenintézkedésnek tekinthető."

A bíróság fentebb, a 78. bekezdésben, arra a következtetésre jutott, hogy Csehszlovákia a C-variáns üzembe helyezésével nemzetközileg jogellenes cselekményt követett el. Ezért azt kell eldöntenie, hogy a jogellenességet ki lehet-e zárni azon az alapon, hogy a bevezetett intézkedés válaszlépés volt Magyarország korábbi nemzetközi jogi kötelezettségszegésére.

83. Ahhoz, hogy egy ellenintézkedés jogszerű legyen, meg kell felelnie néhány feltételnek (lásd Katonai és félkatonai tevékenységek Nicaraguában és Nicaragua ellen (Nicaragua kontra Amerikai Egyesült Államok), Érdem, ítélet, A Nemzetközi Bíróság Jelentései, 1986. 127. oldal, 249. bekezdés, lásd még Az 1978. december 9-i bírósági döntés az Egyesült Államok és Franciaország között 1946. március 27-én létrejött, a légi közlekedésről szóló megállapodásról, Egyesült Nemzetek, A Nemzetközi Bírósági Döntések Jelentései (RIAA), XVIII. kötet, a 443. oldaltól; továbbá az állam felelősségéről szóló 47-től az 50-ig terjedő cikkek tervezetei, melyeket a Nemzetközi Jogi Bizottság első olvasatban elfogadott: "Jelentés a Nemzetközi Jogi Bizottság 1996. május 6-tól július 26-ig tartó 48. ülészakának munkájáról", A közgyűlés hivatalos feljegyzései, 51. ülészak 10. számú kiegészítés (A/51/10), 144-145. oldal).

Először: egy másik állam korábban elkövetett, nemzetközijog-ellenes cselekményre adandó válasznak ezen állam ellen kell irányulnia. Bár elsősorban nem ellenlépésként került bemutatásra, egyértelmű, hogy a C-variáns válasz volt arra, hogy Magyarország felfüggesztette, majd véglegesen leállította a munkálatokat, és hogy ez Magyarország ellen irányult. A bíróság véleménye szerint az is ugyanilyen egyértelmű, hogy Magyarország cselekményei nemzetközileg jogellenesek voltak.

84. Másodszor: a sérelmet szenvedett államnak fel kell szólítania a jogellenes cselekményt elkövető államot, hogy hagyjon fel jogellenes cselekményével, vagy pedig tegye jóvá a dolgot. Az eset tényeiből egyértelmű, amint a bíróság korábban már jelezte (lásd a 61-től kezdődő bekezdéseket), hogy Csehszlovákia többször is felszólította Magyarországot, hogy folytassa szerződésben vállalt kötelezettségeinek teljesítését.

85. A bíróság nézete szerint fontos szempontnak minősül, hogy az ellenintézkedés hatásainak arányban kell állniuk az elszenvedett károkkal, számításba véve a kérdéses jogokat.

Az Állandó Nemzetközi Bíróság 1929-ben az Odera folyón zajló hajózással kapcsolatban a következőket nyilvánította ki:

"(az) érdekközösség egy hajózható folyón olyan általános jog alapjává válik, melynek lényegi eleme a folyó menti államok teljes jogegyenlősége a folyó teljes hosszának használata kérdésében, és minden előnyt jelentő privilégium kizárása a parti államok egymás közötti viszonyában" (Az Odera-folyó területileg illetékes Nemzetközi bizottsága, 16. számú ítélet, 1929. Állandó Nemzetközi Bíróság "A" sorozat, 23. szám, 27. oldal.).

A nemzetközi jog modern fejlődése megerősítette ezt az alapelvet a nemzetközi vízfolyások nem hajózási célú használata tekintetében is, amit az is bizonyít, hogy az Egyesült Nemzetek Közgyűlése elfogadta a nemzetközi vízfolyások nem hajózási célú használatának jogáról szóló 1997. május 21-i egyezményt.

A bíróság úgy látja, hogy Csehszlovákia, azáltal, hogy egyoldalúan átvette az ellenőrzést egy közös erőforrás fölött, megfosztva ezzel Magyarországot attól a jogától, hogy méltányosan és ésszerűen részesedhessen a Duna természeti erőforrásaiból - azzal együtt, hogy ezeknek a vizeknek az elterelése folyamatosan hatást gyakorol a Szigetköz folyó menti területének ökológiájára -, megsértette az arányosság elvét, amelyet a nemzetközi jog megkövetel.

86. Továbbá, amint arra a bíróság már rámutatott (lásd a 78. bekezdést), az a tény, hogy Magyarország az eredeti terv kapcsán beleegyezett a Duna elterelésébe (és a közös egyezményes tervben a Duna vize egy részének ideiglenesen történő elvezetésébe), nem értelmezhető úgy, hogy ezzel feljogosította Csehszlovákiát arra, hogy Magyarország beleegyezése nélkül ekkora vízmennyiséget egyoldalúan eltereljen.

87. A bíróság ezért úgy ítéli meg, hogy a Dunának a Csehszlovákia által végrehajtott elterelése nem tekinthető jogszerű ellenintézkedésnek, mivel aránytalan volt. Ennek megfelelően nem kell rátérnie az ellenintézkedések még egy másik kritériumára, nevezetesen arra, hogy az ellenintézkedés célja az kell hogy legyen, hogy a jogsértő államot nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítésére készítse, amiből az következik, hogy az ellenintézkedésnek visszafordíthatónak kell lennie.

* * *

88. A fenti következtetések fényében a bíróság a Különmegállapodás (lásd a 60. bekezdést) 2. cikkének 1. (b) bekezdésében feltett kérdésre azt a választ adja, hogy Csehszlovákiának 1991 novemberében annyiban állt jogában a C-variánsba

belefogni, amennyiben azokra a munkálatokra korlátozódott, melyek nem határozták meg előre az általa meghozott végső döntést. Ugyanakkor Csehszlovákiának nem volt joga arra, hogy 1992 októberében üzembe is helyezze ezt a variánst.

* * *

89. Harmadszor: a Különmegállapodás 2. fejezete 1. (c) bekezdésének megszövegezése felkéri a bíróságot annak meghatározására, hogy

"milyen jogi következményekkel jár a Magyar Köztársaság 1992. május 19-i bejelentése a szerződés megszüntetéséről".

A bíróság megjegyzi, hogy annak eldöntésére kapott felkérést, hogy milyen jogi következményekkel jár a Magyar Köztársaság 1992. május 19-i bejelentése a szerződés megszüntetéséről. Ebből következően a bíróság ennek a kérdésnek a megválaszolására szorítkozik.

90. A bíróság emlékeztet arra, hogy 1992 elején az 1977-es szerződést megkötő felek világossá tették a Csehszlovákia által megvalósított C-variánssal kapcsolatos álláspontjukat. Magyarország az 1992. február 14-én átadott szóbeli jegyzékében világossá tette álláspontját, mely szerint a C-variáns az 1977-es szerződés megsértése (lásd fentebb a 64. bekezdést); Csehszlovákia pedig a további tárgyalások feltételeként ragaszkodott a C-variáns megvalósításához. 1992. február 26-án Magyarország miniszterelnöke csehszlovák kollégájához intézett levelében "a nemzetközi jog súlyos megsértésének" nevezte a Duna kilátásba helyezett elterelését, és kijelentette, hogy amennyiben a munkálatokat nem függesztik fel a további vizsgálatok idejére, "a magyar kormánynek nem lesz más lehetősége, mint hogy az 1977-es államközi megállapodás felmondásával válaszoljon erre a szükséghelyzetre". Az 1992. március 18-án keltezett szóbeli jegyzékében Csehszlovákia megerősítette, hogy bár "minden szinten" készen áll a tárgyalások folytatására, nem tud egyetérteni azzal, hogy "az ideiglenes megoldáson minden munkálatot leállítson".

1992. március 24-én hozott határozatában a Magyar Országgyűlés felhatalmazta a kormányt az 1977-es szerződés felmondására, ha Csehszlovákia 1992. április 30-ig nem állítaná le a munkálatokat. 1992. április 13-án az Európai Közösségek Bizottságának alelnöke levelet intézett mindkét félhez, melyben megerősítette, hogy a bizottság hajlandó elvállalni egy független szakértőkből álló bizottság vezetését, melyben helyet kapnának a két fél képviselői is, annak érdekében, hogy segítsenek a két kormánynek egy kölcsönösen elfogadható megoldás megtalálásában. A bizottság beavatkozása azon múlik, hogy a két kormány "nem tesz olyan lépést... amely prejudikálná a jelentés megállapításai alapján javasolható intézkedéseket". A csehszlovák miniszterelnök a magyar miniszterelnökhöz küldött 1992. április 23-i levelében kijelentette, hogy kormánya továbbra is érdekelt a javasolt bizottság felállításában, "minden előzetes feltétel nélkül"; és Magyarország hozzáállását

kritizálva visszautasította, hogy az ideiglenes megoldás munkálatait felfüggeszse, ám hozzátette: "véleményem szerint a Duna elrekesztéséig (azaz 1992. október 31-ig) még van idő a vitás kérdések megoldására a két állam közös megegyezése alapján."

1992. május 7-én Magyarország, ugyanabban a határozatban, amelyben a szerződés felmondásáról döntött, javasolta -ezúttal a szlovák miniszterelnöknek -, hogy hat hónapra függesszék fel a C-variáns munkálatait. A szlovák miniszterelnök úgy válaszolt, hogy a szlovák kormány továbbra is kész tárgyalni, de ennek előfeltételekhez kötését nem tartotta "helyénvalónak".

91. 1992. május 19-én a magyar kormány eljuttatott a csehszlovák kormányhoz egy nyilatkozatot, melyben értesítette arról, hogy Magyarország 1992. május 25-ével felmondja az 1977-es szerződést. Ugyanezzel a dátummal a magyar miniszterelnök levelet küldött a csehszlovák miniszterelnöknek, melyben a szerződés felmondásának közvetlen okaként azt a tényt nevezte meg, hogy - 1992. április 23-i levelében - Csehszlovákia kifejezte, hogy nem hajlandó felfüggeszteni a C-variáns munkálatait az Európai Közösségek Bizottsága közvetítési erőfeszítéseinek idejére. Nyilatkozatában Magyarország kijelentette, hogy nem tudja elfogadni a C-variáns megvalósításának a környezetre és a természet megőrzésére gyakorolt káros hatásait, amelyek gyakorlatilag egyenértékűek azokkal a veszélyekkel, amelyeket az eredeti beruházás megvalósítása idézett volna elő. Hozzátette, hogy a C-variáns számos nemzetközi megállapodást sért, ezenkívül a Duna természetes folyásának elterelésével megsérti a magyar állam területi integritását.

* * *

92. Az eljárás során Magyarország öt érvet adott elő a szerződés felmondását bejelentő jegyzék jogszerűségének, és így érvényességének bizonyítására. Ezek a következők voltak: a szükséghelyzet fennállása; a szerződés teljesítésének ellehetetlenülése; a körülmények alapvető megváltozása; az a tény, hogy Csehszlovákia súlyosan megsértette a szerződést; és végül: a nemzetközi környezetvédelmi jog új normáinak kialakulása. Szlovákia mind az öt érvet vitatta.

93. Az első pontban Magyarország azt állította, hogy mivel Csehszlovákia "hajthatatlan maradt" és folytatta a C-variáns megvalósítását, "az átmeneti szükséghelyzet állandósult, és ez igazolta az 1977-es szerződés megszüntetését".

Szlovákia a maga részéről - az általa tudományosnak tartott tények alapján - tagadta a szükséghelyzet létezését, és úgy érvelt, hogy még ha valóban létezett volna is ez a szükséghelyzet, szerződések jogáról szóló 1969-es Bécsi Egyezmény szerint ez akkor sem teremtene jogalapot a szerződés megszüntetéséhez.

94. Magyarország második érve a Bécsi Egyezmény 61. cikkére támaszkodott, amely a következőképpen hangzik:

"A teljesítés utólagos lehetetlenülése

1. Valamely részes fél a szerződés teljesítésének lehetetlenülésére, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára akkor hivatkozhat, ha a lehetetlenülés a szerződés végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges tárgy tartós eltűnése vagy megsemmisülése folytán következett be. Ha a lehetetlenülés időleges, erre csak mint a szerződés alkalmazása felfüggesztésének okára lehet hivatkozni. 2. A részes fél nem hivatkozhat a teljesítés lehetetlenülésére, mint a szerződés megszűnésének, az abból való kilépésnek vagy a szerződés alkalmazása felfüggesztésének okára, ha a lehetetlenülés annak eredménye, hogy e részes fél akár a szerződésből fakadó kötelezettségét, akár a szerződésben részes bármelyik másik féllel szemben fennálló bármilyen más nemzetközi kötelezettségét megszegte."

Magyarország kijelentette, hogy "nem kötelezhető egy gyakorlatilag lehetetlen feladat teljesítésére, nevezetesen egy olyan vízlépcsőrendszernek a saját területén történő felépítésére, amely helyrehozhatatlan környezeti károkat okozna". Arra a következtetésre jutott, hogy

"1992 májusára a szerződés legfontosabb célja - egy gazdaságosan működtethető közös beruházás, amely megfelel a környezetvédelmi szempontoknak, és melyet a két fél közösen üzemeltet - véglegesen eltűnt, ezért a szerződés teljesítése ellehetetlenült."

Magyarország nézete szerint "a szerződés végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges tárgynak", melynek eltűnését vagy megsemmisülését a Bécsi Egyezmény 61. fejezete megköveteli, nem kell feltétlenül egy fizikai objektumnak lennie, hanem a Nemzetközi Jogi Bizottság szavai szerint lehet "egy jogi helyzet is, amely a jogok és köteleességek fennállásának oka".

Szlovákia kijelentette, hogy egyedül a 61. cikk szolgáltat alapot arra, hogy a teljesítés utólagos lehetetlenülésére, mint a szerződés felmondásának okára lehessen hivatkozni; hogy az említett cikk 1. bekezdése egyértelműen a kérdéses tárgy fizikai "eltűnéséről vagy megsemmisüléséről" beszél, és hogy egyébként is, a 2. bekezdés eleve kizárja a lehetetlenülésre való hivatkozást, ha a lehetetlenülés annak eredménye, hogy a részes fél előtte a szerződésből fakadó kötelezettségét megszegte.

95. Ami a "körülmények alapvető megváltozását" illeti, Magyarország a szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény 62. cikkére hivatkozott, amely a következőket jelenti ki:

"A körülmények alapvető megváltozása

1. A szerződés megkötésének idejében fennállott körülményeknek a részes felek által előre nem látott alapvető megváltozására, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára, nem lehet hivatkozni, kivéve, ha:

a) ezeknek a körülményeknek a fennállása lényeges alapul szolgált ahhoz, hogy a részes felek a szerződést magukra nézve kötelező hatályúnak ismerjék el;

b) a változás hatására gyökeresen átalakul a szerződés alapján még teljesítendő kötelezettségek mértéke.

2) A körülmények alapvető megváltozására, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára, nem lehet hivatkozni:

a) ha a szerződés határt állapít meg; vagy

b) ha az alapvető változás annak eredménye, hogy az erre hivatkozó részes fél akár a szerződésben részes bármelyik féllel szemben fennálló más nemzetközi kötelezettségét megszegte.

3) Ha a részes fél az előző bekezdések alapján a körülmények alapvető megváltozására, mint a szerződés megszűnésének vagy az abból való kilépésnek az okára hivatkozhat, a megváltozásra, mint a szerződés alkalmazása felfüggesztésének okára is hivatkozhat".

Magyarország számos "lényeges elemet" megnevezett, melyek az 1977-es szerződés megkötésekor léteztek, melyek azonban szavai szerint a megszüntetésről szóló értesítés napjáig alapvetően megváltoztak. Ezek közé tartozott a "szocialista integráció" eszméje, melynek a szerződés eredetileg "eszköze" lett volna, ami azonban ezt követően eltűnt; az "egységes és oszthatatlan üzemeltetési rendszer", melyet egy egyoldalú rendszer készült felváltani; az a tény, hogy a tervezett közös beruházás alapját aláásta a két állam hirtelen piacgazdasági átalakulása; Csehszlovákia magatartása, amely a "keretszerződést" "megváltoztathatatlan normává" alakította át; és végül: a környezetvédelemmel összeegyeztethető szerződés átváltoztatása "egy környezetvédelmi katasztrófa receptjévé".

Szlovákia a maga részéről azt állította, hogy a Magyarország által meghatározott változások semmit sem változtatnak a szerződésben eredetileg vállalt kötelezettségek jellegén, ezek tehát nem indokolják a szerződés megszüntetését.

96. Magyarország továbbá úgy érvelt, hogy a szerződés felmondására Csehszlovákia súlyos szerződésszegése jogosította fel, és ebben a kérdésben hivatkozott a szerződések jogáról szóló bécsi szerződés 60. cikkére, amely elrendeli:

"A szerződés megszűnése vagy alkalmazásának felfüggesztése a szerződés megszegése következtében

1. Egy kétoldalú szerződésnek az egyik részes fél által történt lényeges megszegése feljogosítja a másik részes felet arra, hogy a szerződésszegésre mint a szerződés teljes vagy részbeni megszűnésének vagy alkalmazása teljes vagy részbeni felfüggesztésének okára hivatkozzon.

2. A többoldalú szerződésnek valamelyik részes fél által történt lényeges megszegése feljogosítja:

a) a többi felet arra, hogy egyhangú megállapodással teljesen vagy részben a szerződés alkalmazását felfüggeszse vagy a szerződést megszüntesse:

(i) a többi részes fél és a vétkes állam viszonylatában; vagy

(ii) valamennyi részes fél között;

b) azt a részes felet, amelyet a szerződésszegés különösen érintett, arra, hogy a saját és a vétkes állam közötti viszonylatban a szerződésszegésre, mint a szerződés alkalmazása teljes vagy részbeni felfüggesztésének okára hivatkozzon;

c) bármely részes felet - a vétkes államot kivéve - arra, hogy saját vonatkozásában a szerződésszegésre, mint a szerződés alkalmazása teljes vagy részbeni felfüggesztésének okára hivatkozzon, ha a szerződés olyan jellegű, hogy rendelkezéseinek egyetlen részes fél által történt lényeges megszegése gyökeresen megváltoztatja mindegyik részes fél helyzetét a szerződésből eredő kötelezettségeik további teljesítését illetően.

3) E cikk alkalmazása körében a szerződés lényeges megszegése:

a) a szerződésnek az egyezmény által meg nem engedett egyoldalú felbontását vagy

b) a szerződés tárgyának és céljának megvalósításához nélkülözhetetlen rendelkezés megsértését jelenti.

4) Az előző bekezdések nem érintik a szerződésben foglalt és a szerződés megszegése esetére alkalmazandó rendelkezéseket.

5) Az 1-3. bekezdések nem vonatkoznak az ember védelmére vonatkozó, humanitárius szerződésekben foglalt rendelkezésekre, különösen azokra a rendelkezésekre, amelyek megtiltják az ilyen szerződésekkel védelemben részesített személyek elleni megtorlás bármely formáját.

Magyarország külön hangsúlyozta, hogy Csehszlovákia megsértette az 1977-es szerződést azzal, hogy folytatta a C-variáns építését, majd üzembe helyezte azt, és nem teljesítette a szerződés 15. és 19. cikkében előírt kötelezettségeit. Magyarország kitarthatott amellett, hogy Csehszlovákia megsértett több nemzetközi egyezményt is (például az 1976. május 31-i, a határvizek vízgazdálkodási kérdéseinek szabályozásáról szóló egyezményt) és az általános nemzetközi jogot is.

Szlovákia tagadta, hogy akár Csehszlovákia, akár saját maga ténylegesen megszegte volna a víz vagy a természet védelmével kapcsolatos kötelezettségeit, és azt állította, hogy a C-variáns távolról sem a szerződés megszegése, hanem a szerződés "lehető

legmegközelítőbb alkalmazása". Továbbá tagadta azt is, hogy Csehszlovákia megsértett volna bármilyen nemzetközi egyezményt vagy az általános nemzetközi jogot.

97. Végül Magyarország úgy érvelt, hogy a később kötelezővé vált nemzetközi, környezetvédelemi követelmények lehetlenné tették a szerződés teljesítését. Magyarország azt állította, hogy az a régebb óta létező kötelezettség, miszerint tilos jelentős károkat okozni egy másik ország területén, átalakult egy erga omnes kármegelőzési kötelezettséggé az "óvatosság alapelvének" megfelelően. Ezen az alapon Magyarország úgy érvelt, hogy a szerződés felmondására "az kényszerítette rá, hogy a másik fél megtagadta a C-variáns munkálatainak felfüggesztését."

Szlovákia válaszában úgy érvelt, hogy a környezetvédelmi jog egyetlen későbbi fejleménye sem hozott a jus cogens alá eső olyan normát, amely érvénytelenítene egy szerződést. Továbbá úgy érvelt, hogy Magyarországnak az az állítása, mely szerint jogában állt megtenni a megfelelő lépéseket, semmiképpen sem igazolhatja a szerződés felmondását a szerződések joga alapján, hanem sokkal inkább az "önjogsegély és a represszáliák" nyelvének alkalmazását jelenti.

* * *

98. A Különmegállapodás 2. fejezetének 1. (c) bekezdésében megfogalmazott kérdés a szerződések jogával foglalkozik, mivel a bíróság annak meghatározására kapott felkérést, hogy melyek a szerződést felmondó értesítés jogkövetkezményei. A kérdés az, hogy vajon Magyarország 1992. május 19-én kelt értesítése megszünteti-e az 1977-es szerződést, vagy pedig nem felelt meg a nemzetközi jog követelményeinek, aminek az a következménye, hogy a jegyzék nem érvénytelenítette a szerződést.

99. A bíróság korábban már utalt a szerződések jogáról szóló 1969-es Bécsi Egyezmény alkalmazhatóságára a jelen ügyben. A Bécsi Egyezmény nem alkalmazható közvetlenül az 1977-es szerződésre, mivel mindkét fél csak a szerződés aláírása után ratifikálta az egyezményt. Ebből következően csak a szokásjog deklaratív szabályai alkalmazhatók az 1977-es szerződésre. Amint a bíróság a fentiekben már megállapította (lásd a 46. bekezdést), erre az esetre sok tekintetben vonatkozik a bécsi szerződés 60., 61. és 62. cikke, melyek a szerződés megszűnésével és alkalmazásának felfüggesztésével foglalkoznak. Ebben a kérdésben nagyjából a felek is egyetértettek.

100. Az 1977-es szerződés nem tartalmaz rendelkezést a megszüntetésről. Még csak utalást sem tartalmaz arra nézve, hogy a felek készek lennének elismerni a felmondás vagy az elállás lehetőségét. Ellenkezőleg: a szerződés egy hosszú távú, tartós közös beruházási rendszert és egy közös üzemeltetési rendszert hoz létre. Ebből az következik, hogy amennyiben a felek másként nem állapodnak meg, a szerződés csak azon korlátozott okok alapján szüntethető meg, melyeket a bécsi szerződés felsorol.

* * *

101. A bíróság most a Magyarország által előadott első jogalappal kíván foglalkozni, a szükséghelyzettel. Ebben a tekintetben a bíróság mindössze annyit állapít meg, hogy még ha valóban fenn is áll egy szükséghelyzet, az nem jogalap a szerződés megszüntetésére. Csak a szerződést nem teljesítő állam által a felelősséget kizáró körülményként hívható fel. Még ha jogos is az erre való hivatkozás, ez nem szünteti meg egy szerződést. A szerződés csak arra az időre veszíti el hatályosságát, ameddig a szükséghelyzet fennáll. Valóban megtörténhet, hogy egy szerződés nyugszik, de - amennyiben a felek közös megegyezés alapján nem szüntetik meg a szerződést -, az továbbra is érvényben marad. Mihelyst a szükséghelyzet megszűnik, a szerződés teljesítésének kötelezettsége újraéled.

102. Magyarország a teljesítés utólagos lehetetlenülésének elvére is hivatkozott, ahogyan ez az elv a szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény 61. cikkében tükröződik. Ahogyan azonban Magyarország értelmezi a 61. cikk szavait, az nem felel meg sem ezen cikk feltételeinek, sem pedig azon diplomáciai konferencia szándékainak, amely a szerződést elfogadta. A 61. cikk 1. bekezdése megkívánja "a végrehajtáshoz elengedhetetlen tárgy eltűnését vagy megsemmisülését", hogy valamelyik félnek joga legyen ahhoz, hogy a szerződés teljesítésének lehetetlenülése alapján megszüntesse a szerződést. A konferencia során javaslat született a fejezet hatályának kiterjesztésére azokra az esetekre, melyekben súlyos pénzügyi nehézségek miatt lehetetlenné válnak bizonyos kifizetések (Az ENSZ-nek a szerződések jogával foglalkozó konferenciájának feljegyzései, első ülés, Bécs, 1968. március 26-május 24. A/CONF.39/11. Dokumentum, A plenáris ülés és a teljes bizottság ülésének összefoglaló jelentése, A teljes bizottság 62. ülése, 361-365. oldal). Bár elismerték, hogy ilyen helyzetek előidézhetik egy részes fél nem teljesítése jogellenességének kizárását, a részt vevő államok mégsem tekintették az ilyen helyzeteket megfelelő jogalappal egy szerződés megszüntetéséhez vagy felfüggesztéséhez, és úgy döntöttek, hogy egy szűkebben meghatározott elképzelést fogadnak el.

103. Magyarország úgy érvelt, hogy a szerződés legfontosabb tárgya - egy közös gazdasági beruházás megvalósítása, mely összhangban áll a környezetvédelem előírásaival, és amelyet a két szerződő fél közösen üzemeltet - véglegesen semmivé foszlott, és ezért a szerződés teljesítése ellehetetlenült. A bíróságnak nem kell eldöntenie, hogy a 61. cikkben használt "tárgy" kifejezés értelmezhető-e úgy, hogy egy jogi rezsím fogalmát is magában foglalja, ugyanis még ha úgy is lenne, a bíróságnak akkor is arra a következtetésre kellene jutnia, hogy az említett rezsím nem szűnt meg véglegesen. Az 1977-es szerződés - különös tekintettel annak 15., 19. és a 20. cikkeire - ténylegesen olyan eszközöket bocsátott a felek rendelkezésére, hogy tárgyalások útján bármikor új egyensúlyt tudnak keresni a gazdasági és az ökológiai imperatívuszok között. A bíróság hozzátenné, hogy amennyiben a beruházás közös kihasználása nem volt lehetséges, annak eredeti oka az, hogy Magyarország nem végezte el azoknak a munkálatoknak a legnagyobb részét, melyekért az 1977-es

szerződés szerint felelősséggel tartozott. A Bécsi Egyezmény 61. cikkének 2. bekezdése kifejezetten előírja, hogy a részes fél nem hivatkozhat a teljesítés ellehetetlenülésére, mint a szerződés megszüntetésének okára, ha a lehetetlenülés annak eredménye, hogy a részes fél a szerződésből fakadó kötelezettségét megszegte.

* * *

104. Magyarország továbbá úgy érvelt, hogy joga volt számos olyan eseményre hivatkozni, melyek egymást erősítve a körülmények alapvető megváltozását okozták. Ebben a vonatkozásban megnevezte a mélyreható politikai változásokat, a beruházás csökkenő gazdasági életképességét, a környezetvédelmi tudás fejlődését és a nemzetközi környezetvédelmi jog új normáit és előírásait (lásd fentebb a 95. bekezdést).

A bíróság emlékeztet arra, hogy A halászati jogról szóló ügyben hozott döntés (A Nemzetközi Bíróság Jelentései, 1973. 63. oldal, 36. bekezdés) megállapította:

"a szerződések jogáról szóló bécsi szerződés 62. cikke... sok szempontból úgy tekinthető, mint annak a létező szokásjognak kodifikációja, amelynek tárgya a szerződéses viszonyban a körülmények megváltozása alapján történő megszüntetése".

Egyértelmű, hogy a fennálló politikai helyzet az 1977-es szerződés megkötésére jelentős hatást gyakorolt. A bíróság azonban emlékeztet arra, hogy a szerződés az energiatermelés, az árvízvédelem és a Duna hajózhatóságának fejlesztése céljából hozott létre egy közös beruházási programot. A bíróság nézete szerint az uralkodó politikai feltételek ezért nem kapcsolódtak annyira szorosan a szerződés céljaihoz és szándékaihoz, hogy alapvető szerepet játszottak volna a felek megegyezésében, és hogy amikor megváltoztak, ezzel radikálisan megváltoztatták volna a még teljesítendő kötelezettségek mértékét. Az 1977-es szerződés megkötésekor érvényben levő gazdasági rendszerre is ugyanez vonatkozik. Emellett, bár a projekt becsült jövedelmezősége 1992-ben talán kisebbnek tűnt, mint 1977-ben, a bíróság megállapításai alapján nem bizonyított, hogy a projekt jövedelmezősége olyan mértékben csökkent volna, hogy ennek következtében a felek szerződésben vállalt kötelezettsége radikálisan megváltozott volna.

A bíróság nem tekinti teljesen előre nem láthatónak a környezettel kapcsolatos tudás fejlődését és a nemzetközi környezetvédelmi jog fejlődését. Sőt mi több: a 15., 19. és a 20. cikk megfogalmazásai lehetővé teszik a változásokhoz való alkalmazkodást és azt, hogy a felek számításba vegyék ezeket az új előírásokat, és alkalmazzák azokat a szerződés előírásainak megvalósítása során.

A bíróság véleménye szerint azok a megváltozott körülmények, amelyekre Magyarország hivatkozik, nem olyan természetűek, hogy - akár külön-külön, akár összességükben vizsgáljuk azokat - hatásaik radikálisan megváltoztatnák a

teljesítendő kötelezettségek mértékét a beruházás kivitelezésével kapcsolatban. A körülmények alapvető megváltozásának előre nem láthatónak kellett volna lennie; a szerződés megkötésekor fennálló körülményeknek a felek által vállalt szerződéses kötelezettségek lényegi alapját kellett volna képezniük. Mi több, a szerződések jogáról szóló bécsi szerződés 62. cikkének tagadó és feltételes megfogalmazása világosan jelzi, hogy a szerződéses kapcsolatok stabilitása megköveteli, hogy a körülmények alapvető megváltozásának kimentő oka csak kivételes esetekben kerüljön alkalmazásra.

* * *

105. A bíróság most megvizsgálja Magyarországnak azt az érvét, mely szerint joga volt megszüntetni az 1977-es szerződést azon az alapon, hogy Csehszlovákia megsértette a szerződés 15., 19. és 20. cikkeit (valamint számos egyéb egyezményt és az általános nemzetközi jog szabályait is); valamint azért, mert a C-variáns megtervezése, építése és üzembe helyezése szintén az 1977-es szerződés súlyos megsértésének minősül.

106. Ami Magyarország érvének azon részét illeti, amely más szerződésekre és az általános nemzetközi jog szabályaira hivatkozik, a bíróság azon a nézeten van, hogy csak magának a szerződésnek a szerződésben részes egyik állam általi súlyos megszegése jogosítja fel a másik felet arra, hogy ennek alapján megszüntesse a szerződést. Az egyéb szerződések vagy az általános nemzetközi jog szabályainak megsértése feljogosítja ugyan a sértett államot arra, hogy megtegyen bizonyos intézkedéseket, amelyek ellenintézkedések is lehetnek, de ez a szerződések joga szerint nem szolgáltathat jogalapot a szerződés felbontásához.

107. Magyarország úgy érvelt, hogy Csehszlovákia megsértette a szerződés 15., 19. és a 20. cikkét azzal, hogy nem volt hajlandó tárgyalásokat kezdeni Magyarországgal arról, hogy az újabb környezetvédelmi tudományos ismeretek és jogfejlődés szerint módosítsák a közös egyezményes tervet. A 15., 19. és 20. cikkek arra kötelezik a feleket, hogy folyamatosan hozzanak megfelelő közös intézkedéseket a vízminőség, a természet és a halászati érdekek védelmében.

A 15. és a 19. cikk kifejezetten előírja, hogy a bennük megfogalmazott kötelezettségeket a közös egyezményes tervben meghatározott módon kell megvalósítani. Azért a tényért, hogy a feleknek nem sikerült megegyezniük ezekben a módosításokban, a bírósághoz benyújtott dokumentumok alapján nem kizárólag az egyik felet terheli felelősség. A bíróság nem talált elégséges bizonyítékot arra nézve, hogy Csehszlovákia következetesen megtagadta volna a Magyarországgal folytatandó konzultációkat a környezet védelméhez kívánatos vagy szükséges intézkedések megtételéről. Az iratok inkább azt mutatják, hogy elvben ugyan mindkét fél jelezte, hogy hajlandó tovább tanulmányozni a kérdést, a gyakorlatban azonban Csehszlovákia nem volt hajlandó egyetérteni a dunakiliti munkálatok, később pedig a C-variáns munkálatainak felfüggesztésével, míg Magyarország a

környezetvédelmi vizsgálatok előzetes feltételeként elvárta a munkálatok felfüggesztését, mivel állítása szerint a munkálatok folytatása eleve meghatározta volna a tárgyalások kimenetelét. Ebben a tekintetben nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a tényt, hogy a nagymarosi és a dunakiliti munkálatok felfüggesztésével maga Magyarország járult hozzá egy olyan helyzet kialakulásához, amely nem segítette elő az eredményes tárgyalásokat.

108. Magyarország legfontosabb érve, mely alapján a szerződés súlyos megsértésére hivatkozott, a C-variáns felépítése és üzembe helyezése volt. Amint a bíróság fentebb a 79. bekezdésben megállapította, Csehszlovákia csak akkor sértette meg a szerződést, amikor 1992 októberében az üzemvízcsatornába terelte a Duna vizét. Azoknak a létesítményeknek a felépítésével, melyek a C-variáns üzembe helyezéséhez vezettek, Csehszlovákia nem járt el jogellenesen.

A bíróság nézete szerint tehát Magyarország értesítése a szerződés megszűnéséről 1992. május 19-én időelőtti volt. Addig a pontig Csehszlovákia nem szegte meg a szerződést, és ennek következtében Magyarországnak nem volt joga ahhoz, hogy a szerződés bármiféle ilyen jellegű megszegésére hivatkozzék a szerződés megszüntetésének jogalapjaként, amikor azt tette.

109. Ebben a tekintetben meg kell jegyeznünk, hogy Magyarország 1992. május 19-én kelt értesítése szerint az 1977-es szerződés megszüntetése 1992. május 25-én lép hatályba, vagyis mindössze hat nappal később. Mindkét fél egyetért abban, hogy a szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény 65-től 67-ig terjedő cikkei, amennyiben nem a szokásjogot kodifikálják, legalábbis általánosságban bevett nemzetközi jogot tükröznek, és tartalmazznak néhány olyan eljárási alapelvet, amelyek a jóhiszeműség követelményén alapulnak. Amint a bíróság A WHO és Egyiptom között 1951. március 25-én létrejött egyezmény interpretációjáról alkotott tanácsadó véleményében megállapította (erre az esetre a Bécsi Egyezmény nem vonatkozik):

"Hogy pontosan mennyi idő telik el, amíg azt mondhatjuk, hogy egy fél eleget tett konzultációs és tárgyalási kötelezettségének, hogy milyen hosszú felmondási határidőt kell adni - ezek olyan kérdések, amelyekre a válaszok a konkrét eset követelményeitől függően szükségszerűen különböznek. Elvben tehát minden ügyben a felekre tartozik, hogy jóhiszemű konzultációk és tárgyalások során meghatározzák ezeknek az időszakoknak a hosszát." (A Nemzetközi Bíróság jelentései, 1980. 96. oldal, 49. bekezdés)

A szerződés Magyarország általi felmondása az értesítéstől számított hat nap múlva lépett volna hatályba. Ezek alatt a napok alatt Magyarország semmilyen sérelmet nem szenvedett el Csehszlovákia részéről. A bíróságnak ezért meg kell erősítenie, hogy a szerződés Magyarország általi megszüntetése elszármított volt.

110. A bíróság afölött sem tud elsiklani, hogy Csehszlovákia nemzetközi jogot sértő cselekedetét a C-variáns üzembe helyezésével Magyarország saját korábbi jogellenes

lépésének következtében követte el. Amint azt az Állandó Nemzetközi Bíróság megállapította:

"Továbbá mind a nemzetközi döntőbíráskodás mind a nemzeti bíróságok joggyakorlatának általánosan elfogadott elve az, hogy az egyik fél sem támaszkodhat arra a tényre, hogy a másik fél elmulasztotta valamely kötelezettségének teljesítését, vagy nem alkalmazott jogorvoslatot, amennyiben az elsőként említett félnek valamilyen jogtalan tette akadályozta meg a másik felet a kérdéses kötelezettség teljesítésében vagy abban, hogy bírósághoz forduljon, amire egyébként lehetősége lett volna." (A chorzówi gyár esete. Joghatóság 8. számú ítélet, 1927. Állandó Nemzetközi Bíróság, "A" sorozat, 9. szám, 31. oldal)

Magyarország a saját magatartásával rontotta le a szerződés felmondásához való jogát. Ez akkor is így lett volna, ha Csehszlovákia a szándékolt megszüntetés időpontjáig megsértette volna a szerződés valamelyik rendelkezését, amely a szerződés tárgyának vagy céljának elérése szempontjából lényeges.

* * *

111. És végül a bíróság Magyarországnak azzal az állításával foglalkozik, hogy azért volt joga megszüntetni az 1977-es szerződést, mert a nemzetközi jognak a környezet védelmét előíró új követelményei eleve kizárták a szerződés teljesítését.

112. Egyik fél sem vitatta, hogy az 1977-es szerződés megkötése óta a környezetvédelmi jognak új, kötelező erejű normái keletkeztek, ezért a bíróságnak nem kell vizsgálnia a szerződések jogáról szóló Bécsi Egyezmény 64. cikkének hatályát. Másfelől viszont a bíróság rá kíván mutatni arra, hogy a környezetvédelmi jog újkeletű normái relevánsak a szerződés megvalósítása szempontjából, és hogy a felek megegyezés alapján belefoglalhatják ezeket a szerződésbe a 15., 19. és 20. cikk alkalmazása révén. Ezek a cikkek nem pontosan meghatározott teljesítési kötelezettségeket tartalmaznak, hanem megkövetelik a felektől, hogy a Duna vízminőségromlásának megakadályozását és a természet védelmét előíró kötelezettségeik végrehajtása során vegyék figyelembe az új környezetvédelmi normákat, amikor megegyeznek a közös egyezményes tervben előírányzott eszközökről.

Ezeknek az evolutív feltételeknek a szerződésbe való beillesztése azt jelzi, hogy a felek felismerték a beruházás módosításának potenciális szükségességét. Ebből az következik, hogy a szerződés nem statikus, és lehetséges a nemzetközi jog később létrejövő normáinak beépítése. A 15. és a 19. cikkek lehetővé teszik, hogy az újabb környezetvédelmi normákat beépítsék a közös egyezményes tervbe.

Az ezzel kapcsolatos felelősség közös volt. A 15., 19. és 20. cikkekben megfogalmazott kötelezettségek per definitionem általánosak, és ezeket konzultációk és tárgyalások során kell konkrét teljesítési kötelezettségekké

változtatni. Teljesítésük tehát kölcsönös hajlandóságot igényel arra, hogy a felek jóhiszemű párbeszédet folytassanak a tényleges és a lehetséges környezeti kockázatokról.

Így tenni annál is inkább fontos, mert mint erre a bíróság A nukleáris fegyverek alkalmazásának és a velük való fenyegetésnek a jogszerűségéről alkotott tanácsadó véleményében emlékeztetett: "a környezet nem elvont fogalom, hanem az emberi lények - beleértve a még meg sem született generációkat - életterét, életminőségét és egészségét jelenti." (A Nemzetközi Bíróság jelentései, 1996. 29. bekezdés; lásd még a fenti 53. bekezdést is).

A szerződés megkötése óta eltelt évek során jelentősen felerősödött a környezet sebezhetőségének tudata és az a felismerés, hogy a környezeti kockázatokat folyamatosan kell vizsgálni. Ezek az új aggályok növelték a 15., 19. és 20. cikkek jelentőségét.

113. A bíróság úgy látja, hogy a két fél egyetért abban, hogy a környezetvédelmi aggályokat komolyan kell venni, és hogy meg kell tenni a szükséges óvintézkedéseket, de teljesen eltérő nézetet képviselnek abban a kérdésben, hogy milyen következményekkel jár ez a közös beruházásra nézve. Ilyen helyzetben hathatós segítséget jelenthet egy harmadik fél bevonása, és ez elősegítheti a megoldás megtalálását, feltéve, hogy mindkét fél rugalmas magatartást tanúsít.

114. És végül: Magyarország fenntartotta, hogy magatartásával mindkét fél megtagadta a szerződést, és hogy egy kétoldalú szerződés, melyet mindkét fél megtagadott, nem maradhat életben. A bíróság azonban azon a nézeten van, hogy bár valóban megállapította, hogy mind Magyarország, mind pedig Csehszlovákia megszegte az 1977-es szerződés alapján fennálló kötelezettségeit, ez a kölcsönös jogellenes magatartás nem jelenti a szerződés végét, és nem jogalap annak megszüntetésére. A bíróság olyan precedenst teremtene, amelynek aggasztó implikációi lennének a szerződéses kapcsolatok és a pacta sunt servanda-szabály integritásának szempontjából, ha arra a következtetésre jutna, hogy egy hatályos államközi szerződés, melynek megvalósításáért a felek éveken keresztül jelentékeny erőfeszítéseket tettek, és hatalmas összegeket adtak ki, a kölcsönös nem teljesítésre hivatkozással egyoldalúan félretehető. Természetesen más lenne a helyzet, ha a felek közös megegyezéssel úgy döntenének, hogy érvénytelenítik a szerződést. De Magyarország a szerződés megszüntetésére törekedett, ám Csehszlovákia következetesen szembeszegült ezzel, és kijelentette, hogy joghatás nélkülinek tekinti ezt a cselekményt.

* * *

115. A fent leírt következtetések fényében a bíróság a Különmegállapodás 2. cikke 1. (c) bekezdésében feltett kérdésre (lásd a 89. bekezdést) válaszolva megállapítja, hogy 1992. május 19-én elküldött, a szerződés megszünetését bejelentő magyar

értesítés jogilag nem érvénytelenítette az 1977-es szerződést és a kapcsolódó dokumentumokat.

* * *

116. A Különmegállapodás 2. cikkének 2. bekezdésében a felek felkérték a bíróságot annak eldöntésére, hogy milyen jogkövetkezményekkel - értve ezalatt a felek jogait és kötelezettségeit is - jár a bíróság ítélete az 1. bekezdésben feltett kérdésekre. A Különmegállapodás 5. cikkében a felek megállapodtak, hogy közvetlenül a bíróság ítéletének kihirdetése után tárgyalásokat kezdenek egymással az ítélet végrehajtásának módjáról.

117. A bíróságnak először arra a kérdésre kell választ keresnie, hogy Szlovákia, mint Csehszlovákia jogutódja, az 1977-es szerződés részes felévé vált-e. Magyarország azt állította, hogy ha még a szerződés a megszüntetésről küldött értesítés után életben maradt volna is, 1992. december 31-ével megszűnt volna hatálya, mivel aznap "az egyik részes fél megszűnt". Ezen a napon Csehszlovákia jogalanyként megszűnt létezni, és 1993. január 1-jén megalakult a Cseh Köztársaság és a Szlovák Köztársaság.

118. Magyarország szerint "nincs olyan szabály a nemzetközi jogban, amely az egyik részes fél megszűnése esetén automatikus jogutódlást biztosít kétoldalú megállapodások esetében", és a szerződés csak abban az esetben marad életben, ha egy másik állam jogutód lesz úgy, hogy egy megállapodást köt a kétoldalú megállapodás megmaradt részes felével. Míg a Különmegállapodás Preambulumának 2. bekezdése kijelenti, hogy "a Szlovák Köztársaság egyike a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság két utódállamának, s egyedüli utódállam a bős-nagymarosi beruházással kapcsolatos jogok és kötelezettségek tekintetében", addig Magyarország megpróbálta megkülönböztetni az olyan jogokat és kötelezettségeket, mint amilyenek az 1977-es szerződés hatálya alá eső "folytatódó tulajdonjogok", magától a szerződéstől. Úgy érvelt, hogy a Különmegállapodás aláírásához vezető tárgyalások során Szlovákia egy olyan szöveget javasolt, amely kifejezetten elismerte volna Szlovákiát "a csehszlovák kormány jogutódjának" az 1977-es szerződés tekintetében, Magyarország azonban visszautasította ezt a megfogalmazást. Azt állította, hogy soha nem fogadta el Szlovákiát, mint az 1977-es szerződés jogutódját. Magyarország utalt azokra a diplomáciai üzenetváltásokra, melyek során a felek kölcsönösen átadták egymásnak azoknak a kétoldalú megállapodásoknak a listáját, amelyeket szerettek volna hatályosnak megtartani, hogy külön-külön tárgyaljanak róluk; és Magyarország hangsúlyozta, hogy az 1977-es szerződéssel kapcsolatban soha semmiféle megegyezés nem született.

119. Magyarország azt állította, hogy nincs olyan jogutódlási szabály, amely a jelen esetben fontosságban felülmúlná a beleegyezés hiányát.

A szerződésekben való államutódlásról 1978. augusztus 23-án elfogadott bécsi szerződés 34. cikke kimondja a folyamatosság elvére épülő, "az államok közötti, minden szerződésre kiterjedő automatikus jogutódlás szabályát". Erre a szabályra utalva Magyarország úgy érvelt, hogy nemcsak hogy soha nem írta alá és ratifikálta ezt az egyezményt, de a fejezetben szereplő "automatikus jogutódlás fogalma" soha nem volt és ma sem elfogadott állítás az általános nemzetközi jogban.

Magyarország továbbá kijelentette, hogy az 1977-es szerződés nem hozott létre, abban az értelemben, ahogy ezt az említett egyezmény 11. cikke érti, olyan "kötelezettségeket és jogokat..., amelyek a határrendre vonatkoznak", és megjegyezte, hogy a létező határvonalra a szerződés nem volt hatással. Tagadta azt is, hogy a szerződés egy "adott helyre korlátozott" szerződés, vagy hogy - abban az értelemben, ahogy ezt az 1978-as egyezmény 12. cikke érti - olyan jogokat hoz létre, amelyek "az adott területhez kapcsolódnak", és amelyekre ezért nem lenne hatással az államutódlás. Magyarország véleménye szerint az 1977-es szerződés nem egyéb, mint egy közös beruházás. Magyarország arra a következtetésre jutott, hogy nem létezik olyan jogalap, melynek alapján a szerződés túlélhette volna Csehszlovákia megszűnését, és nem lehet kötelező érvényű Magyarország és Szlovákia között.

120. Szlovákia szerint az 1977-es szerződés, melyet Magyarország az 1992 májusi értesítéssel jogellenesen megszüntetett, továbbra is hatályos Szlovákia mint utódállam és Magyarország között.

Szlovákia elismerte, hogy nem állt fenn megegyezés az utódlásról a szerződés tekintetében közte és Magyarország között. Ehelyett elsőként a "folyamatosság általános szabályára" hivatkozott, amely "szétválás esetén érvényes". Másodsorban úgy érvelt, hogy a szerződés az 1978-as Bécsi Egyezmény 12. cikke alapján "területhez kapcsolódik", és tartalmaz a határvonallal kapcsolatos rendelkezéseket.

121. Első érvének alátámasztása érdekében Szlovákia idézte az 1978-as Bécsi Egyezmény 34. fejezetét, amely véleménye szerint nemzetközi szokásjog kodifikálása, és amely alkalmazandó szabályként írja elő az automatikus jogutódlás elvét a szétváló államok esetében, amikor a jogelőd állam megszűnik. Szlovákia kijelentette, hogy szétválás esetén az államok gyakorlata hajlik a folyamatosságnak, mint kétoldalú szerződések esetén követendő szabálynak az alátámasztására. Szlovákia a volt Csehszlovákiához tartozó területek egy része felett jogutód, és ebben az esetben ezt a szabályt tartja alkalmazandónak.

122. Szlovákia második érve a "területi, illetve a helyhez kötött jellegű szerződések ipso jure folyamatosságának elvén nyugszik". Véleménye szerint ezt a szabályt az 1978-as egyezmény 12. cikke foglalja magában. Ennek a cikknek egy része kimondja:

"12. cikk.

Más területi rendszerek

2. Egy államutódlás, mint olyan, nem érinti:

- a) egy szerződés által egy államcsoport vagy az összes állam előnyére megállapított, egy terület használatára vagy használatának korlátozására vonatkozó kötelezettségeket, amelyeket a kérdéses területekhez tartozóknak tekintenek;
- b) egy szerződés által egy államcsoport vagy az összes állam előnyére megállapított és egy terület használatára vagy használatának korlátozására vonatkozó jogokat, amelyeket a területhez tartozóknak tekintenek.

Szlovákia szerint "[ez] a cikk [is] a Bécsi Egyezmény egyik olyan rendelkezésének tekinthető, amely egy nemzetközileg elfogadott szokásjog kodifikációja". Az 1977-es szerződés a hatálya alá esik "speciális jellegzetességei..." miatt, amelyek alapján "a helyhez kötött vagy területi szerződések kategóriájába tartozik". Szlovákia ezenkívül úgy jellemezte a szerződést, mint amely "rendelkezéseket tartalmaz a határvonallal kapcsolatosan, és egy konkrét területi rendszert hoz létre", amelynek működése az összes Duna menti állam érdekeit szolgálja, és amely egy "diszpozitív szerződés, és ez in rem jogokat hoz létre, ami független attól, hogy kik voltak azok a jogi alanyok, akik eredetileg aláírták". Itt Szlovákia arra támaszkodott, hogy a Nemzetközi Jogi Bizottság elismerte egy "speciális szabály" létezését, mely szerint azokat a szerződéseket, melyeket a felek "egy konkrét rendszer létrehozása céljából" kötöttek, kötelező erejűnek kell tekinteni az utódállamra nézve (Hivatalos jegyzőkönyv az ENSZ-nek a szerződésekben való államutódlásról szóló konferenciájáról, III. kötet, A/CONF/80/16/2. kiegészítés, 34. oldal). Szlovákia nézete szerint tehát az 1977-es szerződés nem olyan, amelyet az egyik eredeti szerződő fél megszűnése megszüntetne.

* * *

123. A bíróság a jelen eset szempontjából nem tartja szükségesnek, hogy vitába bocsátkozzék arról, hogy az 1978-as Egyezmény 34. cikke nemzetközi szokásjogot tükröz-e. A jelen elemzés szempontjából sokkal fontosabb az 1977-es szerződés konkrét természete és jellege. Ennek a szerződésnek a vizsgálata megerősíti, hogy amellet, hogy kétségtelenül közös beruházás, legfontosabb részei mégis azok, melyek egy hatalmas, egységes és oszthatatlan létesítményegyüttes javasolt felépítéséről, üzemeltetéséről szólnak Magyarország és Csehszlovákia Duna menti területein. A szerződés ezenkívül egy hajózási rendszert is létrehozott egy nemzetközi vízi út fontos szakaszán, különösen azáltal, hogy a fő nemzetközi hajózási útvonalat áthelyezte az üzemvízcsatornába. Ezzel elkerülhetetlenül egy olyan helyzetet hozott létre, amely érinti a Duna más használóinak érdekeit is. Továbbá a kívülálló államok érdekeit a 18. cikk kifejezetten el is ismeri. Ebben a felek vállalták, hogy az 1948. augusztus 18-án, a Duna hajózási rendjének tárgyában

megkötött Egyezményben vállalt kötelezettségüknek megfelelően biztosítják a "zavartalan és biztonságos hajózást a nemzetközi hajózási útvonalon".

A Nemzetközi Jogi Bizottság a 26. ülészakán elfogadott kommentárjában, melyet a szerződésekben való államutódlásról szóló cikktervezethez fűzött, megállapította, hogy a "területi jellegű szerződéseket" sem a hagyományos doktrína, sem pedig a mai vélemények szerint nem érinti az államutódlás. (Hivatalos jegyzőkönyv az ENSZ-nek a szerződésekben való államutódlásról szóló konferenciájáról, III. kötet, A/CONF 80/16/2. kiegészítés 27. oldal, 2. bekezdés). A 12. cikk tervezetét, amelyben ez az elv tükröződik, ezt követően változtatás nélkül fogadták el az 1978-as Bécsi Egyezményben. A bíróság úgy látja, hogy a 12. cikkben a nemzetközi szokásjog egyik szabálya tükröződik, és megjegyzi, hogy ezt egyik fél sem vitatta. Továbbá a bizottság jelezte, hogy "azokat a szerződéseket, melyek a vizekkel kapcsolatos jogokkal vagy a folyami hajózással foglalkoznak, általában úgy tekintik, mint amelyek jó jelöltek arra, hogy a területi jellegű szerződések kategóriájába sorolják őket (ugyanott 33. oldal, 26. bekezdés). A bíróság megjegyzi, hogy a 12. cikk - magára a szerződésre való utalás nélkül - csak arról rendelkezik, hogy az államutódlás nem érinti azokat a területi jellegű jogokat és kötelezettségeket, melyeket egy szerződés hozott létre. Úgy tűnik, mintha ez inkább Magyarország álláspontját támasztaná alá, és nem Szlovákiáét. A bíróság azonban úgy látja, hogy ezt a megszüvegezést elsősorban annak a ténynek a figyelembevételével fogalmazták meg, hogy azok a szerződések, melyek határokat vagy területi rendszereket rögzítettek, sok esetben már nem voltak hatályban (ugyanott, 26-37. oldal). Mindazonáltal azok, amelyek érvényben maradtak, kötelező erejűek a jogutód államra nézve.

Mindezeknek a szempontoknak a figyelembevételével a bíróság megállapítja, hogy az 1977-es szerződés tartalma alapján úgy tekintendő, mint amely az 1978-as Bécsi Egyezmény 12. cikke értelmében területi rendszert hoz létre. Jogokat és kötelezettségeket teremtett, amelyek a Dunának azokhoz a részeihez vannak "csatolva", amelyekre vonatkozik; így magára a szerződésre nincs hatással az államutódlás. Ezért tehát az államok közötti jogutódlás érintetlenül hagyja a szerződést. A bíróság ezért arra a következtetésre jutott, hogy az 1977-es szerződés 1993. január 1-jén kötelező erejűvé vált Szlovákiára.

124. Ehhez azt is hozzá lehet tenni, hogy Szlovákia kijelentette: már akkor is részt vett a beruházás megvalósításában, amikor még Csehszlovákia alkotórésze volt, mint ahogyan később, a tárgyalások legkritikusabb fázisában is, amikor Magyarországgal a beruházás sorsáról tárgyaltak. A bizonyítékok azt mutatják, hogy a szlovák kormány a megvalósításra való felkészülésként már az 1977-es szerződés aláírása előtt határozatokat hozott; az aláírás megtörténte után pedig kifejezte, hogy támogatja a szerződést. A szlovák miniszterelnök volt az, aki a szövetségi kormány teljhatalmú megbízottjaként részt vett az 1991. április 22-én Budapesten megtartott találkozón, hogy tárgyalásokat folytasson a beruházással kapcsolatban felmerült kérdésekről. Az őt követő miniszterelnök volt az, aki levélben értesítette mind

magyar kollégáját, mind pedig a Cseh és Szlovák Köztársaság kormányát a Szlovák Köztársaság kormányának arról az 1991. július 30-i döntéséről, hogy hozzákezdenek az "ideiglenes megoldás" megvalósításához (lásd fentebb a 63. paragrafust); és aki 1991. december 18-án ismét levelet írt a magyar tárca nélküli miniszternek, melyben megismételte egy korábbi javaslatát, hogy az Európai Közösségek védnöksége alatt állítsanak fel egy közös bizottságot a lehetséges megoldások vizsgálata céljából. A szlovák miniszterelnök is írt 1992 májusában a magyar miniszterelnöknek a magyar kormánynak a szerződés megszüntetésével kapcsolatos döntéséről, és tájékoztatta őt arról, hogy a szlovák kormány válaszul milyen döntést hozott.

A 123. paragrafusban megfogalmazott következtetések fényében a bíróságnak nem kell eldöntenie, hogy vannak-e jogkövetkezményei a Szlovák Köztársaság ez ügyben játszott fontos szerepének. Szerepe azonban mindenképpen említést érdemel.

125. A bíróság most az ítéletéből eredő egyéb jogkövetkezményekkel foglalkozik.

Magyarország úgy érvelt, hogy a C-variánst illetően a felek közötti jövőbeni kapcsolatokat nem az 1977-es szerződés határozza meg. Kijelentette, hogy a határvizek vízgazdálkodását szabályozó 1976-os Egyezmény alapján joga van a Duna vízmennyiségének 50%-ára, azon a ponton, ahol átlépi a határt Dunacsún alatt, és úgy látja, hogy a felek:

"kötelesek tárgyalásokat kezdeni annak érdekében, hogy az 1976-os egyezmény 3. (a) cikkének megfelelően a Dunacsún és Szap közötti vízjárás közösen meghatározott vízjárás legyen."

Magyarország továbbá jelezte, hogy bármilyen hosszú távú vízmegosztási rendszert fogadnak is majd el kölcsönös megegyezés alapján, annak "alkalmasnak kell lennie a károk elkerülésére, különösen a biodiverzitásnak okozott károk elkerülésére, amelyeket [a biológiai diverzitásról elfogadott 1992-es Riói Egyezmény] megtilt". Hozzátette, hogy el kell végezni "a C-variáns létesítményeinek jövője szempontjából egy közös környezeti hatásvizsgálatot a régióban, annak megállapítása céljából, hogy a régió fenntartható fejlődése megvalósulhat-e".

126. Magyarország az eredeti beruházás kudarca miatti anyagi felelősség kérdését is felvetette és kijelentette, hogy mindkét fél elfogadja azt a tényt, hogy a másik félnek "tulajdonosi és anyagi érdekei fűződnek az eredeti beruházás fennmaradó részeihez, és hogy végre kell hajtani egy elszámolást". Továbbá megjegyezte, hogy:

"A C-variánssal összefüggő magyar területen okozott egyéb károkat is bele kell vonni az elszámolásba..., akár csak az elterelés óta megtermelt villamos energiát",

és hogy

"Az általános helyzet rendkívül összetett, és valamilyen egy összegben kifizetett kártérítéssel lehetne a legkönnyebben megoldani."

127. Magyarország kijelentette, hogy Szlovákia nemzetközi felelősséget vett magára, és jóvátétellel tartozik azokért a károkért, melyeket a C-variáns üzemeltetésével Magyarországnak okozott. Ebben az összefüggésben a környezeti károk jóvátétele kapcsán utalt a restitutio in integrum szabályára, felhíva a figyelmet arra, hogy helyre kell állítani a két ország közös ellenőrzését a létesítmények fölött ahogyan azokat jelenleg fenntartják, és vissza kell állítani a vízhozamot arra a szintre, ahol a folyó jogellenes elterelése előtt állt. Utalt azoknak a károknak a helyreállítására is, melyeket az állat- és a növényvilág, a talaj, az altalaj, a talajvíz és a vízáradó réteg szenvedett el, szolt a magyar lakosság által elszenvedett károkról, amit a jövő megtervezésének fokozódó bizonytalanságai okoznak (pretium doloris) és arról a kárról, amely a két fél közös tulajdonát alkotó berendezéseknek a Duna elterelésének céljából történő jogellenes használatából adódtak.

Végül Magyarország felszólította Szlovákiát "a folyamatosan jogellenes cselekmények beszüntetésére" és arra, hogy "nyújtson garanciákat arra nézve, hogy hasonló cselekményekre a jövőben nem kerül majd sor", majd felkérte a bíróságot, hogy rendelje el "a C-variáns üzemeltetésének állandó felfüggesztését".

128. Szlovákia a maga részéről úgy érvelt, hogy Magyarországnak pontot kellene tennie saját törvénytelen magatartása végére, fel kellene hagynia az 1977-es szerződés megvalósításának akadályozásával, és számításba véve a szerződés "rugalmasságát és az általa nyújtott fejlődés lehetőségeit vagy akár azokat a módosításokat, melyeket a felek közötti megállapodás alapján végre lehet hajtani a jövőbeni tárgyalásokat követően". Kijelentette, hogy a közös üzemeltetést olyan alapokon lehetne újból elkezdni, melyekről közösen megegyeznek, és hangsúlyozta a következőket:

"azt a kérdést, hogy Nagymaros az eredeti tervek szerinti helyen épül-e fel, vagy valahol máshol, vagy egyáltalán felépül-e, a feleknek kell egy későbbi időpontban eldönteniük.

.....

Feltéve, hogy az üzemvízcsatorna, valamint a Bősi erőmű és vízlépcső - mindkettő az eredeti szerződés része, nem pedig a C-variánsé - üzemben marad, és gazdaságilag életképes és hatékony marad, Szlovákia Nagymarost szem előtt tartva kész Dunakiliti és Dunacsún jövőbeni szerepéről tárgyalni".

Szlovákia jelezte, hogy a bősi erőmű nem fog csúcsüzemben működni, "ha a környezeti károkra utaló bizonyítékok egyértelműek, és azokat mindkét fél elfogadja". Szlovákia megjegyezte, hogy a felek a jelek szerint egyetértenek abban, hogy végre kell hajtani egy elszámolást, "annak érdekében, hogy a bíróságnak a

felelősség kérdésében tett megállapításai alapján a felek megpróbáljanak elérni egy általános rendezést". Hozzátette: a feleknek abban is meg kell egyezniük, hogy az esedékes összeget milyen formában törlesszék.

129. Szlovákia kijelentette, hogy Magyarországnak kártérítést kell fizetnie azokért a károkért, amelyeket kötelezettségei teljesítésének elmulasztásával okozott, "függetlenül attól, hogy ez a mulasztás a munkálatok jogellenes felfüggesztését és végleges leállítását vagy pedig a szerződés 1992 májusában történt hivatalos elvetését jelenti", és hogy ezt a kompenzációt a restitutio in integrum formájában kell megtenni. Jelezte, hogy "amennyiben a felek megállapodás révén nem rendelkeznek másképpen, a restitutio in integrum abban a formában kellene történnie, hogy Magyarországnak a jövőben teljesítenie kell a szerződésben foglalt kötelezettségeit, és hogy "annak érdekében, hogy a kártérítés teljes legyen ..., hogy a jogellenes cselekmény következményeit eltörölje? ... a kártérítés összegével meg kell toldani a restitutiót ...". Szlovákia kártérítésre tart igényt, melynek tartalmaznia kell mind a kamatokat, mind pedig a kiesett nyereséget, és fedeznie kell az alábbi típusú károkat, amelyeket iránymutatásul ad meg:

(1) A Szlovákiának okozott veszteségek a bőszi szektorban: azok a költségek, amelyek 1990 és 1992 között Csehszlovákia számára felmerültek a bős-nagymarosi beruházás létesítményeinek és az ezekkel szomszédos körzetek állagmegőrzése kapcsán; a Duna régi medrének fenntartási költségei, amíg az új hajózási útvonal még nem volt használható 1990 és 1992 között; a csehszlovák hajózási hatóságok veszteségei az oldalsatorna használhatatlansága miatt 1990 és 1992 között; a C-variáns építési költségei (1990-1992).

(2) A Szlovákiának okozott veszteségek a nagymarosi szektorban: veszteségek a hajózásban és az árvízvédelemben, amelyeket Szlovákia 1992 óta azért szenvedett el, mert Magyarország hibájából leállt a beruházás.

(3) Az elvesztett áramtermelés.

Szlovákia arra is felszólítja Magyarországot, hogy "adjon megfelelő garanciákat arra, hogy tartózkodni fog a szerződés végrehajtásának és a rendszer folyamatos üzemeltetésének akadályozásától". Ebből az álláspontból azzal érvelt, hogy jogosult "olyan formális biztosítékra, amely megakadályozza, hogy Magyarország nemzetközileg jogsértőnek ítélt cselekedetei megismétlődjenek" és hozzátette, hogy "a Duna elrekesztésének fenntartása Dunacsúnnál ilyen típusú garancia", hacsak Magyarország nem ad ezzel egyenértékű garanciát "a két fél között folytatandó tárgyalások keretein belül".

* * *

130. A bíróság megjegyzi, hogy az ítéletnek az a része, amely a Különmegállapodás 2. cikkének 1. bekezdésében felvetett kérdésekre válaszol, deklaratív jellegű. Ez a

felek múltbeli magatartásával foglalkozik, meghatározza az 1989 és 1992 között tanúsított magatartás jogosságát vagy jogtalanságát, valamint ennek hatását a szerződés sorsára.

131. A feltárt tények alapján a bíróság most azt határozza meg, milyen magatartást kell a feleknek a jövőben tanúsítaniuk. Az ítéletnek ez a része inkább előíró, mint deklaratív jellegű, mert a felek jogait és kötelezettségeit határozza meg. A feleknek ennek fényében kell keresniük a megegyezést az ítélet végrehajtásának módozatairól, amint erről a Különmegállapodás 5. cikkében meg is állapodtak.

* * *

132. Ebben a tekintetben döntő fontosságú, hogy a bíróság szerint az 1977. évi szerződés változatlanul hatályban van, következésképpen szabályozza a két fél viszonyát. Ezt a viszonyt ugyancsak szabályozzák az egyéb idevonatkozó és mindkét állam által aláírt egyezmények rendelkezései, továbbá az általános nemzetközi jog szabályai és ebben a konkrét esetben, az állami felelősség szabályai is; de mindenekelőtt az 1977. évi szerződés mint *lex specialis* alkalmazható rendelkezései szabályozzák.

133. A bíróság azonban nem tekinthet el attól a tényről, hogy a szerződésben foglaltakat éveken át egyik fél sem hajtotta végre teljes mértékben, sőt tetteikkel és mulasztásaikkal hozzájárultak a jelenlegi helyzet kialakulásához. A tényleges helyzetet - vagy a belőle adódó gyakorlatilag megvalósítható és megvalósíthatatlan lehetőségeket - sem hagyhatja figyelmen kívül, amikor dönt a felek jövőbeli magatartásának jogi követelményeiről.

Ez nem jelenti azt, hogy a tények - jelen esetben a jogellenes magatartásból fakadó tények - határozzák meg a jogot. Az *ex iniuria ius non oritur* elve örződik meg a bíróság ama megállapításában, hogy az 1977. évi szerződésben rögzített jogviszony megőrződik, és ebben az esetben nem lehet úgy kezelni, mintha a jogellenes magatartás érvénytelenítette volna.

Lényeges tehát az, hogy az 1989 óta kialakult tényleges helyzetet bele kell helyezni a megőrzött és fejlődő szerződéses viszony kontextusába annak érdekében, hogy célja minél maradéktalanabban megvalósulhasson. A jelenlegi rendellenes állapot, amely azért létezik, mert egyik fél sem teljesítette szerződéses kötelezettségeit, csak a szerződésben foglalt kötelezettségek betartásával orvosolható.

134. Ami 1989-ben vagy 1992-ben a jog helyes alkalmazása lett volna, ha akkor kerül a bíróság elé az ügy, az 1997-ben az igazságszolgáltatással való visszaélés lenne. A bíróság nem tekinthet el attól a tényről, hogy a bösi erőmű közel öt éve üzemel, hogy az erőművet tápláló üzemvízcsatorna a vizet nem a Dunakilitnél, hanem a Dunacsúnnál létesített duzzasztó révén lényegesen kisebb tározóból nyeri, és hogy az erőmű az eredeti elképzeléstől eltérően nem csúcsrajátásos, hanem

vízjárást követő üzemmódban működik. A bíróság azt a tényt sem hagyhatja figyelmen kívül, hogy Nagymaros nem épült meg, hiszen azzal, hogy gyakorlatilag mindkét fél elvetette a csúcsergia-termelő üzemmódot, felépítésének nincs többé semmi értelme.

135. A bíróság már korábban rámutatott arra, hogy az 1977. évi szerződés nemcsak energiatermelést célzó közös beruházás volt, hanem más célok megvalósítását is célul tűzte ki: a Duna hajózhatóságának javítását, az árvízvédelmet és a jég szabályozást, továbbá a természeti környezet védelmét. E célok egyike sem élvez abszolút elsőbbséget a többivel szemben, annak ellenére, hogy a szerződésben a hangsúly az energiatermelést szolgáló vízlépcsőrendszer építésén van. Ezek mindegyike egyaránt fontos maradt. E célok elérése érdekében a felek mind a magatartás, mind a teljesítés, mind pedig az eredmények tekintetében kötelezettséget vállaltak.

136. Elmondható, hogy a vízlépcsőrendszer építésére vonatkozó teljesítési kötelezettségeknek azon a részén, amelyet 1992 előtt nem építettek meg, az események túlhaladtak. A valóságtól teljesen elrugaszkodott igazságszolgáltatás lenne, ha a bíróság elrendelné ezeknek a kötelezettségeknek a teljes helyreállítását és a dunacsúni létesítmények lebontását, amikor a szerződés céljai megfelelően szolgálhatóak a meglévő építményekkel.

137. Hogy tényleg ez-e a helyzet, azt először és elsősorban a feleknek kell eldönteni. Az 1977. évi szerződés értelmében a szerződés céljait integrált és egységes és konszolidált programban kell megvalósítani, amelyet a közös, egyezményes tervben kell kidolgozni. A közös, egyezményes tervet 1989-ig gyakran módosították és kiegészítették, hogy jobban megfeleljen a felek kívánságainak. Ez a terv kifejezetten arra is szolgált, hogy a vízminőség megőrzésével és a környezetvédelemmel kapcsolatos célokat megvalósítsák.

138. Az 1977. évi szerződésben szó sem volt egy merev rendszerről, jóllehet egy vízlépcső megépítését Bősnél és Nagymarosnál maga a szerződés írta elő. E tekintetben azonban figyelembe kell venni a felek által a későbbiekben képviselt álláspontokat. Nemcsak Magyarország ragaszkodott a nagymarosi építkezés leállításához, de a tárgyalások során Csehszlovákia is többször kijelentette, hogy hajlandó mérlegelni a csúcsidős üzemmód korlátozását vagy kizárását. Ez utóbbi esetben viszont a nagymarosi duzzasztó megépítése értelmét veszítette volna. Így a gyakorlatban mindkét fél elismerte, hogy a szerződésben rögzített feltételeket hajlandók újratárgyalni.

139. A bíróság véleménye szerint a felek törvényes kötelezettsége, hogy a Különmegállapodás 5. cikkében előírt tárgyalások során, az 1977. évi szerződés kontextusában mérlegeljék, milyen módon valósíthatóak meg legeredményesebben a szerződésben foglalt együttes célok, szem előtt tartva azt, hogy ezek mindegyikét teljesíteni kell.

140. Egyértelmű, hogy a beruházás környezetre gyakorolt hatása és következményei szükségképpen kulcskérdések. A bíróság előtt mindkét fél által bemutatott nagyszámú szaktudományos jelentés, bár következtetések gyakran ellentmondanak egymásnak, bizonyítékok sokaságát nyújtja arra, hogy ez a hatás és ezek a következmények igen jelentősek.

A környezeti kockázatok megítéléséhez a jelenlegi normákat kell figyelembe venni. A 15. és 19. cikkek szövegében nemcsak említést nyer, de egyenesen előírásként jelenik meg, hogy a feleket folyamatos - ezért szükségképpen kibontakozó - felelősség terheli azért, hogy fenntartsák a Duna vízének minőségét és védjék a természetet.

A bíróság tudatában van annak, hogy a környezetvédelem területén éberségre és megelőzésre van szükség, mivel a természeti környezetben okozott károk gyakran visszafordíthatatlanok, illetve az ilyen károk helyreállításának velejárója a helyreállítás lehetőségeinek korlátozottsága.

Az emberiség a történelem során, gazdasági és egyéb okok miatt, folyamatosan beavatkozott a természet rendjébe. A múltban ez gyakran a természetre gyakorolt hatások figyelmen kívül hagyásával történt. Az új tudományos ismereteknek köszönhetően, és mivel az emberiség egyre jobban tudatára ébred az őt - a jelenlegi és a jövőbeni generációkat - fenyegető veszélyeknek, melyeket ezeknek a beavatkozásoknak a meggondolatlan és mértéktelen gyakorlása idéz elő, új normák és szabványok alakultak ki, amelyeket az elmúlt két évtizedben nagyszámú okmányba foglaltak. Ezeket az új normákat nemcsak akkor kell figyelembe venni, és az ilyen új szabványokra nemcsak akkor kell a kellő súlyt helyezni, amikor az államok egy új tevékenységet mérlegelnek, hanem a múltban megkezdett tevékenységek folytatása során is. A gazdasági fejlődés és a környezetvédelem összeegyeztetésének szükségességét találóan fejezi ki a fenntartható fejlődés fogalma.

A jelen ügy szempontjából ez azt jelenti, hogy a feleknek közösen újból tanulmányozniuk kell a bősi erőmű működésével kapcsolatos környezeti hatásokat. Különösen kielégítő megoldást kell találniuk a Duna régi medrébe és a folyó mindkét oldalán levő mellékágakba bocsátandó vízmennyiséget illetően.

141. A bíróságnak nem feladata, hogy meghatározza a két fél tárgyalásainak végső kimenetelét. A felek dolga, hogy olyan közös megoldást találjanak, amely számot vet a szerződés célkitűzéseivel, amelyek megvalósítására közösen és integrált módon kell törekedni, valamint a nemzetközi környezetvédelmi törvények normáival és a nemzetközi vízfolyások jogának alapelveivel. Ebben az összefüggésben a bíróság emlékeztet arra, amit az Északi-tenger kontinentális talapzatával kapcsolatban egyszer már kijelentett:

"(a feleknek) olyan magatartást kell tanúsítaniuk, hogy a tárgyalásoknak értelme legyen, ami nem történik meg, ha a felek makacsul ragaszkodnak saját

álláspontjukhoz anélkül, hogy ezek módosíthatóságát figyelembe vennék" (I.C.J. Reports 1969, 47. old., 85. bekezdés).

142. A jelen ügyben a pacta sunt servanda szabálya azt követeli meg, hogy - mint ezt a szerződések jogáról szóló 1969-es Bécsi Egyezmény 26. cikke rögzíti - a szerződésnek az együttműködésre vonatkozó keretein belül kell a feleknek közös megoldást találniuk.

A 26. cikk két egyenlő fontosságú elemet ötvöz egybe. A cikk kimondja, hogy "minden érvényben lévő szerződés kötelezi a részes feleket, és a szerződést jóhiszeműen kell teljesíteniük". A jelenlegi esetben a bíróság szerint ez utóbbi mozzanat azt jelenti, hogy a szerződés célja és a felek szándékai a szerződés megkötésekor a szerződés szó szerinti betartása fölé helyezendők. A jóhiszeműség arra kötelezi a feleket, hogy a szerződést ésszerűen és oly módon tartsák be, hogy a kitűzött célok megvalósíthatóak legyenek.

143. A vita során mindkét fél kérte az Európai Közösségek Bizottságának segítségét. Tekintettel arra, hogy a háromoldalú tárgyalások kívánatos kimeneteléről a feleknek homlokegyenest ellenkező elképzeléseik voltak, ezek a megbeszélések nem vezettek sikerre. De amikor a jelenlegi ítéletet követően feltétel nélküli kétoldalú tárgyalások kezdődnek, mindkét fél javára szolgálhat egy harmadik fél bevonása és szakértelme. A felek készsége ilyen segítség elfogadására bizonyítékul szolgálna arra a jóhiszeműségre, amellyel a kétoldalú tárgyalásokat folytatják abból a célból, hogy érvényre juttassák a bíróság ítéletét.

144. Az 1977. évi szerződés nemcsak egy beruházás közös kivitelezését írja elő, hanem egy rendszert is létrehoz. A szerződés szerint a vízlépcsőrendszer fő létesítményei a felek közös tulajdonát képezik; működtetésük összehangolt, egységes egészként történik, és a beruházás előnyeiből egyformán részesednek.

Mivel a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy a szerződés még mindig érvényben van és a szerződés értelmében a közös rendszer alapvető elem, a bíróság úgy ítéli meg, hogy ezt a közös rendszert vissza kell állítani, hacsak a felek nem egyeznek meg másképpen.

145. A szerződés 10. cikkének 1. bekezdése szerint a szerződő felek közös tulajdonát képező vízlépcsőrendszert összehangolt egységes egészként közösen elfogadott üzemszabályzat szerint azon szerződő fél által felhatalmazott üzemeltető szerv üzemelteti, amelyik fél területén a létesítmény épült. Ugyanennek a cikknek a 2. bekezdése arról rendelkezik, hogy a vízlépcsőnek csak az egyik fél tulajdonában lévő létesítményeit a tulajdonos szerződő fél üzemeltető szerve függetlenül üzemelteti és tartja karban a közösen előírt módon.

A bíróság azon a véleményen van, hogy a dunacsúni létesítménynek közös üzemeltetésűnek kell lennie a 10. cikk 1. bekezdésének értelmében, mivel rendkívül

fontos szerepet játszik a beruházás megmaradt részének működtetésében és a vízszabályozási rendszer szempontjából is. A dunacsúni duzzasztógát azt a szerepet vette át, amelyet eredetileg a dunakilitinek szántak, ennél fogva hasonló státusba kell kerülnie.

146. A bíróság azt is megállapította, hogy a C-variánst, amelynek üzemeltetési módját a szerződésben foglaltakkal összeegyeztethetetlennek ítéli, úgy kell üzemeltetni, hogy az megfeleljen a szerződés előírásainak. Ha Magyarország egyenlő félként bekapcsolódik működtetésébe, irányításába, és előnyeiből is részesül, a C-variáns a jelenlegi de facto státusból szerződéses alapú üzemeltetési rendszerbe kerül át.

A dokumentumok különböző részleteiből úgy tűnik, a bíróság rendelkezésére álló információ jelenlegi állása szerint, hogy a C-variáns működtethető úgy, hogy mind az áramtermelő rendszer gazdaságos működtetésének, mind az alapvető környezetvédelmi követelményeknek eleget tegyen.

A C-variáns szabályossá tétele oly módon, hogy egy egységes és oszthatatlan rendszer részévé teszik, azért is szükséges, hogy a szerződés 9. cikkének eleget lehessen tenni, amely kimondja, hogy a szerződő feleknek együttesen kell részt venniük a rendszer használatában, és azonos mértékben kell részesedniük a vízlépcsőrendszer hasznából.

147. A közös irányítás visszaállítása optimális módon fogja megvalósítani azt az elképzelést is, hogy a szerződés céljainak elérése érdekében a közös vízi erőforrásokat a felek közösen hasznosítsák a nemzetközi vízfolyások nem hajózási célú használatának jogáról szóló Egyezmény 5. cikkének 2. bekezdésével összhangban, amely kimondja:

"A nemzetközi vízfolyással rendelkező államok méltányos és ésszerű módon vesznek részt a nemzetközi vízfolyás használatában, fejlesztésében és védelmében. A részvétel magában foglalja mind a vízfolyás hasznosításának jogát, mind az együttműködési kötelezettséget a vízfolyás védelmében és fejlesztésében a jelen Egyezmény által meghatározott módon." (Közgyűlés, Doc. A/51/869, 1997. április 11.)

* * *

148. Az eddigiekben a bíróság arra mutatott rá, hogy véleménye szerint milyen következményekkel jár azon megállapítása, miszerint az 1977. évi szerződés még mindig érvényben van. A bíróság most azokra a jogi következményekre tér rá, amelyek a felek által elkövetett és nemzetközi jogot sértő cselekményeiből fakadnak.

149. Az Állandó Nemzetközi Bíróság 1928. szeptember 13-án hozott ítéletében, amely a Chorzów-i gyár ügyében született, a következőt állapította meg:

"a jóvátétel során, amennyire csak lehet, fel kell számolni a törvényellenes cselekedet következményeit, és azt az állapotot kell visszaállítani, amely minden valószínűség szerint fennállna, ha a cselekedetet nem követik el" (Állandó Nemzetközi Bíróság, A sorozat, 17. szám, 47. old.)

150. A jóvátételnek, "amennyire lehetséges", fel kell számolnia a jogellenes cselekedet minden következményét. Ebben az ügyben a mindkét fél által elkövetett helytelen cselekedetek következményei akkor tűnnek el "amennyire lehetséges", ha a Duna közös vízi erőforrásainak hasznosítására irányuló együttműködésüket felújítják, és ha a vízfolyás használatára, fejlesztésére és megóvására irányuló sokcélú beruházási programjukat összehangolt, egységes egészként méltányos és ésszerű módon megvalósítják. Ami a felek számára lehetséges, az a közös irányítás visszaállítása mindazzal kapcsolatban, ami az eredeti beruházási elképzelésből megvalósult. Ennek érdekében szabadon megegyezhetnek arról, hogy az üzemmódnak a víz és az áram megosztását érintő megváltoztatásával fenntartják-e a dunacsúni duzzasztóművet, és nem építik meg a nagymarosi létesítményeket.

151. Mindkét fél arra kérte a bíróságot, hogy határozza meg, milyen következményekkel jár az ítélet a kártérítés-fizetés tekintetében. A Különmegállapodás Preambuluma szerint a felek megállapodtak abban, hogy a bős-nagymarosi beruházáshoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek vonatkozásában Szlovákia a korábbi Csehszlovákia kizárólagos jogutódja. Így Szlovákia nemcsak a saját, hanem Csehszlovákia jogellenes magatartásáért is kártérítési felelőséggel tartozik, ugyanakkor kártérítés illeti meg azért a kárért, amelyet Magyarország jogellenes cselekményei akár Csehszlovákiának, akár neki okoztak.

152. Eddig a bíróságot csak arra kérték, hogy állapítsa meg, milyen alapon kell kártérítést fizetni, de arra nem, hogy nevezze meg a kártérítés összegét. Mindkét fél jelentős pénzügyi veszteségről számolt be, és mindketten pénzügyi kártérítést kérnek.

A nemzetközi jog általánosan elismert szabálya, hogy a sértett állam jogosult kártérítést követelni attól az államtól, amely nemzetközileg jogellenes cselekedetet követett el ellene, azért a kárért, amelyet ezzel okozott. A jelen ítéletben a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy mindkét fél elkövetett nemzetközileg jogellenesnek minősülő cselekményeket, és hozzátette, hogy ezek a cselekedetek okozták a mindkét fél által elszenvedett károkat. Következésképpen, Magyarországot és Szlovákiát egyaránt kártérítési kötelezettség terheli és mindketten jogosultak kártérítésre.

Szlovákia ennek megfelelően mind a saját, mind Csehszlovákia nevében jogosult kártérítést kérni azokért a károkat, melyeket Magyarország okozott azzal, hogy felfüggesztette, majd ezt követően leállította a nagymarosi és dunakiliti munkálatokat, mivel ezek miatt a döntések miatt csak késlekedve tudta üzembe

helyezni a bõsi erõmûvet, és az üzembe helyezés után meg kellett változtatnia az erõmû üzem módját.

Magyarország jogosult a kártérítésre a Duna elterelése eredményeként elszenvedett károkért, miután Csehszlovákia a C-variáns üzembe helyezésével, majd Szlovákia annak üzemeltetésével megfosztotta Magyarországot a közös vízi erõforrások Magyarországot jogosan megilletõ részétõl, és ezeket a forrásokat lényegében saját javára aknáztta ki.

153. Tekintettel arra, hogy mindkét fél elkövetett egymást keresztezõ jogellenes cselekedeteket, a bíróság meg kívánja jegyezni, hogy a kártérítés kérdése kielégítõen megoldható volna egy átfogó rendezés keretében, ha mindkét fél lemondana pénzügyi követeléseirõl és ellenköveteléseirõl.

154. Ugyanakkor a bíróság rá kíván mutatni arra, hogy a kártérítési üggyõl független a létesítmények építésével kapcsolatos elszámolás, amelyet az 1977. évi szerzõdés, illetve a kapcsolódó megállapodások alapján kell rendezni. Ha Magyarország osztozni fog a dunacsúni komplexum mûködtetésében és hasznában, az építés és üzemeltetés költségeit is megfelelõ arányban viselnie kell.

* * *

155. Ezen okokból

A BÍRÓSÁG,

(1) A Különmegállapodás 2. cikkének (1) bekezdése kérdésében,

A) Tizennégy szavazattal egy ellenében megállapítja, hogy Magyarországnak nem volt joga felfüggeszteni, majd késõbb, 1989-ben leállítani a nagymarosi beruházás munkálatait és a bõsi beruházás azon részének munkálatait, amelyért az 1977. szeptember 16-án aláírt szerzõdésben és kapcsolódó dokumentumokban felelõsséget vállalt.

MELLETTÉ: Schwebel elnök, Weeramantry alelnök, a bírák közül: Oda, Bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Shi, Fleischhauer, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguen, Koojimans, Rezek; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: Herczegh bíró;

B) Kilenc szavazattal hat ellenében megállapítja, hogy Csehszlovákiának 1991 novemberében joga volt a Különmegállapodásban leírt "ideiglenes megoldást"-t választania;

MELLETTÉ: Weeramantry alelnök, a bírák közül: Oda, Guillaume, Shi, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguen, Koojimans; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: Schwebel elnök; a bírák közül: Bedjaoui, Ranjeva, Herczegh, Fleischhauer, Rezek;

C) Tíz szavazattal öt ellenében megállapítja, hogy Csehszlovákiának nem volt joga 1992 októberétől üzembe helyezni ezt az "ideiglenes megoldás"-t;

MELLETTÉ: Schwebel elnök; Weeramantry alelnök; a bírák közül: Bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Herczegh, Shi, Fleischhauer, Kooijmans, Rezek;

ELLENE: a bírák közül: Oda, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguren; Skubiszewski ideiglenes bíró;

D) Tizenegy szavazattal négy ellenében megállapítja, hogy Magyarországnak az az 1992. május 19-i bejelentése, miszerint az 1977. szeptember 16-i szerződést és kapcsolódó dokumentumait érvényteleníti, nem járt azzal a jogi következménnyel, hogy ezek érvényüket veszítették;

MELLETTÉ: Weeramantry alelnök; a bírák közül: Oda, bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Shi, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguren, Kooijmans; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: Schwebel elnök; a bírák közül: Herczegh, Fleischhauer, Rezek;

(2) A Különmegállapodás 2. cikke (2) bekezdése és 5. cikke kérdésében,

A) Tizenkét szavazattal három ellenében megállapítja, hogy Szlovákia mint Csehszlovákia jogutódja 1993 január 1-től az 1977. szeptember 16-i szerződés részesévé vált;

MELLETTÉ: Schwebel elnök; Weeramantry alelnök; a bírák közül: Oda, Bedjaoui, Gauillaume, Ranjeva, Shi, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguren, Kooijmans; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: a bírák közül: Herczegh, Fleischhauer, Rezek;

B) Tizenhárom szavazattal kettő ellenében megállapítja, hogy Magyarországnak és Szlovákiának a fennálló helyzet fényében jóhiszeműen kell tárgyalnia, és minden szükséges lépést meg kell tennie annak érdekében, hogy az 1977. szeptember 16-i szerződés célkitűzéseit megvalósítsák, összhangban azokkal a módoszatokkal, amelyekben esetleg megállapodnak;

MELLETTÉ: Schwebel elnök; Weeramantry alelnök; a bírák közül: Oda, Bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Shi, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguren, Kooijmans, Rezek; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: a bírák közül: Herczegh, Fleischhauer;

C) Tizenhárom szavazattal kettő ellenében megállapítja, hogy ha a felek másként nem állapodnak meg, közös üzemeltetési rendszert kell létrehozniuk, összhangban az 1977. szeptember 16-i szerződéssel;

MELLETTÉ: Schwebel elnök; Weeramantry alelnök; a bírák közül: Oda, Bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Shi, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguren, Kooijmans, Rezek; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: a bírák közül: Herczegh, Fleischhauer;

D) Tizenkét szavazattal három ellenében megállapítja, hogy ha a felek nem állapodnak meg másként, Magyarországnak kárpótolni kell Szlovákiát azokért a károkért, melyeket Csehszlovákiának és Szlovákiának okozott azzal, hogy felfüggesztette és leállította azokat a munkálatokat, amelyekért felelősséget vállalt; Szlovákiának kárpótolnia kell Magyarországot azokért a károkért, amelyek azáltal keletkeztek, hogy Csehszlovákia üzembe helyezte, Szlovákia pedig üzemben tartotta az "ideiglenes megoldást";

MELLETTÉ: Schwebel elnök; Weeramantry alelnök; a bírák közül: Bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Herczegh, Shi, Fleischhauer, Parra-Aranguren, Kooijmans, Rezek; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: a bírák közül: Oda, Koroma, Vereshchetin;

E) Tizenhárom szavazattal kettő ellenében megállapítja, hogy a létesítmények felépítésének és üzemeltetésének számláit az 1977. szeptember 16-i szerződés és a kapcsolódó okmányok ide vonatkozó rendelkezéseivel összhangban kell rendezni, figyelembe véve azokat az intézkedéseket, amelyeket a jelen ítélet 2B és C pontjában foglaltak miatt kell megtenniük.

MELLETTÉ: Schwebel elnök; Weeramantry alelnök; a bírák közül: Oda, Bedjaoui, Guillaume, Ranjeva, Shi, Koroma, Vereshchetin, Parra-Aranguren, Kooijmans, Rezek; Skubiszewski ideiglenes bíró;

ELLENE: a bírák közül: Herczegh, Fleischhauer.

Készült angol és francia nyelven, az angol nyelvű szöveg a hiteles, a Béke Palotában (Peace Palace), Hágában, szeptember huszonötödik napján, ezerkilencszázkilencvenhétben, három példányban, melyek közül egyet a bíróság irattárában helyezünk el, a másik kettőt a Magyar Köztársaság Kormányának és a Szlovák Köztársaság Kormányának küldünk meg.

(Aláírás) *Stephen M. SCHWEBEL* elnök

(Aláírás) *Eduardo VALENCIA-OSPINA* jegyző.

A bírósági ítélethez SCWEBEL elnök és REZEK bíró nyilatkozatot csatolt.

A bírósági ítélethez WEERAMANTRY alelnök, valamint BEDJAOUI és KOROMA bírák különálló véleményt csatoltak.

A bírósági ítélethez ODA, RANJEVA, HERCZEGH, FLEISCHHAUER, VERESHCHETIN és PARRA-ARANGUREN bírák, valamint SKUBISZEWSKI ideiglenes bíró különvéleményt csatoltak.

(Sajátkezûleg) S.M.S.

(Sajátkezûleg) E.V.O.